

Motion till riksdagen 2023/24:2385

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

Rädda välfärden – för ett tryggare Sverige. Vänsterpartiets budgetmotion för 2024

1 Sammanfattning

Efter ett år vid makten är regeringens och Sverigedemokraternas prioriteringar tydliga. I stället för att underlätta för hushållen, för vården, skolan och äldreomsorgen, satsar de på skattesänkningar för de rika. Den svenska ekonomin utvecklas svagt jämfört med övriga länder i Europa. BNP föll med 1 procent det andra kvartalet i år jämfört med förra året. Hushållens konsumtionsutgifter minskade också för fjärde kvartalet i rad. Den höga inflationen har inneburit att reallönerna fallit på bred front. Likaså har flera transfereringar och bidrag inte räknats upp i takt med de stigande priserna. De reala disponibla inkomsterna beräknas falla med 3 procent i år, enligt Konjunkturinstitutet. Hög inflation och stigande räntor slår hårt mot räntekänsliga svenska hushåll och mot bostadsbyggandet. Sverige går nu in i en lågkonjunktur.

Sveriges kommuner och regioner är satta under hård ekonomisk press. Den höga inflationen driver upp kostnaderna för olika insatsvaror och leder också till en kraftig ökning av pensionskostnaderna. I budgetpropositionen för 2023 valde regeringen att inte kompensera kommunsektorn för de stigande kostnaderna. Detta har resulterat i stora sparbetning runt om i landet. Situationen i Sveriges regioner är särskilt ansträngd. Regeringen upprepar nu sitt misstag från förra året och tillför en bråkdel av de pengar som saknas för 2024. I ett läge när de som arbetar inom skolan, sjukvården och äldreomsorgen dagligen ser behoven växa levererar regeringen och Sverigedemokraterna en nedskärningsbudget. Vänsterpartiet menar att kommuner och regioner måste ges långsiktiga förutsättningar genom en indexering av statsbidragen och att resurserna måste följa de ökande behoven.

Den nuvarande inflationskrisen har blottlagt en rad olika dysfunktionella marknader. Dåligt reglerade marknader och bristen på konkurrens gör det lätt för företagen att höja sina priser och vinster. Trots detta har regeringen inte vidtagit några åtgärder för att pressa el- och matpriser eller bankernas räntemarginaler, eller för den delen fått system för övervinstbeskattning på plats. I stället är det Riksbanken själv, genom sin strävan att pressa ned inflationen med höjda räntor, som nu bidrar mest till inflationen.

Vänsterpartiet har presenterat en rad åtgärder för att skydda hushållen i krisen samt för att pressa ner inflationen med finanspolitik och statliga ingripanden.

Regeringen har genomgående visat ett starkt ointresse för att lösa de omfattande klimatproblemen och för att Sverige ska uppnå målen i Parisavtalet. Tvärtom har man inlett en drakonisk nedskärningspolitik på miljöområdet och sjösatt åtgärder som drastiskt ökar Sveriges utsläpp.

Vänsterpartiets klimat- och miljöpolitik tar sin utgångspunkt i att samhället behöver ställa om på ett omfattande, skyndsamt och strukturerat vis för att uppnå klimatmålen och undvika en klimatkatastrof. Vänsterpartiet har föreslagit ett omfattande investeringspaket för klimatet. Genom investeringar på 700 miljarder kronor vill vi de kommande tio åren se till att klimatomställningen accelereras. Detta behövs för att skynda på den nödvändiga omställningen av klimatet och för att skapa fler arbetstillfällen – detta är särskilt tydligt när vi nu är på väg in i en lågkonjunktur.

Vänsterpartiet anser att det behövs ett arbete med en genomgripande skattereform som ska skapa ett enhetligt, rättvist och legitimt skattesystem – som kan bidra till en långsiktig och stabil finansiering av välfärden. Det mest prioriterade området att komma till rätta med är den urholkade kapitalbeskattningen och den extremt ojämna förmögenhetsfördelningen i Sverige.

Sverige har bland de starkaste offentliga finanserna i västvärlden och löpande och stora överskott i bytesbalansen. Den offentliga sektorns bruttoskuld beräknas till 30,3 procent av BNP 2023, vilket är mycket lågt i ett internationellt perspektiv. Samtidigt står världen inför ett klimatnödläge och de globala utsläppen fortsätter att öka. Vänsterpartiet föreslår att dagens överskottsmål för de offentliga finanserna ersätts med ett underskottsmål för att möjliggöra en stabil och långsiktig finansiering av klimatomställningen.

2 Innehållsförteckning

1 Sammanfattning.....	1
2 Innehållsförteckning	3
3 Förslag till riksdagsbeslut.....	6
4 Det ekonomiska läget	7
4.1 Konjunkturläget	7
4.2 Hög inflation och pressad ekonomi för många.....	10
4.3 Penningpolitisk åtstramning	13
5 Vänsterpartiets syn på regeringens ekonomiska politik	16
5.1 Missriktad inflationspolitik pressar hushållen	16
5.2 En underfinansierad välfärd.....	17
5.3 Inskränkningar i demokratin.....	17
5.4 Obefintliga klimatambitioner.....	18
5.5 Sveriges roll i världen.....	21
6 Vänsterpartiets riktlinjer för den ekonomiska politiken.....	22
6.1 Den svenska modellen	22
6.2 Bryt med normpolitiken.....	22
6.3 En aktiv arbetsmarknadspolitik och trygga försäkringar.....	23
6.4 Generell välfärd en del i arbetslinjen.....	24
6.5 En kunskapsnation i världsklass	24
6.6 Klimat	25
6.7 Lägre skatter ger inte högre skatteintäkter.....	26
6.8 Finanspolitiska överväganden	27
7 Reglera misslyckade marknader.....	29
7.1 Inför Sverigepriser på el	30
7.2 Ta kontroll över de skenande matpriserna.....	31
7.3 Använd SBAB för att pressa storbankerna.....	31
7.4 Järnväg Sverige.....	32
8 Hushållens ekonomiska situation	34
8.1 Höj och inflationsskydda barnbidraget.....	35
8.2 Höjt och reformerat bostadsbidrag	35
8.3 Höjda tak och höjda ersättningsnivåer.....	38
8.4 Avskaffa karensavdraget	39
8.5 Höj försörjningsstödet	40
8.6 Stärkt SGI	40
8.7 Möjlighet att överlåta föräldradagar	41
9 Resursbrist i välfärden.....	42

9.1 Regionerna gör stora underskott 2023	43
9.1.1 Personalen måste bli fler, inte färre	45
9.2 Även kommunerna får det svårare framöver	46
9.3 Socialtjänsten går på knäna	47
9.4 Vänsterpartiet vill säkra välfärden.....	49
9.5 Minska de riktade statsbidragen	50
9.6 Nödvändig reformering av tandvården.....	50
9.7 Glesbygdstillägg inom sjukvården	52
9.8 Ökad tillgång till psykologisk behandling.....	52
9.9 Vänsterpartiets satsningar på kommunsektorn	53
10 Utbildning, bildning och folkbildning.....	55
10.1 Kompensatorisk resursfördelning i förskolan, grundskolan och gymnasieskolan.....	55
10.2 Främja ökat deltagande i förskola.....	56
10.3 Främja ökat deltagande i fritidshemmen	57
10.4 Högre utbildning: universitet och högskola.....	58
10.5 Stöd till folkbildningen	59
10.6 Kulturskolor för alla barn	60
10.7 Stärk idrotten	60
11 En arbetsmarknadspolitik i akut kris	62
11.1 En aktiv arbetsmarknadspolitik	62
11.1.1 Arbetsförmedlingen	62
11.1.2 Arbetsmarknadsutbildning.....	64
11.1.3 Höj och indexera lönetaken för subventionerade anställningar	65
11.2 Arbetslöshetsförsäkringen	65
12 Förbättrad arbetsmiljö i statlig sektor.....	68
13 Ekonomisk politik för en rättvis grön klimatomställning.....	70
13.1 En investeringsplan för grön omställning.....	70
13.2 Investera för ökad sysselsättning	71
13.3 Klimatklivet	72
13.4 Institutionaliserat klimatinvesteringspolitiken.....	72
13.5 Vänsterpartiets klimatinvesteringar	73
14 Klimatsmarta och trygga boenden.....	74
14.1 Renovering i kombination med klimatåtgärder	74
14.2 Minskad klimatpåverkan i nybyggnation	74
14.3 Fler hyresrätter till en överkomlig hyra	75
14.4 Fungerande samhällsfastigheter.....	75
15 Förnybar energi	77

15.1 Vindkraft – på land och till havs.....	77
15.2 Ett robust elnät.....	78
15.3 Ett stopp för elbolagens övervinster	78
16 Hållbara transporter	80
16.1 Åtgärda underhållsskulden i fråga om järnvägen	80
16.2 Sverigebiljetten för billigare kollektivtrafik	81
16.3 Investeringsstöd och utbyggnad av kollektivtrafik.....	82
16.4 Nytt elbilsstöd som når fler hushåll	82
16.5 Gotlandstrafiken	84
17 Värnet om naturen/skydda miljön	85
18 Ett enhetligt och rättvist skattesystem	87
18.1 Målen för skattepolitiken.....	87
18.2 Skatt på kapital och egendom	87
18.3 Enhetliga kapitalskatter	88
18.4 Arvs- och gåvoskatt	90
18.5 Oligopolskatt på bankernas övervinster.....	90
18.6 Beskattning av fastigheter.....	92
18.7 Skatt på förvärvsinkomster	92
18.8 Rut och rot	94
18.9 Sociala avgifter	95
18.10 Ränteavdragen och kreditrestriktionerna för bolåntagarna.....	96
18.11 Miljöskatter.....	97
18.12 Skatten för personer födda 1957.....	99
18.13 Vänsterpartiets skatteförslag.....	100
19 Finanspolitiska ramverket	101
19.1 Klimatomställningen och behovet av ett reformerat ramverk	101
19.2 Ett ramverk för ett rikare Sverige	101
19.3 Realekonomiska mål bör komplettera de finansiella målen	103
20 Utgiftsramar och fördelning av utgifter i statsbudgeten.....	104
21 Den offentliga sektorns finanser m.m.	114
22 Beräkning av statsbudgetens inkomster	116

3 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken som föreslås i motionen (avsnitt 6–19).
2. Riksdagen avslår regeringens förslag att fastställa utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget, till följd av tekniska justeringar och av finanspolitiska skäl, till 1 747 miljarder kronor 2024 och 1 827 miljarder kronor 2025 och beslutar att upphäva det tidigare fastställda utgiftstaket för 2025 (avsnitt 4.2 i propositionen).
3. Riksdagen avslår regeringens förslag att fastställa utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget till 1 866 miljarder kronor för 2026 (avsnitt 4.2 i propositionen).
4. Riksdagen fastställer utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget för 2024 enligt förslaget i tabell 16 avsnitt 21 i motionen.
5. Riksdagen godkänner beräkningen av inkomsterna i statens budget för 2024 enligt förslaget i tabell 17 avsnitt 22 i motionen och ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med lagförslag i överensstämmelse med denna beräkning och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen godkänner den preliminära beräkningen av inkomster i statens budget för 2025 och 2026 enligt förslaget i tabell 18 avsnitt 22 i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.
7. Riksdagen beslutar om fördelning av utgifter på utgiftsområden för 2024 enligt förslaget i tabell 9 avsnitt 20 i motionen.
8. Riksdagen godkänner den preliminära fördelningen av utgifter på utgiftsområden för 2025 och 2026 enligt förslaget i tabell 10 avsnitt 20 i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.

4 Det ekonomiska läget

4.1 Konjunkturläget

Den snabbt stigande inflationen under 2022 och centralbankernas åtstramande politik börjar nu få effekter på den reala ekonomin. Utvecklingen är dock inte entydig utan varierar mycket mellan länder och sektorer.

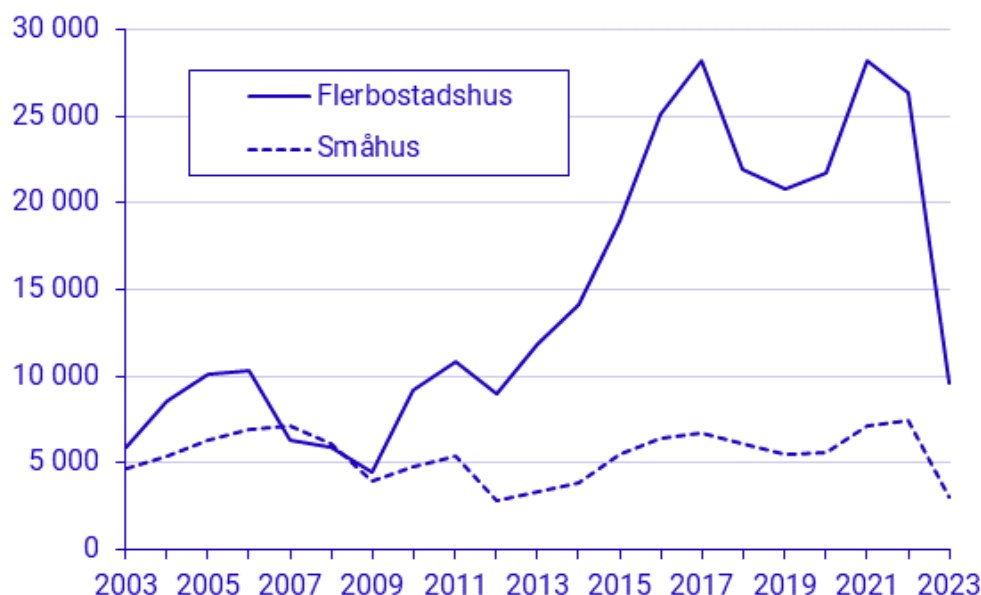
Den amerikanska ekonomin har utvecklats bättre än väntat och där faller pristrycket nu i snabb takt. Arbetsmarknaden har stått emot bra, men olika sentimentsindikatorer tyder på en avmattning under andra halvåret.

Förhoppningen att tillväxten i Kina skulle ta fart i år efter återöppnandet av ekonomin har kommit på skam. Såväl konsumtionen som produktionen inom tillverkningsindustrin har utvecklats sämre än väntat. Detta beror förmodligen på att nedstängningen under pandemin lämnat varaktiga ärr i den kinesiska ekonomin. För närvarande tyngs den också av problem i fastighetssektorn.

Andra kvartalet i euroområdet var en tillfällig ljuspunkt. Exporten och utsikterna för industrin fortsätter att försvagas och väntas tynga även resten av ekonomin. Utsikterna varierar förvisso mellan länderna, där den tyska ekonomin går kräftgång medan ekonomierna i Frankrike, Italien och Spanien står emot lite bättre.

Den svenska ekonomin utvecklas svagt jämfört med övriga länder i Europa. I säsongsrensade termer föll BNP med 1 procent under det andra kvartalet jämfört med andra kvartalet 2022. Nedgången förklaras framför allt av minskad varuexport och lagerinvesteringar. Hushållens konsumtionsutgifter minskade också för fjärde kvartalet i rad. Hög inflation och stigande räntor slår hårt mot räntekänsliga svenska hushåll och mot bostadsbyggandet som faller i snabb takt, se figur 1 nedan.

Figur 1 Påbörjade lägenheter i nybyggnad under 1:a halvåret, 2003–2023

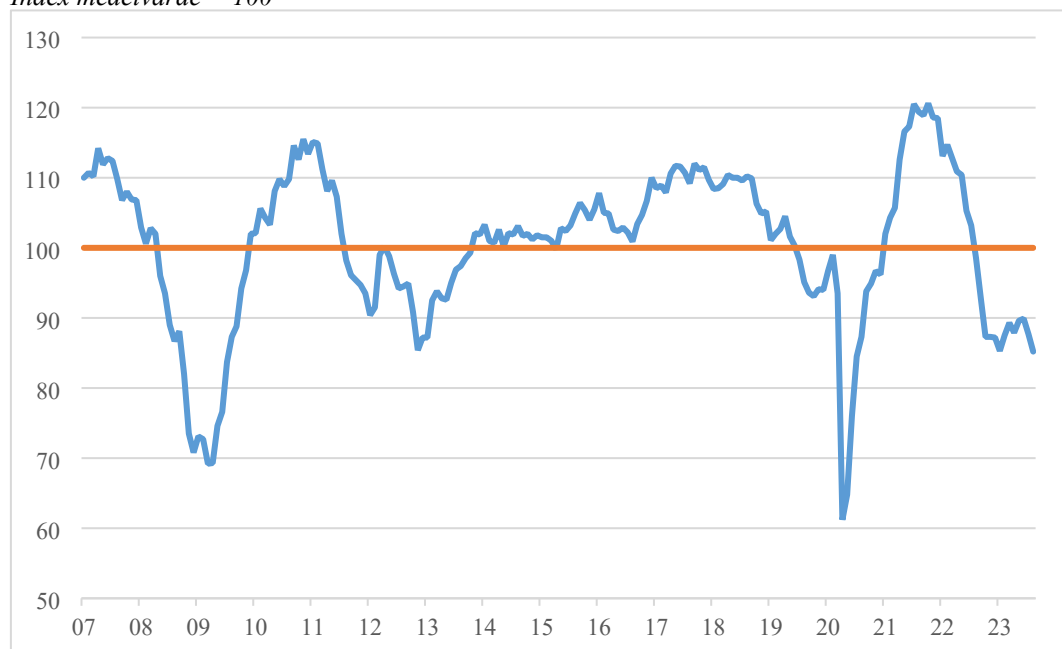
Källa: SCB.

Även framåtblickande indikatorer tyder på att Sverige går in i en lågkonjunktur. Barometerindikatorn, som mäter stämningens läget i den svenska ekonomin, föll med

2,5 procentenheter till 82,5 procent, se figur 2 nedan (värden under 100 signalerar svagare utsikter än normalt).

Figur 2 Barometerindikatorn, 2007–2023 (augusti)

Index medelvärde = 100

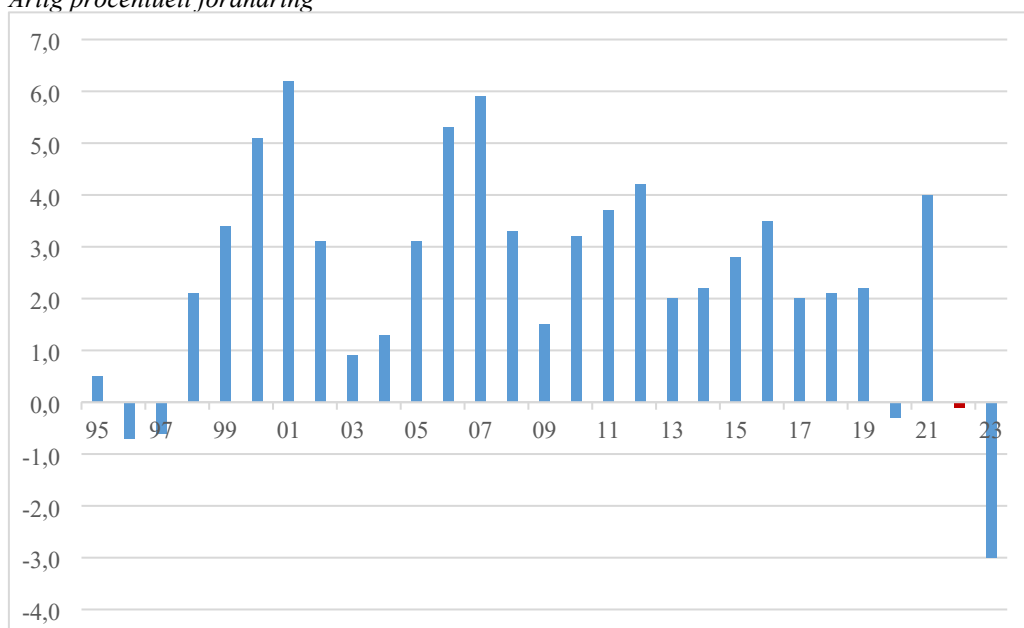
Källa: Konjunkturinstitutet.

I näringslivet uppvisar tjänstesektorn det svagaste stämningläget, men även inom detaljhandeln är utsikterna pessimistiska. Det som dock främst drar ned barometerindikatorn är hushållens pessimistiska syn på framtiden, det gäller både hushållens förväntningar på den egna ekonomin och deras syn på Sveriges ekonomi. Hushållens negativa syn på den egna ekonomin är förståelig. Den höga inflationen har inneburit att reallönerna fallit på bred front. Likaså har flera transfereringar och bidrag inte räknats upp i takt med de stigande priserna. Sammantaget innebär detta att de reala disponibla inkomsterna beräknas falla med 3 procent i år, enligt Konjunkturinstitutet.¹ Som framgår av figuren nedan är detta den sämsta utvecklingen av de reala disponibla inkomsterna sedan mitten på 1990-talet.

¹ Konjunkturinstitutet (2023), Konjunkturläget september 2023.

Figur 3 Real disponibel inkomst, 1995–2023

Årlig procentuell förändring

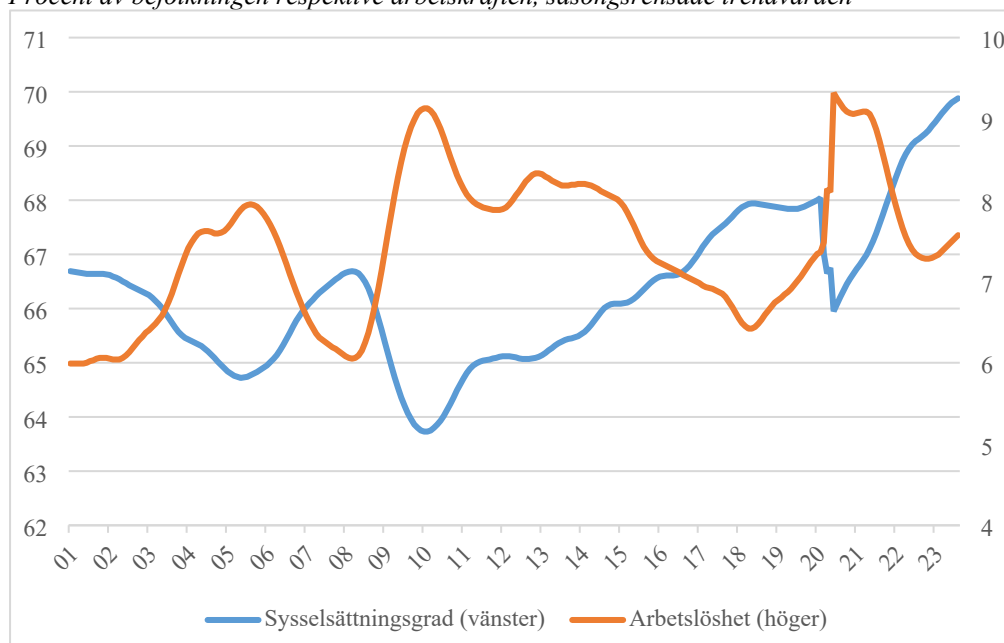

Källa: Konjunkturinstitutet.

Inflationskrisen har ännu så länge inte påverkat arbetsmarknaden i någon större utsträckning. Sysselsättningsgraden har fortsatt att stiga, främst drivet av ökad sysselsättning bland utrikes födda. Den negativa tillväxten under andra kvartalet syns dock i företagens anställningsplaner som har försvagats på bred front. Konjunkturinstitutet bedömer därför att arbetslösheten kommer att gå upp till 8,2 procent under nästa år.²

Figur 4 Sysselsättningsgrad och arbetslöshet, 2001–2023 (augusti), 15–74 år

Procent av befolkningen respektive arbetskraften, säsongsrensade trendvärden

Källa: SCB (AKU).

² Ibid.

Många av Sveriges kommuner och regioner är satta under hård ekonomisk press. Den höga inflationen driver upp kostnaderna för olika insatsvaror och leder också till en kraftig ökning av pensionskostnaderna. I budgetpropositionen för 2023 valde regeringen att inte kompensera kommunsektorn för de stigande kostnaderna. Detta har resulterat i stora sparbetning runt om i landet. Situationen i Sveriges regioner är särskilt ansträngd. Dessvärre ser regeringen ut att upprepa sitt misstag från förra året. I Ekonomirapporten, maj 2023, varnar SKR för ett samlat underskott på 28 miljarder kronor under nästa år om inga åtgärder vidtas. Regeringens svar på detta är ett tillskott på 10 miljarder kronor i form av generella statsbidrag och 6 miljarder kronor i riktade statsbidrag. Det är åtminstone 12 miljarder kronor för lite, vilket motsvarar totala lönekostnader för närmare 20 000 anställda inom välfärden.³ Besparingspolitiken syns även i regeringens prognoser för kommunsektorn. Regeringen bedömer att konsumtionen i kommunsektorn kommer att öka med 0 procent i fasta priser under 2024. Det kommer att leda till betydande nedskärningar eftersom konsumtionen hade behövt öka med 0,8 procent bara för att klara av de kostnadsökningar som följer av den demografiska utvecklingen. Regeringens nedskärningsbudget för välfärden kommer därmed att förvärra den pågående konjunkturavmattningen.

4.2 Hög inflation och pressad ekonomi för många

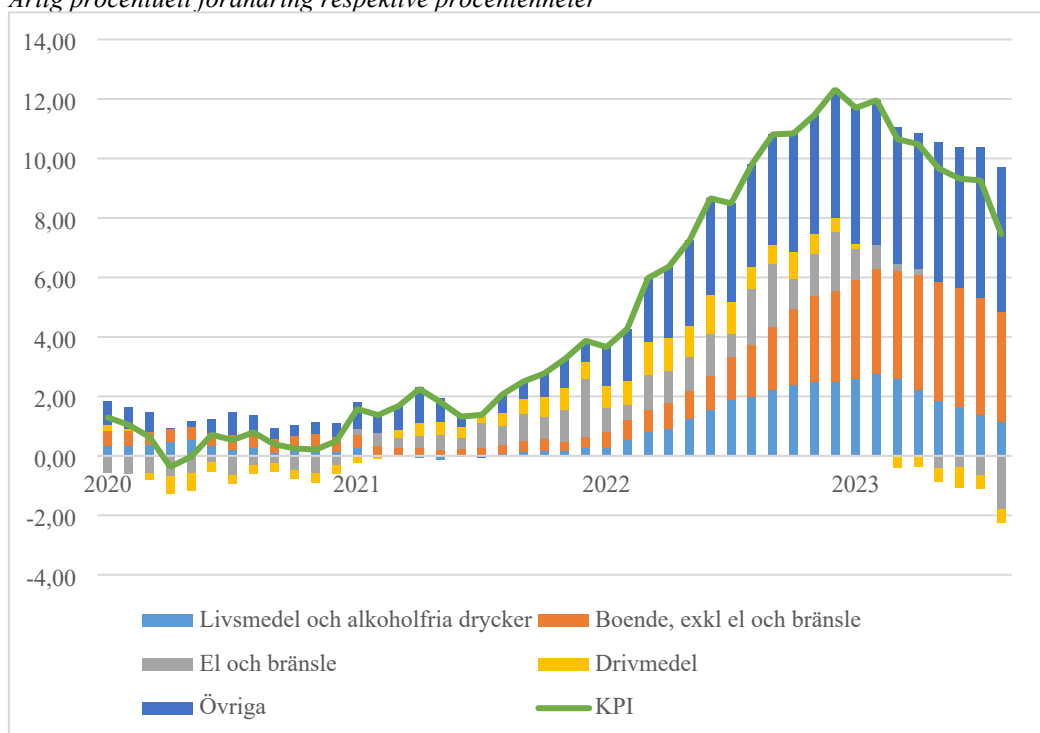
De svenska hushållen är hårt pressade av hög inflation och stigande räntor. Den nuvarande inflationskrisen har blottlagt en rad olika dysfunktionella marknader. Den moderna kapitalismen kännetecknas allt mer av oligopolliknande marknadsstrukturer. Dåligt reglerade marknader och bristen på konkurrens gör det lätt för företagen att höja sina priser och vinster. Under pandemin syntes detta när de globala fraktpriserna sköt i höjden. Där de stora företagen inom den globala sjöfrakten har gått samman i kartellliknande allianser som pressar upp priserna.⁴ Inflationskrisen beror också på två externa inflationschocker. Den första inflationschocken har sina rötter i covidpandemin. Nedstängningarna och sedan det snabba återöppnandet skapade flaskhalsar och störningar i globala leveranskedjor. Under pandemin bedrevs det också en mycket expansiv finans- och penningpolitik. Den andra stora inflationsimpulsen skedde i samband med Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Det resulterade direkt i stigande priser på gas och el. Då både Ryssland och Ukraina är stora spannmålsproducenter resulterade kriget också i stora störningar inom jordbrukssektorn med stigande priser på livsmedel m.m. Energipriserna har fallit tillbaka och driver inte längre inflationen. Likaså har prisökningarna på livsmedel mattats av. I stället är det hushållens räntekostnader som nu bidrar mest till inflationen. De stigande räntekostnaderna beror på den åtstramande penningpolitiken. Riksbankens strävan att pressa ned inflationen med höjda räntor får alltså motsatt effekt när det kommer till hushållens räntekostnader. Man brukar tala om att Riksbanken ”jagar sin egen svans”.

³ Beräkningen baseras på SCB:s konjunkturstatistik för genomsnittliga löner i kommunal sektor (juli 2023). Lönekostnaderna har räknats upp med en faktor 1,5 för att inkludera arbetsgivaravgifter, avtalsförsäkringar och avtalspensioner.

⁴ <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/02/28/fact-sheet-lowering-prices-and-leveling-the-playing-field-in-ocean-shipping/>.

Figur 5 Bidrag till inflationen (KPI)

Årlig procentuell förändring respektive procentenheter

Källa: SCB.

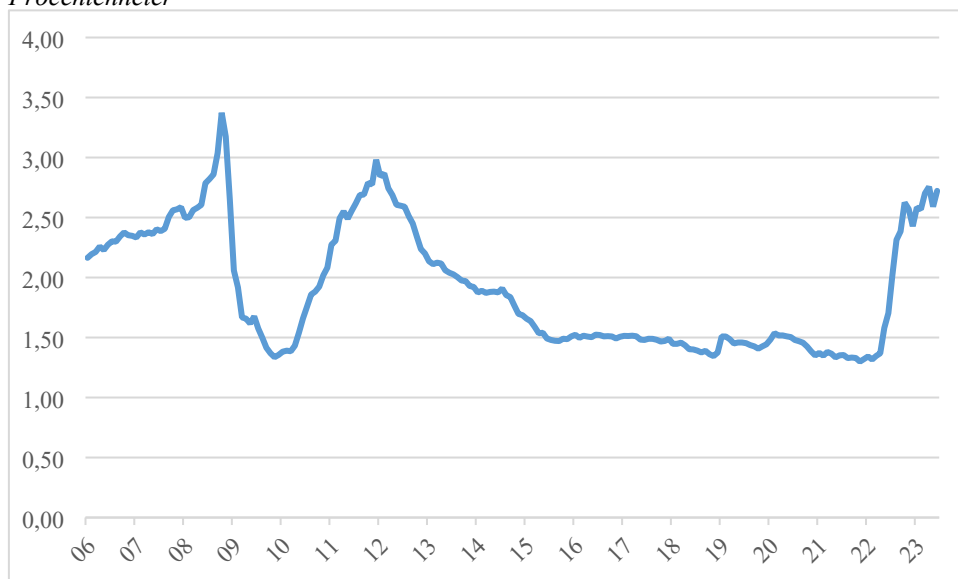
Som nämnts ovan räcker dock inte globala och externa faktorer som förklaring till den höga inflationen i Sverige. De svenska livsmedelspriserna har stigit mer än i våra grannländer. En viktig förklaring till detta torde vara att dagligvaruhandeln kännetecknas av en mycket hög grad av marknadskoncentration, där de tre stora aktörerna Ica, Axfood och Coop har en sammanlagd marknadsandel på 86 procent, vilket gör att de har lätt att pressa upp priserna.⁵ Den europeiska elmarknaden är också synnerligen dysfunktionell, med en marginalprissättning som driver upp elkostnaderna för svenska hushåll och företag – trots en omfattande överskottsproduktion av el i Sverige.

Den svenska bankmarknaden domineras av de fyra storbankerna (inkluderat Nordea). Detta har bidragit till att de svenska bankerna under lång tid har tjänat mer än sina europeiska motsvarigheter. Bristen på konkurrens på den svenska bankmarknaden har blivit särskild tydlig under det senaste året. De fyra storbankerna beräknas göra en vinst på ca 200 miljarder kronor i år och det planeras för rekordutdelning till ägarna. I takt med den åtstramande penningpolitiken, i form av stigande styrränta, har bankerna kraftigt höjt räntorna på sina bolån. Mellan februari 2022 och juni i år har den genomsnittliga 3-månadersräntan stigit med 214 procent. Bankerna har emellertid inte varit lika snabba med att höja räntan på människors transaktionskonton. Detta har fått bankernas inlåningsmarginaler att skjuta i höjden, se figur 6 nedan. Från februari 2022 fram t.o.m. juni i år har bankernas inlåningsmarginaler ökat med över 100 procent, vilket är förklaringen till bankernas dramatiska vinstutveckling.

⁵ Konkurrensverket (2018), ”Konkurrensen i den svenska livsmedelskedjan”.

Figur 6 Bankernas inlåningsmarginaler⁶, 2006–2023 (juni)

Procentenheter

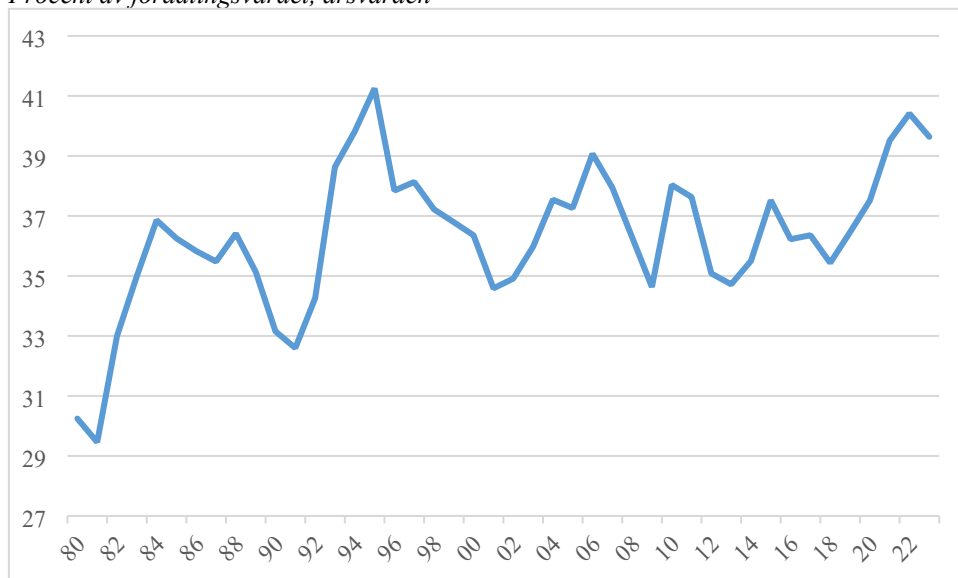

Källa: SCB (Finansmarknadsstatistik).

Generellt i näringslivet syns en rejäl avmattning av inflationstakten i producentledet. Detta har dock ännu så länge inte slagit igenom (fullt ut) i konsumentpriserna. Samtidigt har lönerna utvecklats i måttlig takt. Detta har resulterat i att företagen har kunnat hålla uppe sina vinster. Vinstandelarna i näringslivet ligger på historiskt höga nivåer, som framgår av figur 7 nedan. Detta innebär att det är löntagarna som fått bära hela kostnaden för den höga inflationen.

Figur 7 Vinstandelen i näringslivet, 1980–2023

Procent av förädlingsvärdet, årsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet, diagramunderlag till Konjunkturläget juni 2023.

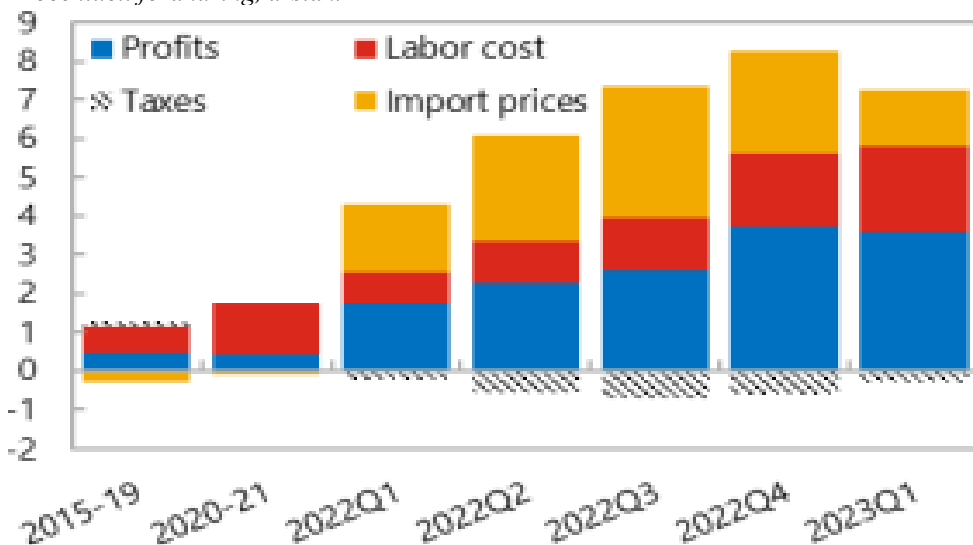
Utvecklingen i det svenska näringslivet, med stigande vinstandelar, följer ett internationellt mönster under den senaste tidens inflationskris. Den här inflationskrisen

⁶ Inlåningsmarginalen är beräknad som skillnaden mellan en genomsnittlig rörlig bolåneränta (3-månaders) och genomsnittlig inlåningsränta (på konto utan bindningstid).

startade p.g.a. olika utbudsstörningar och har därefter varit vinstdriven snarare än lönedriven. I en rapport för IMF har författarna Hansen, Toscani och Zhou studerat vad som drivit inflationen i euroområdet.⁷ I figuren nedan visas vad som drivit inflationen i euroområdet under krisens olika förlopp. Mellan 2022 Q1–2023 Q1 stod vinsterna för ca 45 procent av inflationsökningen.⁸ Som framgår av figuren spelade importpriserna också en stor roll, vilket framför allt handlade om stigande energipriser. Under fjärde kvartalet 2022 och i början av 2023 spelar importpriserna en allt mindre roll för inflationsutvecklingen i takt med att energipriserna mattas av. Höga vinster fortsätter dock att driva på priserna, medan lönekostnadernas bidrag till inflationen ligger klart under det historiska genomsnittet. Studien bekräftar att företagen höjt priserna mer än vad som motiveras av ökade kostnader.

Figur 8 Inflationens olika komponenter

Procentuell förändring, årstakt

Källa: IMF Working paper (WP/23/131).

4.3 Penningpolitisk åtstramning

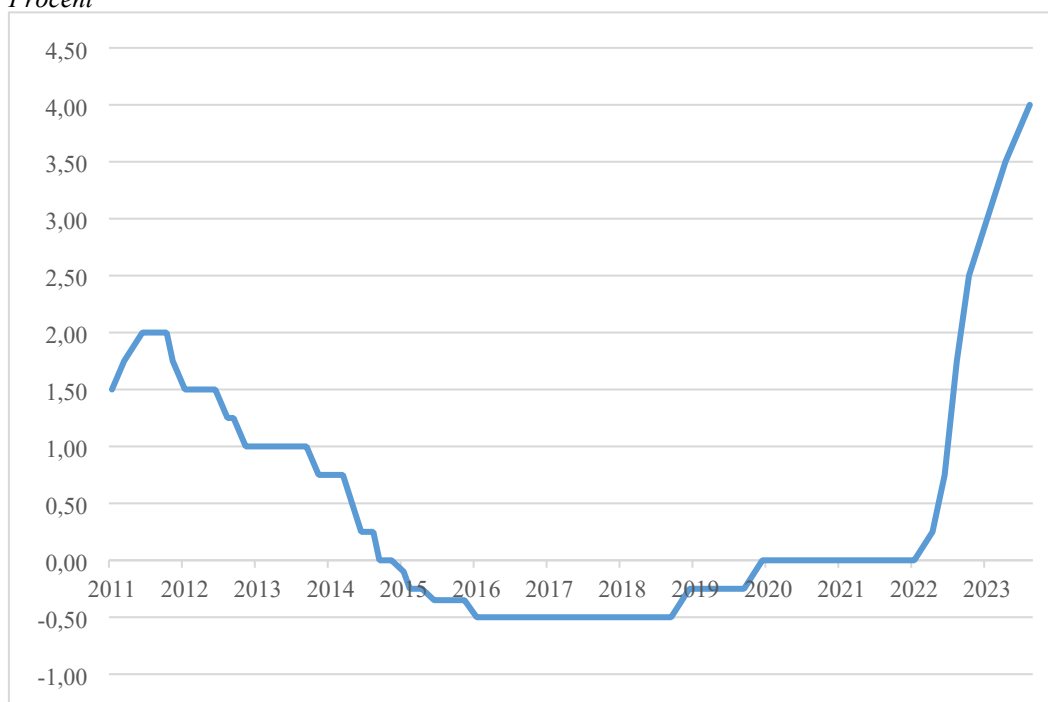
Riksbanken har svarat på den stigande inflationen med en snabb penningpolitisk åtstramning. Vid det senaste penningpolitiska mötet beslutade Riksbanken att höja styrräntan med 0,25 procentenheter till 4,0 procent. Den penningpolitiska åtstramningen har gått mycket fort. Sverige har gått från 0-ränta i april förra året till nu 4 procent, se figur 9 nedan. Till detta ska läggas att Riksbanken stramar åt penningpolitiken ytterligare genom försäljning av statsobligationer.

⁷ Hansen, N-J., Toscani T. and J Zhou (2023), "Euro Area Inflation after the Pandemic and Energy Shock: Import prices, Profits and Wages". IMF Working paper (WP/23/131).

⁸ Eller förändringen av "konsumtionsdeflatorn" för att vara exakt.

Figur 9 Riksbankens styrränta

Procent

Källa: Riksbanken.

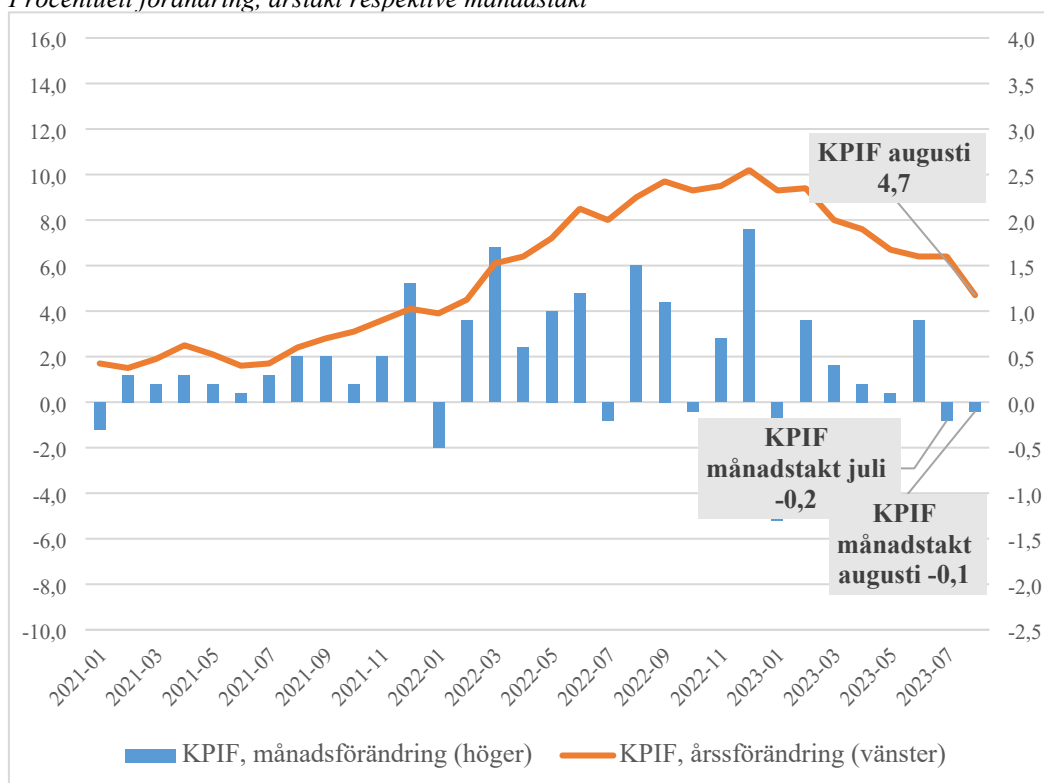
Det finns en rad omständigheter som gör att den förda penningpolitiken kan ifrågasättas. För det första visar olika undersökningar att de långsiktiga inflationsförväntningarna är väl förankrade kring inflationsmålet på 2 procent, vilket indikerar att fack, arbetsgivare och aktörer på finansmarknaden uppfattar att det är en tillfällig prischock.⁹ För det andra verkar penningpolitiken med fördröjning. Det kan ta uppemot 1,5 år innan ett penningpolitiskt beslut får full effekt. För det tredje är inflationsuppgången främst utbudsdriven, via utbudsstörningar från pandemin och effekter av Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Löneutvecklingen i Sverige är fortsatt dämpad och pristrycket från arbetsmarknaden mycket begränsat (se t.ex. det senaste industriavtalet som nu implementeras på svensk arbetsmarknad). Vi vet dessutom att den svenska ekonomin är räntekänslig, bl.a. som ett resultat av att en stor andel av svenska hushåll har kort räntebindningstid på sina lån. Framför allt borde Riksbanken ha pausat räntehöjningarna för att inflationen nu håller på att ”rulla över”.

I figuren nedan visas utvecklingen av KPIF-inflationen, dels som årstakter, dels som månadsförändring. KPIF är KPI med fast ränta, vilket innebär att måttet exkluderar de direkta effekterna av Riksbankens ränteförändringar på inflationen. Månadsdata på inflationen mätt som årstakter blir lätt missvisande eftersom årssiffrorna är tillbakablickande (rullande tolv månaders). För att få en bild över det aktuella pristrycket i ekonomin bör man därför studera hur inflationen utvecklas som månadsförändringar, och som framgår av figuren håller nu inflationen på att mattas av i snabb takt. De senaste två månaderna har inflationen till och med varit negativ. Det framstår med andra ord allt mer som att det är förra årets inflation som Riksbanken bekämpar.

⁹ Sveriges Riksbank (2023), Penningpolitisk rapport, september 2023.

Figur 10 KPIF-inflationen

Procentuell förändring, årstakt respektive månadstakt

Källa: SCB.

Den uppkomna situationen och Riksbankens politik aktualiserar också Vänsterpartiets kritik mot de penningpolitiska målformuleringarna. Det framstår som uppenbart att ett ramverk med ett något högre inflationsmål och där inflationsmålet inte är överordnat realekonomiska hänsyn är att föredra. Den nuvarande politiken där Riksbanken försöker trycka tillbaka inflationen genom att höja en redan hög arbetslöshet måste ifrågasättas. Det är en mycket kostsam väg för löntagarkollektivet och för svensk välbefinningsutveckling på medellång och lång sikt. Det finns ett stort behov av en bredare samhällsdebatt om de institutionella, politiska och tankemässiga ekonomiska ramverk som kom på plats efter 90-talskrisen. I dag framstår svensk ekonomisk politik som många gånger isolerad från ny kunskap och inte minst nya faktiska utvecklingstendenser i Sverige och omvärlden.

5 Vänsterpartiets syn på regeringens ekonomiska politik

Vänsterpartiet konstaterar att den borgerliga regeringen, som stöds av Sverigedemokraterna, på punkt efter punkt misslyckas att hantera de allvarliga samhällsproblem vi står mitt uppe i. I ett läge när de som arbetar inom skolan, sjukvården och äldreomsorgen dagligen ser behoven växa levererar regeringen och Sverigedemokraterna en nedskärningsbudget. Inte för att pengarna saknas, utan för att man aktivt väljer att inte tillskjuta medel.

Sverige har fått en regering som gör allt för att bryta sönder det som byggts upp, stoppa det som kan utvecklas och som ser ned på sina egna medborgare. En regering som lyckas leda landet till en av Europas högsta inflationsnivåer och Europas lägsta tillväxt med starkt eftersatta investeringar i infrastrukturen. Med en chockerande dålig samhällsanalys gör regeringsunderlaget allt för att bekämpa de hushåll som redan är mest utsatta.

Efter ett år vid makten är regeringens och Sverigedemokraternas prioriteringar tydliga. I stället för att underlätta för hushållen, för vården, skolan och äldreomsorgen, satsar de på skattesänkningar för de rika och i stället för att tygla chockhöjda matpriser och skenande räntor föreslår de en fika. Den politiska debatten handlar mer om sagostunder med dragqueens än om hur det svenska folket ska ha råd att betala elräkningen eller om hur patienter tvingas sova i sjukhuskorridorer. Den förda politiken präglas av en ignorans inför Sveriges verkliga samhällsproblem – en sönderprivatiserad och underfinansierad välfärd, där friskolorna sätter glädjebetyg och livsmedelsföretagen utnyttjar den ekonomiska krisen. Som vanligt är det de som redan har det allra tuffast som också får ta den stora smällen när högern serverar skattesänkningar till de allra rikaste. Det är inte inflationsbekämpning, det är bekämpning av svenska folket.

5.1 Missriktad inflationspolitik pressar hushållen

Sveriges regering för en passivt aggressiv politik i förhållande till hushållen. Stigande priser och räntor tillsammans med fallande realinkomster för hushållen skapar en pressad situation. Enligt Konsumentverket hade matpriserna i juli i år stigit med 26 procent sedan 2021 och boendepreiserna med 24 procent. Som beskrivits ovan skapar dåligt reglerade marknader och bristen på konkurrens en situation där företagen höjer både priser och vinster.

Det är tydligt att regeringen och Sverigedemokraterna är både oförmögna och ointresserade av att agera kraftfullt för att stödja svenska hushåll. Stora grupper tycks osynliga för regeringsunderlaget när man helt bortser från de problem som drabbar de som har svårt att få vardagsekonomin att gå ihop. Samtidigt vittnar såväl myndigheter som fackförbund och frivilligorganisationer om det allt hårdare klimatet. 7 av 10 handelsanställda går till jobbet trots att de är sjuka, för att de inte har råd att bli friska hemma i lugn och ro.¹⁰ 15 procent av svenskarna har inte råd att gå till tandläkaren när de behöver, trots att det är akut.¹¹ Var fjärde barnfamilj med lägre inkomster har svårt

¹⁰ Handelsanställdas förbund (2023), Sjuk på jobbet.

¹¹ Tandläkarförbundet (2023), Lågkonjunktur och tandvårdsbesök.

att ha råd med näringsrik mat.¹² Och svenskarnas skulder hos Kronofogden är de högsta någonsin.

I stället för att stödja de grupper som har det sämst ställt använder regeringen en betydande del av reformutrymmet till att sänka skatten för de som kör bensin- och dieseldrivna bilar och ytterligare ett jobbskatteavdrag.

Vänsterpartiet presenterar i denna budgetmotion i stället en politik som på riktigt handlar om att skydda de som har det sämst ställt, exempelvis genom att höja barnbidraget och bostadsbidraget samt höja taket i arbetslöshetsförsäkringen så att 80 procent av löntagarna omfattas av försäkringen fullt ut. Vidare menar Vänsterpartiet att bördorna i en kris som denna bör fördelas solidariskt. För att skapa utrymme för en prioriterad resursökning till välfärdssektorn, sänkta kostnader i kollektivtrafiken, ett högkostnadsskydd i tandvården och högre ersättningar i arbetslöshetsersättningen så anser vi att personer med högre inkomster bör bidra mer.

5.2 En underfinansierad välfärd

Regeringen lägger en nedskärningsbudget för en redan hårt pressad välfärd. Det saknas minst 18 miljarder kronor enbart för att bibehålla nuvarande nivå. Det är ett aktivt och tydligt val. Krisen ska bäras av undersköterskor och lärares hårt belastade ryggar. Samtidigt sänker man skatten för villastädning och ger nya skattelättnader som ger mest till de som redan har mest.

Hårt pressade regioner och kommuner står inför stora utmaningar med en ökande pensionsskuld, höga livsmedels- och energipriser och en åldrande befolkning. Samtidigt vill fler än hälften av medlemmarna i Kommunal som arbetar i äldreomsorgen lämna yrket.¹³ Åtta av tio socialchefer har svårt att rekrytera socialsekreterare.¹⁴ En majoritet, 60 procent, av läkarna överväger att gå ner i arbetstid, byta arbetsplats eller helt lämna yrket p.g.a. hög arbetsbelastning.¹⁵ Enligt Socialstyrelsens senaste bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvården rapporterade samtliga regioner om brist på barnmorskor, specialistläkare samt sjuksköterskor.¹⁶ Sverige närmar sig en välfärdskollaps.

5.3 Inskränkningar i demokratin

I tider av kris är det särskilt viktigt att hålla fast vid grundläggande värden i samhället. Den högernationalistiska regeringen går till angrepp mot en rad organisationer och institutioner som alla värnar det demokratiska varandet.

Regeringen med stöd av Sverigedemokraterna försöker med konststycket att få en omfattande nedskärning på folkbildning att se ut som en satsning på yrkesutbildningar och folkhögskolor. I själva verket handlar det om genomgående nedskärningar – ett i det närmaste dråpslag för studieförbunden.

Folkbildningsrörelsen är unik i såväl hur man når många människor som står långt ifrån arbetsmarknaden med vidare utbildning och en väg till arbete som hur man skapar

¹² Majblomman m.fl. (2023), Barnfamiljers ekonomiska svårigheter.

¹³ Kommunal (2023), Personalen lämnar äldreomsorgen.

¹⁴ Vision (2023), Socialchefsrapporten.

¹⁵ Sveriges läkarförbund (2022), Arbetsmiljöenkäten.

¹⁶ Socialstyrelsen (2023), Nationella planeringsstödet 2023.

bildning och utbildning i hela landet. På många orter spelar studieförbunden en central roll för att människor ska kunna ta del av kulturlivet. Studieförbunden gör också stora insatser för integration och språkstudier och skapar en meningsfull verksamhet för många med funktionsnedsättning.

Attacken mot den svenska folkbildningsmodellen där studieförbunden spelar en avgörande roll är ett ideologiskt motiverat angrepp mot just det som gör en demokrati livaktig. Det går lätt att riva ner det folkrörelser byggt upp under generationer.

På samma sätt ger regeringen och Sverigedemokraterna intrycket av att satsa på civilsamhällets organisationer. I samma andetag presenterar man det motsatta. I det senaste regleringsbrevet till Sida slår man fast att samtliga anslag till civilsamhället inom biståndsvärlden minskar, i vissa fall dramatiskt. Förutom att medlen för bistånd minskar drar regeringen drastiskt ned på informationsstödet. I praktiken innebär det en direkt avveckling av en lång rad informationskanaler, vilket i sin tur minskar transparensen och kvaliteten i svenskt bistånd. I och med ett minskat informationsstöd blir även möjligheten att granska vad svenska biståndspengar används till mindre. Möjligheterna till en bred och folklig debatt om biståndet kringkärns.

Regeringen och Sverigedemokraterna genomför en generell besparing i statsförvaltningen på 1 procent, utöver den årliga besparing som redan finns. Det gör man helt utan plan och utan hänsyn till myndigheternas särskilda behov och förutsättningar. Att statsförvaltningen är effektiv är en förutsättning för medborgarnas förtroende. Men den generella effektivisering som regeringen nu försöker sig på kommer att få konsekvenser för kärnverksamheten. Sämre förutsättningar för de statsanställda att utföra sitt uppdrag innebär i sin tur att servicen till medborgarna kommer att bli lidande.

5.4 Obefintliga klimatambitioner

Regeringen har genomgående visat ett starkt ointresse för att lösa de omfattande klimatproblemen och för att Sverige ska uppnå målen i Parisavtalet. Tvärtom har man inlett en drakonisk nedskärningspolitik på miljöområdet och sju satt åtgärder som drastiskt ökar Sveriges utsläpp, någonting man själva medger i budgetpropositionen. Sänkningen av reduktionsplikten är regeringens största åtgärd på klimatområdet – en åtgärd som drastiskt försvårar Sveriges möjligheter att nå de nationella klimatmålen och klimatåtagandena gentemot EU till 2030.

I årets budgetproposition gör regeringen ett begränsat antal satsningar för att minska utsläppen, bl.a. en förstärkning av Klimatklivet och ökade klimatpremier. Vänsterpartiet välkomnar ökat statligt stöd för näringslivets omställning, men anser att satsningarna är alltför begränsade. Samtidigt raderar man ut effekten av sina satsningar när man sänker skatten på bensinen och diesel för miljardtals kronor. En åtgärd som enligt regeringens egna beräkningar kommer att leda till att koldioxidutsläppen ökar med omkring 350 000 ton 2024 respektive omkring 490 000 ton 2025.

Det är anmärkningsvärt hur direkta nedskärningar på klimatområdet presenteras som satsningar. Exempelvis låter det från regeringens håll som om man gör en satsning i budgeten på skydd av värdefull natur, men de avsatta pengarna räcker inte ens till för att återställa det man skar ner i förra årets budget. Regeringens låga anslagsnivåer för att skydda och vårda natur är långt ifrån tillräckliga för att möta utarmningen av biologisk mångfald och för att värna kolinlagringen.

Sommarens översvämningar i Västmanland, skogsbränderna i Norrbotten, stormen Hans och jordskredet i Stenungssund vittnar om det ökande behovet av klimatanpassningsåtgärder. Enligt Klimatanpassningsutredningen (SOU 2017:42) handlar det om miljardtals kronor per år. Regeringen väljer i ett sådant läge att kapa anslagen till klimatanpassning med en tredjedel. Dessutom utan att konsultera ansvarig myndighet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).¹⁷

På samma sätt väljer man att hantera de ökande riskerna för framtida pandemier och zoonoser nonchalant. Klimatförändringen är en källa till nya infektioner och spridning av redan kända smittor. Ett exempel är den afrikanska svinpesten som just nu härjar i skogarna utanför Fagersta och Norberg. Regeringen meddelade i somras att man som en konsekvens av en sänkt biståndsbudget drar in Vetenskapsrådets hela finansiering av utvecklingsforskning, som bl.a. handlar om fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling i låginkomstländer. Någoting som tidigare gett svenska forskare möjlighet att studera sjukdomar som just den afrikanska svinpesten tillsammans med andra länder.

På energiområdet saknas helt initiativkraft. Regeringen gör ett stort nummer av att ha godkänt två redan inkomna tillståndsansökningar gällande havsbaserad vindkraft, men utan att sätta några nationella mål om havsvind eller etablera ett effektivt system för utbyggnaden. Tvärtom vill regeringen aktivt göra det dyrare att bygga vindkraft till havs genom att inte längre stå för anslutningen. Bakgrunden går att söka i regeringens blinda tilltro till ny kärnkraft som lösning på ökade energibehov. Trots att den enligt alla beräkningar ligger decennier fram i tiden, används den som ursäkt för att inte satsa på hållbara och redan tillgängliga energislag. I stället lovar regeringen 400 miljarder kronor per år i kreditgarantier till kärnkraftsbolagen.

När EU under hösten 2022 kom med sin förordning för att bl.a. motverka de enorma övervinster som elbolagen gör genom en tillfällig skatt, hanterade regeringen det så illa att man gick miste om miljardtals kronor som hade kunnat gå tillbaka till de hårt prövade hushållen. Genom att lägga taket för vinster på högsta möjliga nivå och därtill fördröja införandet underlät man att agera i enlighet med förordningens syfte.

I regeringens bedömning av måluppfyllelsen vad gäller miljöpolitiken konstaterar man att befintliga och beslutade åtgärder inte räcker för att nå de flesta av målen. Tolv av miljökvalitetsmålen är inte möjliga att uppnå med regeringens politik. Regeringen konstaterar också att Naturvårdsverket lyfter fram att ”den negativa utvecklingen för klimat och biologisk mångfald riskerar att orsaka irreversibla skador på miljön och på människors välfärd”.

¹⁷ Dagens Nyheter den 21 sept. 2023, <https://www.dn.se/sverige/msb-om-budgetnedskärningen-en-total-overraskning/>.

Tabell 1 Regeringens bedömning av uppfyllelsen av klimat- och miljömålen

Tabell 3.2 Etappmål

Etappmål	Målår	Bedömning
Ett långsiktigt utsläppsmål	2045	Uppnås inte
Minskning av växthusgasutsläpp i ESR ¹ sektorn till 2030	2030	Uppnås inte
Minskning av växthusgasutsläpp i ESR till 2040	2040	Uppnås inte
Minskning av växthusgasutsläppen från inrikes transporter (exkl. flyg)	2030	Uppnås inte
Minskning av nationella utsläpp av luftföroreningar	2025	Uppnås inte
Ökad andel kommunalt avfall som materialåtervinnns och förbereds för återanvändning	2025, 2030, 2035	Osäkert
Matavfall	2023	Uppnås inte
Bygg- och rivningsavfall	2025	Uppnås inte
Ökad återanvändning av förpackningar	2026, 2030	Osäkert
Matsvinnet ska minska mätt i mängd livsmedelsavfall	2025	Osäkert
Livsmedelsförlusterna ska minska och mer ska bli mat	2025	Osäkert
Dioxiner	2030	Osäkert
Läkemedel i miljön	2030	Uppnås
Användning av växtskyddsmedel	2030	Osäkert
Användning av biocidprodukter	2030	Osäkert
Integrering av stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer	2025	Osäkert
Andel persontransporter med kollektivtrafik, cykel och gång	2025	Osäkert
Dagvattenhantering i ny eller ändrad bebyggelse	2023	Uppnås
Dagvattenhantering i befintlig bebyggelse	2025	Uppnås

Anm.: I tabellen redovisas etappmålen, deras målår samt regeringens bedömning av om de kommer att uppnås till beslutat målår. Bedömningen görs utifrån nuvarande och beslutade styrmedel och åtgärder. För vissa etappmål finns mer information i relevanta delar i avsnitt 1.6 och i Klimatredovisningen.

¹ ESR, Effort Sharing Regulation, gäller från 2021.

Källa: Naturvårdsverket och regeringens egna beräkningar.

Källa: Prop. 2023/24:1 Utgiftsområde 20.

Bristen på investeringar, reformer och initiativ för att stärka Sveriges klimatåtagande är ett historiskt svek mot kommande generationer och samtidigt en dålig politik för vår tid. När näringslivet, civilsamhället, kommuner och regioner gör sig redo att investera för klimatet gör de det regeringens klimatpolitik till trots. De högernationalistiska har vänt den svenska innovationsviljan och klimatpolitiken ryggen och sällar sig i stället till den krympande skaran av regeringar som ömsom ignorerar och ömsom ifrågasätter klimathotet. Det är mycket allvarligt.

5.5 Sveriges roll i världen

Regeringen och Sverigedemokraternas politik innebär ett paradigmskifte i en lång tradition av svensk biståndspolitik. Redan förra året övergav man det etablerade enprocentsmålet. Att sänka biståndet i en tid när globala kriser överlappar varandra och behoven är som allra störst är ett slag mot de människor som har det allra svårast i världen. Regeringen har aviserat en ny reformagenda för biståndet som enligt egen utsago ska innebära en omfattande förändring av utvecklingspolitiken. Regeringen har hittills varit tydliga med att svenska intressen ska ligga till grund för den nya biståndspolitik. Det går helt emot principerna om hur bistånd ska bedrivas: från mottagarens egna prioriteringar och behov. Man använder också biståndet som ett verktyg för att uppnå migrationspolitiska villkor. Det är ett avsteg från själva grundprincipen om bistånd och strider mot principerna om effektivt bistånd.

En ambition från regeringens sida är att i högre utsträckning knyta samman biståndet och handelspolitiken. Vänsterpartiet ser med oro på en sådan utveckling. Kan handelspolitiken användas för att lyfta människor ur fattigdom är det naturligtvis välkommet. Och går det att vinna positiva synergieffekter är det positivt. Men man ska vara mycket noga med att det inte är detsamma som bistånd. Det går inte att nog understryka vikten av ett ägarskaps- och rättighetsperspektiv i biståndspolitik. Utvecklings- och biståndspolitik handlar inte om att gynna svenska intressen.

Sveriges roll i världen har förändrats. Den moderatledda regeringen har gett vika för Turkiets påtryckningar och sätter ett svenskt medlemskap i Nato före demokrati och rättsstatens principer. Man sätter det svenska näringslivets intressen först i utvecklingspolitiken och man överger ledartröjan som ett feministiskt föredöme i utrikespolitiken. När rika länder som Sverige åsidosätter klimatet spelar det stor roll för hur andra länder agerar. Det är tydligt att regeringen inte har några ambitioner om att Sverige ska fortsätta att ta ansvar för den globala utvecklingen.

6 Vänsterpartiets riktlinjer för den ekonomiska politiken

Egen försörjning är grunden för personlig frihet och självständighet. Arbete utgör basen för ekonomiskt välstånd och ger möjlighet till delaktighet i samhällslivet. Vänsterpartiets ekonomiska politik strävar mot hållbar tillväxt, full sysselsättning och ekonomisk jämlikhet. Den ekonomiska politiken bör därför ha som inriktning att pressa ner arbetslösheten och att skapa förutsättningar för en hög sysselsättning i ett jämlikt samhälle med trygga löntagare.

6.1 Den svenska modellen

Grunden för den svenska arbetsmarknadsmodellen är starka parter: välorganiserade fackföreningar och arbetsgivare med stor legitimitet och makt. Löntagarnas ställning på arbetsmarknaden avgörs primärt av fem centrala områden:

- Arbetsmarknadsläget
- Arbetsmarknadspolitik
- Socialförsäkringar och pensioner
- Arbetsrätt och anställningsskydd
- Kollektivavtalstäckning.

Den svenska arbetsmarknadsmodellen kompletteras och stärks upp av en stark och generell välfärd. Även bostadsförsörjningen och bostadspolitikerna är en viktig pelare i hushållens möjligheter att bo och leva på de platser där arbete efterfrågas.

6.2 Bryt med normpolitiken

En politik för full sysselsättning kräver ett högt och ihållande efterfrågetryck i ekonomin. Den svenska ekonomisk-politiska diskussionen har i stället fastnat i att söka efter ekonomins jämvikt. Penning- och finanspolitik kan, enligt det förhärskande synsättet, endast bidra på kort sikt med att dämpa svängningarna kring en beräknad tillväxttrend och påskynda ekonomins anpassning till en (antagen) potentiell jämviktsnivå. Vänsterpartiet har under en lång period på olika sätt ifrågasatt denna neoklassiska modell för ekonomisk politik, dess bevekelsegrunder och tillhörande antaganden.

Vänsterpartiet anser att finanspolitiken, men även penningpolitiken, har stor betydelse för att såväl hålla uppe en hög och välbalanserad efterfrågan som att stabilisera ekonomin vid risk för hög- och lågkonjunktur. Investeringarna har en nyckelroll i ekonomin, både för konjunkturvariationer och den långsiktiga utvecklingen. Staten är en viktig pådrivande aktör för att öka investeringarna.

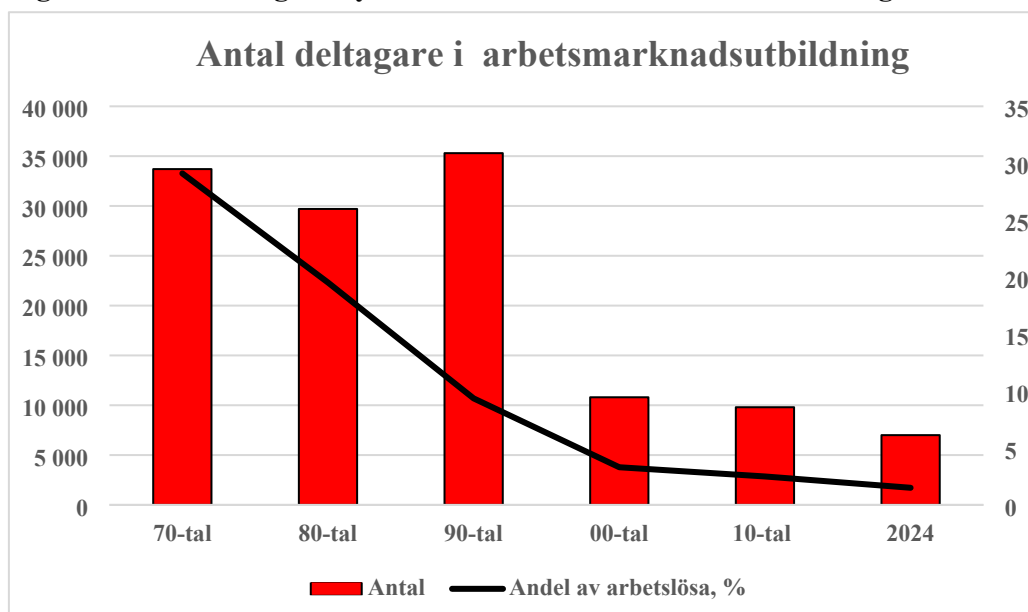
Uppfattningen att det finns en naturlig ekonomisk jämvikt att återvända till har blivit en självuppfyllande profetia för den svenska ekonomin och därmed arbetslösheten. Anledningen är att beräkningar av den s.k. *jämviktsarbetslösheten* ligger till grund för bedömningen av hur stort utrymme för finanspolitiska reformer bedöms vara.

Vänsterpartiet anser att den ekonomiska politiken i stället bör styras av reala mål om ökad sysselsättning, investeringar och klimatomställning – där offentligfinansiella mål och inflationsmål blir verktyg för att uppnå de reala målen.

6.3 En aktiv arbetsmarknadspolitik och trygga försäkringar

Sverige var länge ett föregångsland vad gäller aktiv arbetsmarknadspolitik. Under ett knappt halvsekel, från 1950-talet till början av 2000-talet, satsade Sverige betydligt mer på aktiv arbetsmarknadspolitik än andra jämförbara länder – med påtagligt positiva resultat. Så är det inte längre. I stället har det skett en successiv tillbakagång, vilket har gått hand i hand med att målet om full sysselsättning har övergetts. Utvecklingen har drivits fram av såväl socialdemokratiska som borgerliga regeringar. En politik inriktad på rustande och kompetenshöjande insatser för att förbättra arbets sökandes möjligheter på arbetsmarknaden har i hög grad ersatts av en politik för att höja sökintensiteten och maximera arbetsutbudet.¹⁸ Den pågående ”reformeringsen” av Arbetsförmedlingen är ett led i denna utveckling.

Figur 11 Antal deltagare i yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning

Källa: Arbetsförmedlingen, SCB, LO samt egna beräkningar.

Arbetslöshetsförsäkringen har flera syften. För den enskilde löntagaren ger den en inkomsttrygghet i övergången från ett arbete till ett annat. För löntagarna som kollektivt bidrar försäkringen till att förhindra underbudskonkurrens och att upprätthålla löner på en anständig nivå också i tider av hög arbetslöshet. Arbetslöshetsförsäkringen har även en viktig roll i samhällsekonomin. Den dämpar konjunkturedgångar, förbättrar arbetsmarknadens funktionssätt, har en positiv effekt på produktiviteten, ökar arbetskraftsutbudet och bidrar till ökad jämlikhet.¹⁹

Socialförsäkringen utgör också en central del av den positiva arbetslinjen. Vi betalar och kvalificerar oss till socialförsäkringen genom arbete och vi skyddas därmed från stora inkomstbortfall när vi inte kan arbeta, exempelvis p.g.a. sjukdom, föräldradidighet eller vård av barn. Det är en förutsättning för rehabilitering och återgång till arbete efter allvarlig och/eller långvarig sjukdom. Socialförsäkringen är också en avgörande del i jämlikhetspolitiken. Den fördelar resurser mellan människor utifrån förmåga och efter

¹⁸ Se exempelvis LO (2020), Den aktiva arbetsmarknadspolitikens tillbakagång.

¹⁹ LO (2022), Hur fungerar a-kassan – för den enskilde och hur lite får du? och LO (2022) Vilken roll spelar arbetslöshetsförsäkringen i samhällsekonomin?

behov samt mellan de olika livsfaser vi går igenom. Robusta generella trygghetssystem minskar framväxten av privata lösningar som i sin tur leder till ökad ojämlikhet.

Vänsterpartiet vill återskapa den positiva arbetslinjen genom trygga socialförsäkringar och en satsning på aktiv arbetsmarknadspolitik i offentlig regi.

6.4 Generell välfärd en del i arbetslinjen

En fungerande offentlig välfärd är central för att kunna uppnå full sysselsättning. Det innefattar ett väl fungerande utbildningssystem som rustar ungdomar för arbetslivet och en utbyggd barn- och äldreomsorg som gör att föräldrar och anhöriga kan delta fullt ut på arbetsmarknaden. Det innefattar också att individens välfärd inte är beroende av samhällsklass, kön, ursprung eller geografisk hemvist.

I samband med 1990-talskrisen gjordes stora förändringar i styrningen av välfärden. Från att i huvudsak ha drivits i egen regi öppnades välfärden upp för privata marknadsintressen. Sedan dess har marknaden trängt djupt in i skolan, sjukvården och äldreomsorgen på ett sätt som inneburit en ineffektiv och ojämlik resursfördelning.

Välfärdsområdet står inför en stor utmaning; andelen personer över 80 år kommer att öka med nästan 40 procent mellan 2022 och 2032.²⁰ Att människor lever längre är självklart något positivt. Men en förändrad befolkningssammansättning leder till att behovet av äldreomsorg och vård kommer att öka.

Vänsterpartiet anser att den svenska sjukvården och äldreomsorgen behöver återgå till att styras med utgångspunkt från hälso- och sjukvårdslagens portalparagraf om vård efter behov. De nyliberala dogmerna måste mönstras ut. Vänsterpartiet anser vidare att resurserna måste följa de ökande behoven.

6.5 En kunskapsnation i världsklass

Utbildning och humankapital är en avgörande faktor för att skapa en produktiv arbetskraft. För ekonomisk utveckling krävs både bredd och spets, men det är inte spetsen som driver förändringen. Forskning i världsklass kommer av att det finns starka organiserade miljöer med goda ekonomiska förutsättningar. Ett samhälle som utestänger många från utbildningsmöjligheter i barndomen kommer inte heller ha de bästa forskarna.

Bilden av Sverige som ett jämlikt land med en skola med starkt fokus på likvärdighet och kompensatoriska insatser stämmer inte längre. Sverige har en ovanligt starkt segregerad skola, i en internationell jämförelse. Enligt OECD är den svenska skolsegregationen klart större än OECD-snittet. Sverige är också internationellt sett medelmåttigt vad gäller att klara det kompensatoriska uppdraget och uppväga elevernas socioekonomiska förutsättningar.

De elever som slutar skolan utan en gymnasieexamen har betydligt svårare att komma in i yrkeslivet. Den gruppen är också överrepresenterad i områden med socioekonomiska utmaningar.

Tyvänn har organiseringen av utbildningen förstärkt den breda samhällsutvecklingen vi sett de senaste decennierna, i form av avreglerade marknader och skattesänkningar för de rikaste. Krympande resurser i förskolan, skolpeng, marknadsskola, försämrade

²⁰ Andelen 80-plus av befolkningen 20–64 år, enligt SCB:s befolkningsprognos 2022.

sociala insatser och fallande studentinsats per person i högre utbildning – och inte minst nedmonteringen av arbetsmarknadsutbildningen – förstärker utvecklingen mot att allt större grupper kommer att exkluderas från rättvisa livschanser. Detta får negativa effekter för deras ekonomi och livskvalitet, för den sociala rörligheten och för svensk ekonomisk utveckling.

Vänsterpartiet vill göra högkvalitativ utbildning tillgänglig för fler och vill därför satsa mer resurser på utbildning samt utreda ökade kompensatoriska inslag i fördelningen av utbildningsresurserna.

6.6 Klimat

Vänsterpartiets klimat- och miljöpolitik tar sin utgångspunkt i att samhället behöver ställa om på ett omfattande, skyndsamt och strukturerat vis för att uppnå klimatmålen och undvika en klimatkatastrof. Många av de nödvändiga förändringarna av vår produktion och konsumtion behöver genomföras de närmaste tio åren. Om omställningen ska lyckas behöver den ske med en tydlig folklig förankring för de genomgripande förslag som behöver till. Därför kan och bör inte klimatpolitiken frikopplas från frågor om sysselsättning, välfärd och regional utveckling.

Forskningen är tydlig med att effektiva utsläppsminskningar i grova drag endast kan uppnås på tre olika sätt: 1) Genom nya tekniska innovationer som innebär att utsläppen minskar från befintlig verksamhet, 2) genom beteendeförändringar och 3) genom minskad konsumtion och förändrad efterfrågan. Vänsterpartiet är på det klara med att det kommer att krävas att alla dessa tre sätt implementeras.

Samhället behöver emellertid vara mycket tydligt med att det är genom ändrade förutsättningar – investeringar, innovation, storskaliga samhällliga projekt – som de största effekterna kan uppnås. Nya järnvägssatsningar kommer att ställa om resandet från inrikesflyg till tåg och bilåkandet till kollektivtrafik. När vi gör om miljöprogrammet till ett bostadsmiljöprogram för vår tid förbättrar vi boendemiljöerna och åstadkommer stor klimatnytta.

Det är samhällets roll att säkerställa att klimatomställningen inte står och faller med individuella val av konsumtion eller levnadsvanor. Deltagandet i klimatomställningen får inte reduceras till den enskildes köpkraft och möjlighet att genom medvetna val ändra sina levnadsvanor. I stället kommer förändringar av levnadsvanor att bidra positivt till det övergripande samhällsprojekt där klimatomställningen är en bärande del. I byggandet av jämlikhet, full sysselsättning och en verkligt generös välfärd ska klimatomställningens behov vara centrala. Här verkar de individuella ansträngningarna och de samhällliga i symbios.

För Vänsterpartiet är det självklart att det kommer vara trygga löntagare som genomför klimatomställningen. Längst fram i ledet för att åstadkomma klimatneutralitet står bl.a. yrkesskickliga fabriksarbetare, ingenjörer, konduktörer och anläggningsarbetare. Därför behöver en offensiv klimatomställning också beakta löntagarintresset och avancera deras positioner genom en utbyggd välfärd och stärkta trygghetssystem.

Naturliga kolsänkor och andra miljövärden behöver skyddas och återställas i en ökande takt. För att värna miljöns roll i såväl klimatomställningen som det egenvärde en livfull och välmående miljö har behöver samhället avsätta resurser till skydd och restoration. Närheten till livaktig natur, bevarandet för kommande generationer och varsamhet i exploateringen av naturen är grundvärden i Vänsterpartiets miljöpolitik.

Vänsterpartiet har föreslagit ett omfattande investeringspaket för klimatet. Genom investeringar på 700 miljarder kronor vill vi de kommande tio åren se till att klimatomställningen accelereras. Ett omfattande investeringspaket behövs för att skynda på den nödvändiga omställningen av klimatet och för att skapa fler arbetstillfällen – detta är särskilt tydligt när vi nu är på väg in i en lågkonjunktur.

6.7 Lägre skatter ger inte högre skatteintäkter

En politik för hållbar tillväxt, ökad jämlikhet och full sysselsättning behöver understödjas av en hög kvalitet i välfärdstjänster och effektiva försäkringssystem. Skatterna fyller i detta hänseende flera viktiga funktioner. De ska vara en stabil finansiering av offentliga investeringar, utbildning och en aktiv arbetsmarknads- och näringspolitik. Därtill bör de jämna ut inkomster, konsumtion och sparande mellan olika inkomstgrupper.

Det svenska skattesystemet gav oss en gång skatteintäkter som var de högsta i världen relativt BNP. Det fanns en stark tilltro till möjligheten att göra skillnad tillsammans och en självklarhet att samhällsinvesteringar skulle finansieras gemensamt. Diskussionen om skatter var då hur de skulle tas ut rättvist, samhällsekonomiskt effektivt och med en bibehållen legitimitet för skattesystemet. Utgångspunkten för 1990-talets stora skattereform var hur man skulle ta ut mesta möjliga skatt med minsta möjliga påverkan på ekonomin i övrigt. Svaret på den svåra frågan om hur skatters påverkan på sparande, arbetsutbud, investeringar, riskvilja eller konsumtion skulle minimeras blev: likformighet, neutralitet och enkelhet.

I dag för diskussionen om likformiga och enkla skatter en tynande tillvaro. Snarare är utgångspunkten för debatten att skatter är skadliga och ständigt behöver slopas eller minimeras. Skattekvoten har sänkts från 49,8 procent 1990 till 42,1 procent 2022, vilket motsvarar ca 440 miljarder kronor i mindre skatteinkomster varje år. Motiven har skiftat men övervägande karakteriserats av att slopandet/sänkningen ska lösa det ena eller det andra samhällsproblemet.

Det finns dock inget stöd för att skatter gör mer skada än nytta. En stark tes är att skatt på arbete hämmar viljan att arbeta. Sverige har förhållandevis höga marginal- och deltagandeskatter på arbete. Samtidigt har vi EU:s näst högsta sysselsättningsgrad på ca 82 procent (20–64 år). För individer med eftergymnasial utbildning är sysselsättningsgraden 90 procent. Samma förhållande gäller även i andra nordiska länder som Norge och Danmark. Samtidigt har ett land som USA en lägre skatt men också betydligt lägre sysselsättningsgrad. I en studie av Henrik Jacobsen Kleven förklaras höga skatter och hög sysselsättningsgrad med att länder med höga skatter också har stora subventioner av arbetskraftsdeltagande genom offentlig finansiering av särskilt förskola och äldreomsorg.²¹

I en omtalad studie från London School of Economics har forskarna Hope och Limberg analyserat effekterna av sänkta skatter på höga inkomster.²² Studien kommer, föga förvånande, fram till att skattesänkningar för de rika ökar den ekonomiska ojämlikheten utan att nämnvärt påverka arbetslösheten eller den ekonomiska tillväxten.

²¹ Kleven (2014), How Can Scandinavians Tax so Much? *Journal of Economic Perspectives*, 28(4):77–98.

²² Hope, D. och Limberg J. (2020), "The Economic Consequences of Major Tax Cuts for the Rich", London School of Economics.

Sammanfattningsvis ger forskningen inget entydigt svar på hur starkt det eventuella sambandet mellan skatter och sysselsättning är i Sverige. Det enda som är helt säkert är att skattesänkningar leder till minskade skatteintäkter. Flertalet skattesänkningar har dessutom tydligt bidragit till kraftigt ökade inkomstskillnader.

Skatt efter bärkraft och välfärd utifrån behov är omfördelningens kärna. Eftersom välfärden finansieras av offentliga medel blir skattepolitiken ett av de mer ideologiskt betydelsefulla politikområdena – kanske det mest betydelsefulla.

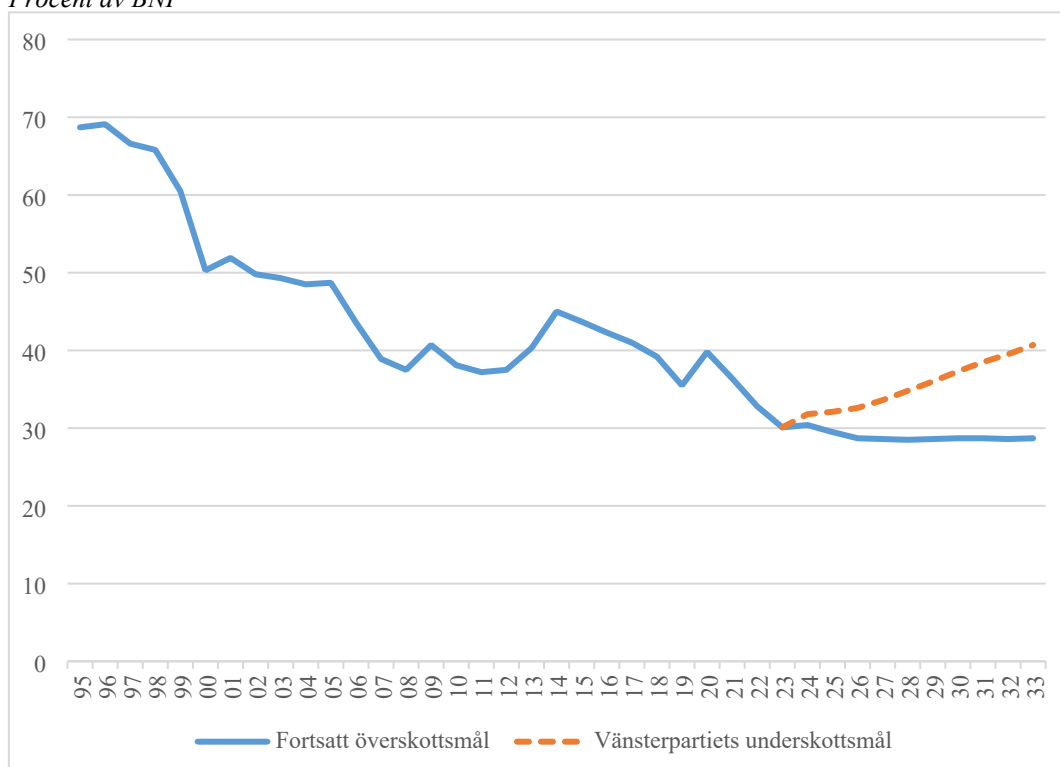
Skatter ska finansiera gemensamma åtaganden och jämna ut inkomstskillnader. Vänsterpartiet anser att det behövs ett arbete med en genomgripande skattereform som ska skapa ett enhetligt, rättvist och legitimt skattesystem – som kan bidra till en långsiktig och stabil finansiering av välfärden. Det mest prioriterade området att komma till rätta med är den urholkade kapitalbeskattningen och den extremt ojämna förmögensfördelningen i Sverige.

6.8 Finanspolitiska överväganden

Världen står inför ett klimatnödläge. För att nå våra klimatmål måste hela ekonomin ställas om. På mycket kort tid behöver omställningen av vår konsumtion och produktion sättas i centrum av samhällets utveckling för att vi ska nå de ambitiöst satta klimatmålen. För att klara detta behöver staten sätta ett stort investeringsprogram. För att finansiera detta investeringsprogram föreslår Vänsterpartiet att ett 10-årigt moratorium införs för det finanspolitiska ramverket, med start 2024. Vänsterpartiet föreslår att dagens överskottsmål ersätts med ett underskottsmål för de offentliga finanserna under moratoriet. Vi föreslår att saldomålet för de offentliga finanserna sätts till -1 procent av BNP över en konjunkturcykel. I figuren nedan visas utvecklingsbanan för den offentliga sektorns finansiella bruttoskuld (Maastrichtskulden) fram till 2033, dels med fortsatt överskottsmål, dels med Vänsterpartiets underskottsmål. Som framgår av figuren ökar den offentliga skulden med ca 10 procentenheter med Vänsterpartiets underskottsmål, från dagens 30 procent till 40,7 procent under moratoriets slutår 2033. En skuldnivå på ca 40 procent är inget som på något sätt hotar de offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet. Det är en skuldnivå som fortfarande är mycket låg i ett internationellt perspektiv, se vidare figur 26 i avsnitt 19.2.

Figur 12 Den offentliga sektorns bruttoskuld, 1995–2033

Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet och RUT, dnr 2023:1133.

Vid bedömningen av finanspolitikens inriktning brukar man titta på såväl nivån som förändringen av det strukturella sparandet. I budgetpropositionen beräknar regeringen att det strukturella sparandet går från 0,1 procent i år till 0,3 procent av BNP nästa år. Nivåmässigt är därmed finanspolitiken neutral i förhållande till överskottsmålet och svagt åtstramande sett till förändringen av det strukturella sparandet.

Vänsterpartiet föreslår en ny inriktning på den ekonomiska politiken.

Finanspolitiken behöver vara mer expansiv, dels de närmaste åren för att motverka lågkonjunkturen, dels under den närmaste 10-årsperioden för att snabba på den gröna omställningen. I Vänsterpartiets budgetförslag för 2024 landar den offentliga sektorns finansiella sparande på $-1,25$ procent av BNP och det strukturella sparandet på $-0,26$ procent. Ett nytt saldomål på -1 procent av BNP innebär att det strukturella sparandet i normalfallet ska ligga nära -1 procent av BNP. Vänsterpartiets budgetförslag, med ett strukturellt sparande på $-0,26$ procent av BNP, ryms med andra ord gott och väl inom ramen för vårt saldomål.

Mycket av den finanspolitiska debatten i Sverige har handlat om rädslan för att spä på inflationen. Konjunkturinstitutet (KI) har i en studie från 2022 analyserat finanspolitikens effekter på inflationen.²³ Studien innehåller en rad olika scenarier och effekterna på inflationen varierar beroende på vilka antaganden som görs. Den samlade bilden i studien är ändå att effekterna av finanspolitiken på inflationen är begränsad. Vänsterpartiets budgetförslag ökar den aggregerade efterfrågan vilket, allt annat lika, kan tänkas öka inflationstrycket något. Samtidigt innehåller Vänsterpartiets budget flera förslag som *direkt* sänker inflationen. Vårt förslag om Sverigepriser på el beräknas

²³ Konjunkturinstitutet (2022), Finanspolitikens effekt på inflationen – ett allmänjämviktsperspektiv.

exempelvis sänka inflationen med 1–2 procentenheter.²⁴ Även andra av Vänsterpartiets förslag sänker inflationen, som en enhetlig taxa i kollektivtrafiken och sänkta taxor inom tandvården, förskolan och till fritidshemmen.

7 Reglera misslyckade marknader

Regeringen har sedan den tillträdde hösten 2022 drivit linjen att man ingenting kan göra för att bekämpa inflationen och underlätta för hushållen i kostnadskrisen – att det bästa politiker kan göra är att stå vid sidan av och hoppas på det bästa. Men det finns mycket lite som talar för att detta är rätt strategi.

Andra regeringar runt om i Europa och även i USA har bedrivit en aktiv politik för att pressa ner företagens prisökningar och på så vis skydda hushåll och företag. Inflationen i Spanien låg exempelvis på 2-procentsmålet i augusti. Det blev möjligt tack vare ett resolut och snabbt agerande i början av kostnadskrisen. Den spanska regeringen satte tidigt ett tak för energipriserna²⁵, sänkte kostnaderna för kollektivtrafik, fick snabbt på plats ett regelverk för övervinstbeskattning av elproducenter och banker samt satte ett tak för hyreshöjningar.²⁶ Även den franska regeringen har tagit aktiva steg för att försäkra sig om att livsmedelsproducenter och detaljhandeln tar ansvar och inte höjer priserna.²⁷ I USA har president Biden sjösatt det största ekonomisk-politiska programmet i modern tid, för att öka klimatinvesteringarna, minska flaskhalsar och förbättra för de amerikanska hushållen. Den amerikanska inflationen var nere på 3 procent i juli i år.

Det handfasta agerandet från andra länder vilar på en gedigen analys av orsaker till prisuppgången samt av relevanta angreppssätt. Den amerikanska ekonomiprofessorn Isabella Weber har exempelvis påtalat att en selektiv priskontroll, som har använts genom historien, både har fungerat effektivt och haft stort folkligt stöd.^{28, 29} Även den kände nationalekonomiprofessorn Paul Krugman har instämt i att det kan vara användbart med prisregleringar i vissa fall.³⁰ Det handlar helt enkelt om att stoppa prisimpulserna där de uppstår och på så vis skydda samhällen från företag (eller individer) som vill profitera på de situationer som skapas av krig, hungersnöd och andra katastrofer. Prisregleringar handlar i grunden om att kunna köpa sig tid för att få bukt med flaskhalsar i ekonomin. Det handlar då om att reglera s.k. ”koncentrerade marknader” dvs. marknader där vi har ett fåtal aktörer precis som på både livsmedelsmarknaden och energimarknaden. Det är centralt att agera snabbt/tidigt innan en kraftig prisimpuls (som dem vi sett på energi och livsmedel) fortplantar sig in i ekonomin. De verkar fungera bäst när det handlar om att reglera en begränsad mängd varor under en begränsad tid. Den här typen av selektiva prisregleringar kan användas när inflationen i huvudsak beror på utbudsstörningar och ska ställas mot räntehöjningar för att pressa ned efterfrågan, som riskerar att bli onödigt smärtsamt.

²⁴ RUT, dnr 2023:129.

²⁵ <https://www.energypolicy.columbia.edu/publications/the-iberian-exception-and-its-impact/>.

²⁶ Se exempelvis Hans-Böckler-Stiftung (2022), Inflation and Counter Inflationary Policy Measures: The Case of Spain. https://www.imk-boeckler.de/fpdf/HBS-008483/p_imk_study_83-5_2022.pdf.

²⁷ <https://www.reuters.com/markets/europe/frances-le-maire-says-75-food-firms-cut-prices-2023-06-09/>.

²⁸ Weber (2021), Could strategic price controls help fight inflation? The Guardian 2021-12-29.

²⁹ <https://www.newyorker.com/news/persons-of-interest/what-if-were-thinking-about-inflation-all-wrong>.

³⁰ <https://www.nytimes.com/2023/01/03/opinion/inflation-economy.html>.

Vänsterpartiet har fört fram en rad förslag som är ämnade att förhindra ”kris-profitörer”, förbättra funktionssättet på ett antal koncentrerade marknader i syfte att få ner den svenska inflationen. Dit hör förslaget om Sverigepriser på el, som beräknas sänka inflationen med 1–2 procentenheter – förslaget om att samla livsmedelskedjorna till en frivillig överenskommelse, samt att ge SBAB ett uppdrag att pressa bankernas marginaler. Även andra av Vänsterpartiets förslag sänker inflation; däribland halverade biljettpriser inom kollektivtrafiken samt sänkta taxor inom tandvården, förskolan och till fritidshemmen.

Det är också möjligt att skydda välfärden i krisen och att ge hushållen större marginaler utan att bidra till att spä på inflationen. Det svenska Konjunkturinstitutet beräknar att med en satsning på 55 miljarder kronor (1 procent av BNP) i offentlig konsumtion så skulle inflationen kunna öka med 0,6 procentenheter, under antagandet att priserna är rörliga och Riksbanken passiv. Om samma satsning görs på offentliga investeringar och transfereringar till hushållen bedöms inflationen enbart öka med 0,1–0,2 procentenheter.³¹ Sverige är ett av de länder som har lagt minst resurser på att skydda hushåll och företag i kostnadskrisen.³²

7.1 Inför Sverigepriser på el

Sverige har god tillgång till el och har en stadig överproduktion. Vi kan tillgodose det inhemska behovet av el, i de flesta fall med råge. Dagens modell med marginalprissättning på el på en gemensam EU-marknad innebär att det är den dyrast producerade elen som blir prissättande för all el. Systemet är sådant att den el som är billigast att producera förbrukas först. Priset utgår emellertid från vad det kostar att producera den sista kilowattimmen som krävs för att möta efterfrågan, alltså den dyraste kilowattimmen.

Produktionskostnaden varierar kraftigt mellan de olika energislagen. Vind- och vattenkraft har en klart billigare rörlig produktionskostnad än vad kärnkraft har och dyrast är kol och olja. De höga elpriserna riskerar att bromsa klimatomställningen eftersom viktiga elektrifieringsprocesser fördröjas. Investeringsviljan kan på sikt hotas av de höga priserna och i takt med att energiprisernas förutsägbarhet försvåras hotas även planerbarheten för den energitunga industrin. För Sverige innebär sålunda den nuvarande elmarknaden ett sårbart system som försvårar klimatomställningen och drabbar de enskilda hushållen hårt.

Vänsterpartiet har föreslagit en prisskyddsmodell som innebär att Sveriges fyra elprisområden kvarstår men separeras från den el som går på export.³³ Den exporterade elen blir i praktiken ett femte elprisområde – ”elprisområde utland” – och inbegriper den el som är tillgänglig för export. Rent praktiskt skulle den nya modellen fungera så att ett pris fastställs för respektive inhemskt elprisområde (så som sker i dag) och ytterligare ett för det utländska elprisområdet. Den stora fördelen är att priset för de inhemska områdena då motsvarar de faktiska behoven; de volymer som är tänkta att användas inom respektive område. Detta innebär betydligt lägre priser för svenska

³¹ Konjunkturinstitutet (2022), Finanspolitikens effekt på inflationen – ett allmänjämviktsperspektiv.

³² Breugel (2023), National fiscal policy responses to the energy crisis.

<https://www.bruegel.org/dataset/national-policies-shield-consumers-rising-energy-prices>.

³³ <https://www.vansterpartiet.se/sank-elkostnaderna-infor-sverigepriser/>.

konsumenter samtidigt som exportvolymerna och exportpriserna förblir desamma som i dag.

7.2 Ta kontroll över de skenande matpriserna

Livsmedelspriserna har ökat med 26 procent sedan 2021 och har varit en viktig faktor i den höga inflationen. Den svenska mathandeln sticker ut på två sätt i en internationell jämförelse. För det första domineras den helt av ett litet antal extremt stora aktörer, för det andra präglas den av internationellt sett höga priser. Konkurrensverket konstaterar att ”det är en koncentrerad marknad med få aktörer, en s.k. oligopolmarknad”.³⁴ Ica ensamt har en marknadsandel på ca 50 procent. Till skillnad från en ”riktig” marknad där enskilda företag förutsätts inte kunna påverka priset, innebär en oligopolmarknad att det är lätt att följa varandras agerande. Det innebär att priset på mat snarare handlar om hur dessa företag betar sig mot varandra för att maximera vinsten än om konkurrens på en vanlig marknad. Dessutom karakteriseras matmarknaden av att grossistledet (partihandeln) också har en betydande koncentration, där Ica, Coop och Axfood helt dominerar. Om vinsterna ska hamna i partihandeln eller butik är en närmast administrativ affär inom företaget.

Sett i ett internationellt perspektiv är Sverige bland de dyraste länderna när Eurostat jämför en liknande matkorg mellan länder i Europa och ligger högt över genomsnittet för EU-28.

Konjunkturinstitutet levererade förra året ett uppdrag att undersöka om företagen höjt priserna mer än som motiverades av kostnaderna. Slutsatsen var att partihandelns lönsamhetsomdöme har förbättrats påtagligt, vilket är en indikation på att partihandeln höjt sina priser mer än vad de högre kostnaderna motiverat mellan det andra kvartalet 2021 och det andra kvartalet 2022.³⁵

Vänsterpartiet har därför framfört att regeringen ska kalla till sig de stora aktörerna för att diskutera hur vi kan hålla nere matpriserna.³⁶ Exakt vilka varor som ska omfattas eller hur överenskommelsen utformas kan göras på olika sätt, men prioriterat är de basvaror som hushållen inte kan klara sig utan. Regeringen ska i sådana samtal vara tydlig med att om man inte får till en frivillig överenskommelse kommer reglering genom lagstiftning bli aktuellt för att få bukt med de skenande matpriserna.

7.3 Använd SBAB för att pressa storbankerna

El- och matpriser är två stora orsaker till den stigande inflationen. Den tredje är stigande räntekostnader för hushållens bolån. Ökade kostnader för hushållens bolån bidrog i juli 2023 med 3,1 procentenheter till inflationstakten, mätt som KPI, dvs. en tredjedel av inflationen. I likhet med på el- och dagligvaruhandel råder det bristande konkurrens också på bolånemarknaden. Sverige har en mycket hög koncentrationsgrad på bankmarknaden, där de fyra storbankerna, SEB, Handelsbanken, Nordea och Swedbank kontrollerar runt 80 procent av marknaden. Den statliga banken SBAB kontrollerar ca

³⁴ Konkurrensverket (2022), Så arbetar Konkurrensverket för att vårda konkurrensen på livsmedelsmarknaden, artikel den 20 dec.

³⁵ Konjunkturinstitutet (2022), Specialstudie, Prissättning hos svenska företag under 2022.

³⁶ <https://www.vansterpartiet.se/nyheter/stoppa-prishojningarna-pa-mat/>.

7 procent. Detta faktum att ett fåtal aktörer kontrollerar nästan 90 procent av bolåne- marknaden sammanfaller med att de svenska storbankerna har betydligt högre vinst- marginal än sina europeiska motsvarigheter. Medan jämförbara banker i EU har en avkastning på eget kapital som ligger runt 6–7 procent har svenska banker en avkastning på eget kapital som ligger på runt 12 procent. Det innebär att svenska banker är nästan dubbelt så lönsamma som sina europeiska motsvarigheter.

Det statliga bolåneinstitutet SBAB har tidigare haft en tydlig roll att på denna oligopolmarknad öka konkurrensen till gagn för kunderna. Staten hade därför fastställt att SBAB skulle drivas affärsmässigt med ett för verksamheten rimligt avkastningskrav. Utifrån detta sattes år 2000 avkastningskravet till att avkastningen på eget kapital över tiden i genomsnitt skulle uppgå till den femåriga statsobligationsräntan plus 5 procent- enheter. En fallande trend i bolånemarginalen mellan åren 2002 och 2011 kom också att spegla ett fallande vinstkrav på SBAB, då den femåriga statsobligationen föll.

Finansdepartementet beslutade dock därpå om nya mål för SBAB som klubbades vid bankens bolagsstämma 2013. Det innebar att vinstkravet på SBAB nästan för- dubblades i förhållande till den tidigare avkastningsformlen till att vara ”över 10 procent” – i linje med övervinsterna i den svenska banksektorn och långt över avkastningen i den europeiska banksektorn. Det förändrade uppdraget för SBAB sammanföll med att bolånemarginalen, som stabiliserats runt 0,3–0,6 i fem år mellan åren 2006 och 2011, under perioden 2012–2022 steg till i genomsnitt 1,4 procent. Sett till hela perioden 2002–2011 jämfört 2012–2022 fördubblades bolånemarginalen.

Bankmarknaden är en oligopolmarknad. Det är därmed i högsta grad motiverat för staten att äga en aktör som affärsmässigt driver verksamhet för att främja konkurrensen. SBAB bör därför återfå sitt tidigare uppdrag och avkastningskrav. Antar man att skillnaden i genomsnitt är 0,5 procentenheter på bolåneräntan innebär det 20 000 kronor mer i hushållsbudgeten för ett hushåll med 4 miljoner kronor i skulder och minskade vinster för bankerna med ca 25 miljarder kronor per år. Åtgärden är enkel att genomföra och kräver bara ett regeringsbeslut.

Vänsterpartiets förslag:

- Ändra SBAB:s uppdrag till att genom en effektiv verksamhet bidra till mångfald, konkurrens och prispress på marknaden för bolån.³⁷
- Ändra omedelbart SBAB:s uppdrag till att genom en effektiv verksamhet bidra till mångfald, konkurrens och prispress på marknaden för bolån.
- Sänk SBAB:s avkastningskrav till det som gällde 2012, femårig statsobligationsränta plus fem procentenheter.
- Tillsätt en utredning med uppdraget att se över om den risk SBAB:s utlåning innebär verkligen speglar långsiktig avkastning i linje med börsen, eller om avkastningskravet ska sänkas ytterligare.

7.4 Järnväg Sverige

Tågtrafiken i Sverige omgärdas av lång rad problem. Allt ifrån bristande kvalitet och kapacitet till oförutsägbarhet och för höga priser. Sverige var först ut i Europa med att avreglera hela tågtrafiken. Sedan 2011 är ensamrätten för staten helt avskaffad och

³⁷ <https://www.vansterpartiet.se/nyheter/anvand-statens-bank-for-att-sanka-borantorna/>.

privata tågoperatörer har kunnat ansöka om att få trafikera alla linjer i landet. Resultatet har blivit katastrofalt. I en tid när vi i högre grad behöver resa kollektivt och transportera gods med hållbara trafikslag utgör tågtrafiken allt mer sällan ett fungerande alternativ. Det är tydligt att järnvägen inte passar som marknad.

Orsakerna ligger i politiken. Det handlar om decennier av att steg för steg splittra upp ansvaret och försöka göra järnvägen till en marknad, i kombination med eftersatta investeringar.

Vänsterpartiet föreslår därför att staten tar tillbaka kontrollen över järnvägen.³⁸ Förslaget innebär att helhetsansvaret för den svenska järnvägen samlas i en gemensam statlig organisation: Järnväg Sverige. De ska äga och underhålla statens järnvägsinfrastruktur i egen regi samt sätta priser, ansvara för all bokning och ha fullt ansvar för tågplaneringen. De olika tågoperatörerna kvarstår p.g.a. EU-krav men får verka i ett system där samhället har kontrollen och där järnvägens bästa kommer i första rummet, inte operatörernas.

Järnväg Sverige ska sätta förutsägbara priser och sänka dem med 20 procent för att nå ambitionerna om ökad spårbunden trafik. Vänsterpartiet föreslår även att ett konkret mål sätts för en ökning av spårbundna transporter och att ny räls byggs för att öka spårkapaciteten.

Vänsterpartiets konkreta förslag för investeringar i järnvägen, med nivåer och utpekade järnvägssträckor, presenteras i avsnitt 16.

³⁸ <https://www.vansterpartiet.se/nyheter/ta-tillbaka-kontrollen-over-svensk-jarnvag/>.

8 Hushållens ekonomiska situation

Under 2022 minskade hushållens reala inkomster för första gången sedan 1990-talet. De senaste årens snabba prisökningar på basvaror såsom el, boende, mat och drivmedel gör att fler hushåll får svårt att klara sin grundläggande försörjning. På ett år, från juli 2022 till juli 2023, har t.ex. boendekostnaderna ökat med 14,2 procent och livsmedelspriserna med 10,5 procent, enligt SCB:s konsumentprisindex. Boende, livsmedel och transporter utgör mer än hälften av hushållens utgifter. För hushåll med mindre marginaler utgör dessa utgifter nu större del av den samlade konsumtionen. Det handlar om nödvändiga utgifter som är svåra att ersätta eller minska. Enligt Finansinspektionen uppger en av tre svenskar att de är oroad över att pengarna inte ska räcka och 37 procent uppger att det någon gång under det senaste året hänt att ekonomin inte gått ihop.³⁹

Försäkringskassan beskriver i en rapport att om barnhushållens ekonomi fortsätter försämrans under kommande år och fler hushåll lever med låg inkomststandard⁴⁰ kan man förvänta sig att den ekonomiska familjepolitiken får större betydelse för hushållens ekonomi, och större betydelse för att minska den ekonomiska utsattheten bland barnhushåll.⁴¹

Målen för den ekonomiska familjepolitiken är att bidra till en god ekonomisk levnadsstandard för alla barnfamiljer, att bidra till minskade skillnader i de ekonomiska villkoren mellan hushåll med och utan barn, samt att bidra till ett jämställt föräldraskap. Mycket tyder på att politiken har blivit allt sämre på att uppfylla dessa mål sedan 1990-talet.

Förmågan hos förmånerna i den ekonomiska familjepolitiken att minska den ekonomiska utsattheten har minskat markant under 2000-talet. År 2000 minskade andelen barnhushåll med låg relativ ekonomisk standard med nära två tredjedelar, tack vare förmånerna – från 24 procent om förmånerna inte hade funnits, till 8 procent med förmånerna. År 2020 minskade andelen till följd av förmånerna från 27 till 18 procent. Det är framför allt de behovsprövade bidragen som har mist sin förmåga att minska andelen ekonomiskt utsatta hushåll. År 2022 beräknas andelen hushåll med relativ låg ekonomisk standard minska. Det är ett trendbrott, men beror inte på att hushållen med lägst inkomster får det bättre, utan på att hushållens disponibla inkomst minskar mer bland hushåll med inkomster över medianen.

Andelen barnhushåll med låg inkomststandard ökar tvärtom. Andelen hushåll med låg inkomststandard minskade från 2011 till 2021, men ökar nu på nytt. Ökningen är störst bland ensamstående med två eller fler barn och sammanboende med tre eller fler barn. Mellan 2021 och 2022 beräknas andelen med låg inkomststandard öka från 9,7 till 10,7 procent bland ensamstående föräldrar och från 8,1 till 8,8 procent bland sammanboende föräldrar med fler än ett barn.⁴²

Vänsterpartiet har en mängd förslag för att underlätta för hushållen i krisen. Sverigepriiser på el, sänkta boräntor med hjälp av SBAB och slopat karensavdrag samt höjt barn- och bostadsbidrag är åtgärder som stärker hushållens köpkraft.

³⁹ Finansinspektionen (2023), Hushållens ekonomi, 2023.

⁴⁰ Definierat som hushåll som är aktuella för försörjningsstöd om de ansöker.

⁴¹ Försäkringskassan (2023), Barnhushållens ekonomi – Resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2023.

⁴² Försäkringskassan (2023), Barnhushållens ekonomi – Resultatindikatorer för den ekonomiska familjepolitiken 2023.

8.1 Höj och inflationsskydda barnbidraget

Barnbidragets värde har urholkats under lång tid. När Vänsterpartiet fick igenom en höjning av barnbidraget i budgetförhandlingarna med S-MP-regeringen 2018 var det första gången som barnbidraget höjdes sedan 2006. Bidragets faktiska värde hade då successivt sjunkit med 11 procent och i takt med att det reala värdet minskade sjönk bidragets förmåga att utjämna de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn. ”Det innebär att bidragets förmåga att uppnå sitt syfte urholkades under denna period”, skriver Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) i sin rapport Utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna under de senaste 30 åren från 2022.

Sedan den senaste höjningen 2018 har priserna på hushållens basvaror såsom mat, boende, hushållsartiklar och bränsle skenat. Eftersom barnbidraget inte höjts i takt med att priserna ökat har barnbidraget återigen urholkats och barnfamiljerna har inte längre samma ekonomiska stöd av ersättningen. I april 2023 konstaterade Swedbank i en analys att kostnaderna för barn har ökat med 23 procent på två år och att barnbidraget nu enbart täcker 28 procent av de nödvändiga utgifterna för en tioåring, jämfört med 40 procent 2018. LO-ekonomerna pekar i sin rapport Ekonomiska utsikter våren 2023 på att sedan barnbidraget höjdes senast i mars 2018 kommer det att ha tappat över 250 kronor av sitt reala värde mot slutet av 2023.

Barnbidraget behöver inflationsskyddas och dessutom höjas. Vänsterpartiet anser därför att barnbidraget bör öka med totalt 400 kronor per månad 2024 för att komma upp på en nivå så att barnbidraget återigen kan bidra till att täcka hushållens basala utgifter, och därefter bör barnbidraget prisindexeras så att inte dess värde på nytt urholkas i takt med inflationen.

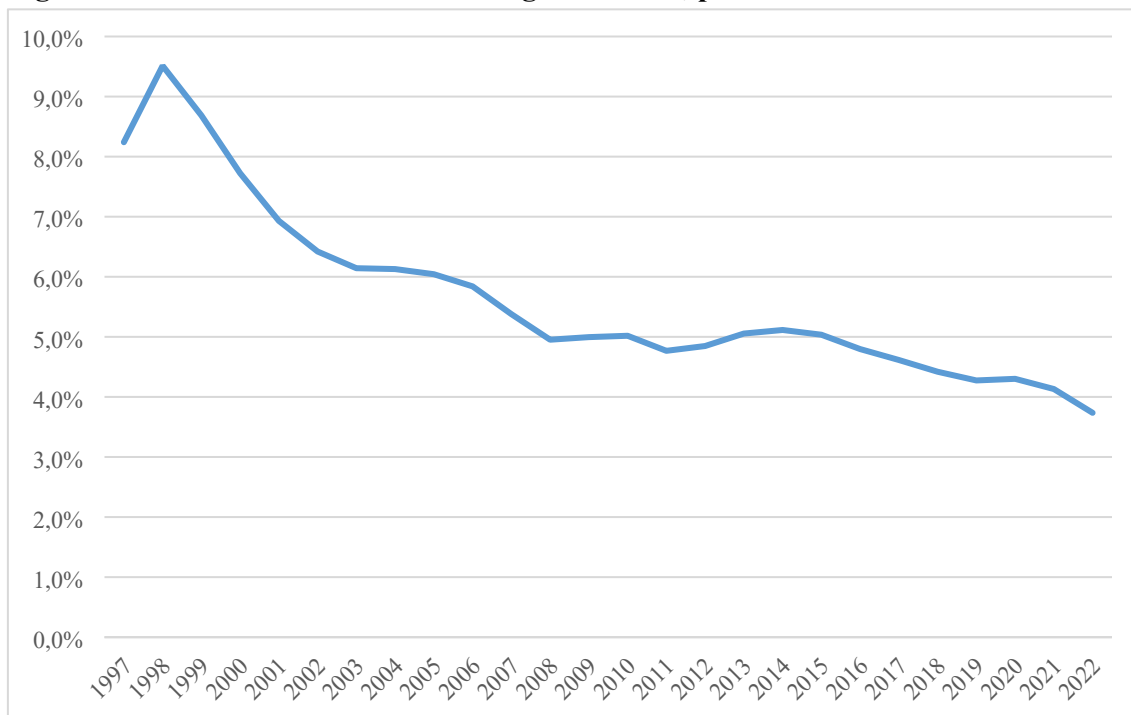
Vänsterpartiets förslag:

- Höj barnbidraget med 400 kronor per månad 2024. Prisindexera därefter barnbidraget. Kostnaden beräknas till 9,4 miljarder kronor 2024.

8.2 Höjt och reformerat bostadsbidrag

Antalet hushåll som är berättigade till bostadsbidrag har halverats på 25 år. 1997 fick 8,2 procent av hushållen i Sverige bostadsbidrag, 2022 var det enbart 3,7 procent av hushållen som var berättigade. Detta beror på att både inkomsterna och hyrorna stigit sedan 1990-talet, men att inkomstgränsen för när hushåll är berättigade till bostadsstöd, samt taket för vilka hyror bostadsbidraget täcker, inte har följt med.

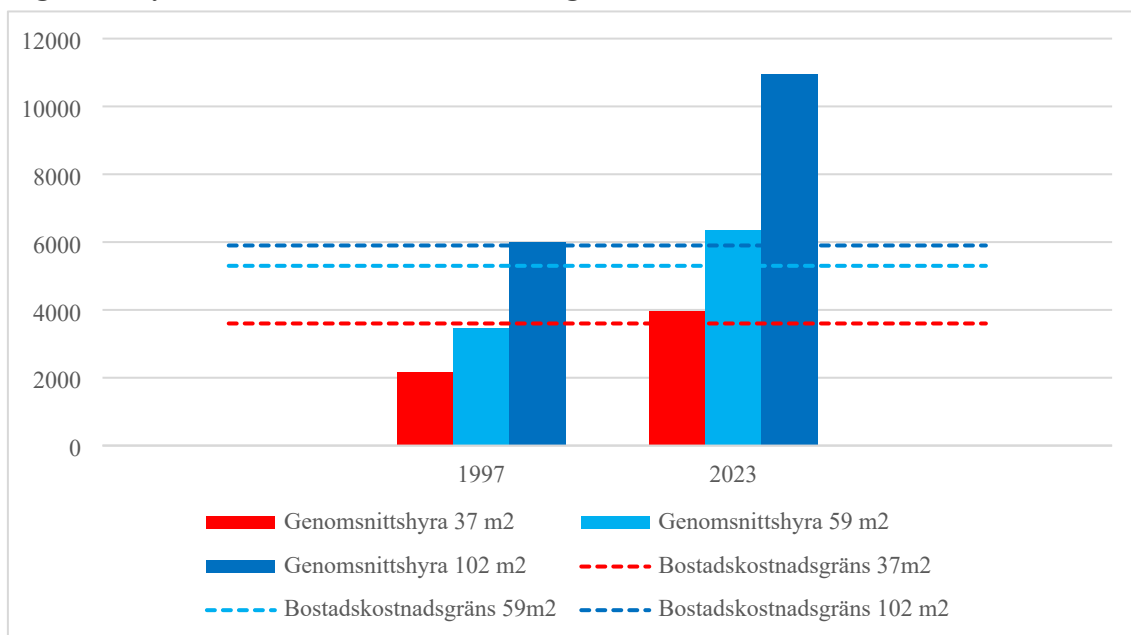
Figur 13 Hushåll som fått bostadsbidrag 1997–2022, procent av alla hushåll

Källa: Försäkringskassan.

Fram till 1996 var både inkomst- och bostadskostnadsgränserna indexerade, men sedan dess krävs politiska beslut för att de ska hänga med inflationen och löneutvecklingen – beslut som sittande regeringar endast undantagsvis tagit. I dag betalar den absoluta majoriteten av mottagarna av stöd hyror som är betydligt högre än taket för bostadsbidraget, vilket gör att de kompenseras för en relativt liten del av hyreskostnaderna.

Figur 14 Hyresnivåer och bostadskostnadsgränser, 1997 och 2023

Källa: SCB och Försäkringskassan, samt rapporten Hyresgästernas lägesrapport sommaren 2023.

Som en effekt av att inkomstgränsen inte hållit jämna steg med inkomstutvecklingen är det allt färre som har så låga inkomster att de omfattas. År 1997 var

nedtrappningsgränsen för en vuxen med barn motsvarade 70 procent av medianinkomsten. Detta att jämföra med 42 procent år 2021.

Bostadsbidraget kan aldrig kompensera fullt ut för en bristsituation på bostäder som trissar upp priserna på boende. Där behövs en aktiv bostadspolitik. Däremot fyller bostadsbidraget ett viktigt syfte i att se till att folk har råd med ett fullvärdigt boende. Med tanke på att många hushåll i Sverige har problem med att få vardagsekonomin att gå ihop – ofta p.g.a. höga boendekostnader – har bostadsbidraget en mycket viktig roll att spela.

Därför föreslår Vänsterpartiet en ny modell för bostadsbidraget, där bostadsbidrag faktiskt bidrar till att avlasta hushåll som har så låga inkomster att de behöver hjälp med boendekostnaden. Vi föreslår höjda gränser för inkomst- och boendekostnaden och att stödet inkomstindexeras fr.o.m. 2025.

I och med att priset på boende ökat kraftigt är det rimligt att se till att fler grupper får ta del av stödet. Därför föreslår vi även att hushåll utan barn omfattas fr.o.m. 2025. Fullt utbyggt skulle förslaget innebära att 480 000 fler hushåll än i dag skulle få ta del av bostadsbidraget – totalt ca 670 000 hushåll. Som jämförelse beviljades 190 000 hushåll stödet år 2021, och 1997 var det 365 000 hushåll som beviljades stöd.

Förslagets effekter redovisas närmare i tabellen nedan.

Tabell 2 Effekter av höjt och reformerat bostadsbidrag

Kategori	Maximalt bidragsbelopp i dag	Vänsterpartiets förslag
Unga vuxna	1 300 kr/mån	3 250 kr/mån
Unga vuxna, sammanboende	1 300 kr/mån	3 250 kr/mån
Vuxna upp till riktåldern för pension	Omfattas inte i dag	3 250 kr/mån
Vuxna sammanboende upp till riktåldern för pension	Omfattas inte i dag	3 250 kr/mån
Hushåll med ett barn	3 400 kr/mån	5 600 kr/mån
Hushåll med två barn	4 200 kr/mån	6 600 kr/mån
Hushåll med 3-plus barn	5 200 kr/mån	7 850 kr/mån

Källa: RUT, Försäkringskassan.

Vänsterpartiets förslag:

- Höj inkomst- och bostadskostnadsgränserna i bostadsbidraget och inkomstindexera dessa från 2025. Avräkningen av bostadsbidraget mot inkomster över inkomstgränsen hamnar på 30 procent i stället för 20 procent, golvet i hushållets bidragsgrundande bostadskostnader tas bort och 50 procent av bostadskostnaden är fortsatt bidragsgrundande.
- Höj storleken på det särskilda bidraget för hemmavarande barn med 2 100 kr/mån för ett barn, 2 700 kr/mån för två barn och 3 500 kr/mån för tre barn.
- Utöka stödet så att även personer utan barn kan söka bostadsbidrag fr.o.m. 2025. I vår modell kan man söka och beviljas bostadsbidrag fram till riktåldern för pensionen innan man går över till det bostadsbidrag som omfattar pensionärer.
- Avsätt 3,1 miljarder kronor 2024 och sedan 6,7 miljarder kronor 2025 och 7,1 miljarder kronor 2026 för reformen.

8.3 Höjda tak och höjda ersättningsnivåer

Socialförsäkringarna har urholkats under flera års tid. Det gäller inte minst pensionerna och sjukförsäkringen, inkluderat arbetsskadeförsäkringen, men också flera av de ersättningar och bidrag som tillhör familjepolitiken. Den del av BNP som går till sjukförsäkringen är den lägsta på över 40 år.⁴³ I stort sett hela besparingen har gjorts på dem som är sjuka.

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har analyserat utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna under de senaste 30 åren.⁴⁴ Inspektionen kom fram till att 14 procent av männen och 2,4 procent av kvinnorna hade inkomster över inkomsttaket i sjukpenningen 1992. 2017 var motsvarande andelar 57,4 procent av männen och 37,8 procent av kvinnorna.

För att stärka socialförsäkringens inkomstutjämnande effekt anser Vänsterpartiet att ersättningarna i den bör vila på ett antal principer som varierar beroende på typ av ersättning. Vänsterpartiet anser att de inkomstrelaterade ersättningarna, inkluderat tak och grundnivåer, ska inkomstindexeras på sikt. Inkomstindexeringen ska börja tillämpas från 2027, efter att vi höjt nivåerna i flera ersättningssystem. Kostnadsrelaterade ersättningar såsom barnbidrag och bostadsbidrag ska prisindexeras och fasta belopp ska endast användas undantagsvis. Vidare anser vi att ersättningsnivåer och tak bör utformas så att 80 procent av löntagarna får 80 procent av lönen i ersättning. Dessa principer vägleder Vänsterpartiets politik avseende tak och nivåer på ersättningar inom socialförsäkringen.

Den 1 januari 2022 höjdes taket i sjukpenningen till 10 prisbasbelopp. Taket i sjukersättningen ligger på 8 prisbasbelopp, medan föräldraförsäkringen ligger på 10 prisbasbelopp och graviditetspenningen och den tillfälliga föräldrapenningen (vab) på 7,5 prisbasbelopp.

Vänsterpartiet anser att taken i transfereringssystemen bör vara enhetliga och utformas så att 80 procent av löntagarna får 80 procent av lönen i ersättning. För att nå dit behöver taken höjas. Vänsterpartiet vill se en höjning av taken i samtliga delar av socialförsäkringen 2024. Cirka 800 000 personer beräknas få en högre individuell disponibel inkomst som en följd av förslaget.⁴⁵ Den offentligfinansiella effekten av förslaget innebär ökade kostnader med ca 0,7 miljarder kronor per år.

Flera ersättningsnivåer inom sjukförsäkringen behöver höjas. Vänsterpartiet vill höja taket i sjukpenningen för arbetssökande från dagens 543 kronor per dag till 664 kronor per dag. Därefter bör det inkomstindexeras. Omkring 40 000 individer beräknas beröras av förslaget på så sätt att de får en ökad individuell disponibel inkomst år 2023. Den offentligfinansiella effekten av förslaget innebär ökade kostnader med 200 miljoner kronor 2024, 300 miljoner kronor 2025 respektive 2026.⁴⁶

Vi vill också avskaffa bestämmelserna om sjukpenning på fortsättningsnivå så att den som har sjukpenning i över ett år fortsatt får 80 procent av SGI i stället för 75 procent som i dag. Omkring 100 000 personer beräknas få en högre individuell disponibel inkomst som en följd av förslaget 2023. Förslaget beräknas försvaga de

⁴³ Försäkringskassan (2023), Socialförsäkringen i siffror.

⁴⁴ ISF (2022:2). Utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna under de senaste 30 åren.

⁴⁵ RUT 2023:812.

⁴⁶ RUT 2023:812.

offentliga finanserna med 600 till 700 miljoner kronor per år under den kommande mandatperioden.⁴⁷

Vänsterpartiet anser vidare att ersättningsnivån i sjuk- och aktivitetsersättningen bör höjas till 80 procent av antagandeinkomsten. Förslaget beräknas ge omkring 130 000 personer en högre individuell disponibel inkomst 2023. De offentliga finanserna beräknas under kommande mandatperiod försvagas med 2,7–2,8 miljarder kronor per år till följd av förslaget.⁴⁸

8.4 Avskaffa karensavdraget

I ett läge där hushållen vänder på varje krona blir det kostsamt att stanna hemma när man är sjuk. För den som arbetar inom Kommunals avtalsområden, yrken där de anställda ofta utsätts för smitta, kostar varje sjukfall omkring 1 000 kronor före skatt i karensavdrag. På ett år blir det i genomsnitt 3 000–6 000 kronor i uteblivna inkomster. En betydande summa för de allra flesta.

Även sjuknärvaron kostar pengar, både för samhället och för individen. Den direkta kostnaden kommer i form av att smittspridningen ökar och fler riskerar att insjukna när anställda går till jobbet, trots att de egentligen borde vara hemma och bli friska. På sikt riskerar den som upprepade gånger är sjuknärvarande en sämre hälsa och ökad risk både för långtidssjukskrivning och förtida pension, enligt SHOP-studien vid Karolinska institutet.⁴⁹ En kostsam konsekvens både för den enskilda och för samhället i stort, och något som till stor del skulle kunna avhjälpas genom ett slopat karensavdrag.

Sverige är i dag det enda landet i Norden som har karensavdrag. Tyvärr tyder inget på att det kommer avskaffas. Under coronapandemin infördes en tillfällig ersättning för karensavdraget (karensersättning), tack vare Vänsterpartiet och flera pådrivande fackförbund. Denna ersättning är slopad sedan den 1 april 2022. S-regeringen tillsatte i mars 2022 en utredning för att se över karensavdraget och sjuklönen (dir. 2022:23). Utredningen lades ned av SD och den nya regeringen, och ersattes av en intern utredning inom Socialdepartementet. Därmed riskerar frågan att begravas inom regeringen.

Vänsterpartiet anser att karensavdraget bör avskaffas snarast, för att underlätta för hushållen i det tuffa ekonomiska läge som råder och för att det med stor sannolikhet skulle bidra till en förbättrad folkhälsa.

Vänsterpartiets förslag:

- Höj taken i föräldraförsäkringen (föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning) och sjukförsäkringen (sjukpenning och sjukersättning) så att 80 procent av löntagarna får ersättning i relation till sin tidigare inkomst fr.o.m. 2024.
- Inkomstindexera tak och ersättningsnivåer i socialförsäkringen fr.o.m. 2027.
- Höj taket i sjukpenningen för arbetssökande till 664 kronor per dag och inkomstindexera det.
- Avskaffa bestämmelserna om sjukpenning på fortsättningsnivå så att den som har sjukpenning i över ett år fortsatt får 80 procent av SGI.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ RUT 2022:600.

⁴⁹ Karolinska institutet (2020), Sjuknärvaro, hälsa och produktivitet (SHOP).

- Höj ersättningsnivån i sjuk- och aktivitetsersättningen till 80 procent av antagandeinkomsten.
- Avskaffa karensavdraget; staten tar hela kostnaden på 5,2 miljarder kronor.

8.5 Höj försörjningsstödet

Hushållen med de minsta ekonomiska marginalerna är extra utsatta till följd av den höga inflationen. För att förbättra situationen för dessa hushåll och hjälpa dem igenom dessa svåra tider föreslår Vänsterpartiet att försörjningsstödet höjs generellt med 1 000 kronor per månad och hushåll.

Vi vill också se en särskild satsning på barnfamiljer som innebär att försörjningsstödet höjs med ytterligare 500 kronor per månad och barnhushåll, samt 200 kronor per månad och barn. Med anledning av detta ökar vi anslaget med 1,5 miljarder kronor 2024 och 1,6 miljarder kronor 2025 respektive 2026 till följd av den generella höjningen av försörjningsstödet och med ytterligare 391 miljoner kronor per år till följd av höjningen för barnfamiljer.

Vänsterpartiets förslag:

- Höj försörjningsstödet med 1 000 kronor per månad och hushåll.
- Höj försörjningsstödet med 500 kronor per månad och barnhushåll samt 200 kronor per månad och barn.

8.6 Stärkt SGI

Ett stort problem har varit att sjuka fallit ur systemet för sjukpenninggrundande inkomst (SGI) då Försäkringskassan avslagit deras sjukansökan vid de olika stegen i rehabiliteringskedjan. Sedan den första november 2018 finns ett rådrum på 25 dagar för att anmäla sig som arbetssökande på Arbetsförmedlingen. Men fortfarande kvarstår problematiken med att sjukskrivna bedöms som arbetsföra av Försäkringskassan men för sjuka för att arbeta av Arbetsförmedlingen, vilket leder till att människor förlorar sin ersättning och sin sjukpenninggrundande inkomst när rådrummet är passerat.

I juni 2023 presenterades slutbetänkandet Ett trygghetssystem för alla – Nytt regelverk för sjukpenninggrundande inkomst (SOU 2023:30). Utredningen föreslår att dagens system ändras, så att SGI kan fastställas från historiska och aktuella inkomster. Utredningen föreslår också att kvalifikationstiden för att komma in i systemet minskas till en månads arbete, med villkoret att det finns en minsta inkomst på 42,5 procent av prisbasbeloppet. Det innebär att t.ex. behovsanställda eller andra personer med oregelbundna inkomster kommer att omfattas av SGI-systemet. Detta är rimligt, inte minst i och med att dessa personer har bidragit till försäkringen genom att betala in socialavgifter, och således borde de också omfattas om ett försäkringsfall inträffar. Vänsterpartiet menar att utredningens förslag skulle vara en stor förbättring jämfört med tidigare konstruktion, framför allt genom att personer inte riskerar att falla ur systemet från en dag till en annan och genom att även personer med oregelbundna inkomster omfattas. Vi avsätter 1,3 miljarder kronor per år för detta.

Vänsterpartiets förslag:

- Stärk skyddet för SGI.

8.7 Möjlighet att överlåta föräldradagar

I budgetpropositionen för 2024 föreslår regeringen en ny lagstiftning, där man ska kunna överlåta 90 föräldradagar till en person som inte är vårdnadshavare för barnet. Vänsterpartiet avstyrker det förslaget med anledning av att det sätter den existerande strukturen för föräldraförsäkring ur spel, samt öppnar upp för en marknadsivering av föräldraförsäkringen. Risken är stor att den långsamma förbättring som kan skönjas gällande jämställdheten inom föräldraförsäkringen återigen går bakåt med det lagförslag som regeringen lägger fram. Vår farhåga är att det framför allt är pappans föräldradagar som kommer att överlåtas till en annan part. Likaså öppnar det upp för att personer med hög inkomst kan överlåta en del av sin föräldraledighet till personer med låg inkomst, kompensera den personen, och fortfarande själv ha en högre ekonomisk standard än om hen själv skulle vara hemma med sitt barn.

9 Resursbrist i välfärden

Det är relativt enkelt att förutspå hur behoven i välfärdstjänsterna såsom skolan, äldreomsorgen och vården kommer att utvecklas inom de närmaste åren. Trots det har vi i Sverige i dag inte något automatiskt system som säkerställer att resurserna ska motsvara behoven. Förutom att det finns en vilja hos kommuner och regioner att förändra och förbättra verksamheterna så ökar deras kostnader kontinuerligt i takt med befolkningsutvecklingen och med pris- och löneökningarna. Det faktum att de generella statsbidragen inte är indexerade för att följa denna kostnadsutveckling innebär att verksamheterna ute i kommunerna kortsiktigt måste anpassas till det rådande kostnadsläget, i stället för till medborgarnas behov. Detta blev mycket tydligt i år då inflationen har varit historiskt hög – över 10 procent – och regeringen enbart tillfört kommunsektorn en bråkdel av vad de skulle behövt för att klara befintlig kvalitet och personal. En hel rad kostnadsdrivande faktorer har fått stort genomslag för verksamheter i kommuner och regioner:

1. Kommunernas och regionernas **pensioner och pensionsskuld**, på ca 500 miljarder kronor växer i takt med ränta och prisbasbelopp. Regionerna påverkas i väsentligt högre grad än kommunerna, då de har fler anställda med höga löner och förmånsbestämd pension.
2. Kostnaderna för **ekonomiskt bistånd** ökar kraftigt, eftersom det räknas upp med KPI.⁵⁰
3. **Livsmedelsprisernas** ökning, påverkar kostnaderna för mat som serveras inom äldreomsorg, skola, förskola och sjukhus.
4. De kraftigt ökande kostnaderna för **energi och drivmedel** påverkar kostnaderna för uppvärmning, gatubelysning, transporter och snöröjning.
5. Kostnaderna för **kollektivtrafiken** ökar kraftigt med anledning av dyrare el och drivmedelskostnader.
6. **Räntekostnaderna**. Kommuner och regioner har en låneskuld på ca 800 miljarder kronor. Räntebindingstiderna är relativt korta, då många kommuner och regioner haft minusränta när de lånat kort. Det innebär snabbt ökande räntekostnader på lånen.⁵¹
7. **Demografi**. Inom de närmaste åren kommer andelen personer över 80 år att öka med nästan 35 procent (mellan 2022 och 2030).⁵² Att människor lever längre är positivt. Men en förändrad befolkningsammansättning leder till att behovet av äldreomsorg och vård ökar. SKR räknar med att behoven kommer att öka med ca 0,8 procent per år framöver och det är nästan uteslutande drivet av äldreomsorgen.

SKR har visat att om de generella statsbidragen sedan 2011 skulle ha följt prisutvecklingen och befolkningsutvecklingen, så skulle de ha varit 25 miljarder kronor högre i år (2023) än förra året. Detta ligger i linje med vad vi i Vänsterpartiet föreslog i vår budgetmotion för 2023.⁵³ Trots detta tillförde regeringen endast 6 miljarder kronor i generella statsbidrag i år, tillsammans med en mindre andel riktade stöd till innevarande år.

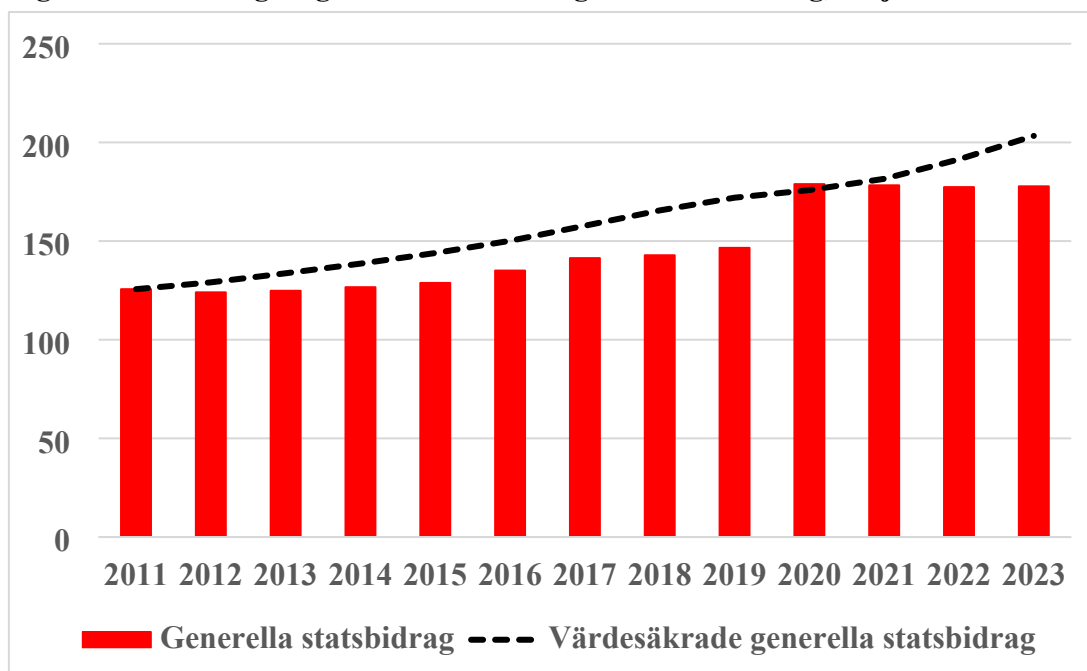
⁵⁰ Riksnormen i försörjningsstödet har räknats upp med KPI sedan 2006 men ska egentligen baseras på pris- och konsumtionsundersökningar från Konsumentverket, enligt såväl lag som förordning.

⁵¹ <https://kommuninvest.se/2023/01/kraftigt-okande-rantekostnader-i-kommunsektorn/>.

⁵² Andelen 80-plus av befolkningen ökar från 5,5 % till 7,4 %, enligt SCB:s befolkningsprognos 2023.

⁵³ Vänsterpartiet (2023), En rättvis väg genom krisen, Vänsterpartiets budgetmotion 2023.

Figur 15 Utveckling av generella statsbidrag och värdesäkring, miljarder kronor

Källa: SKR (2022).

Enligt SKR:s beräkningar sammanföll resurser med behov under det första pandemiåret 2020. Men eftersom det då gjordes en kraftig ökning av tillfälliga medel bidrog det till stora överskott i kommuner och regioners resultat, snarare än en permanent höjning av kvaliteten i verksamheten.

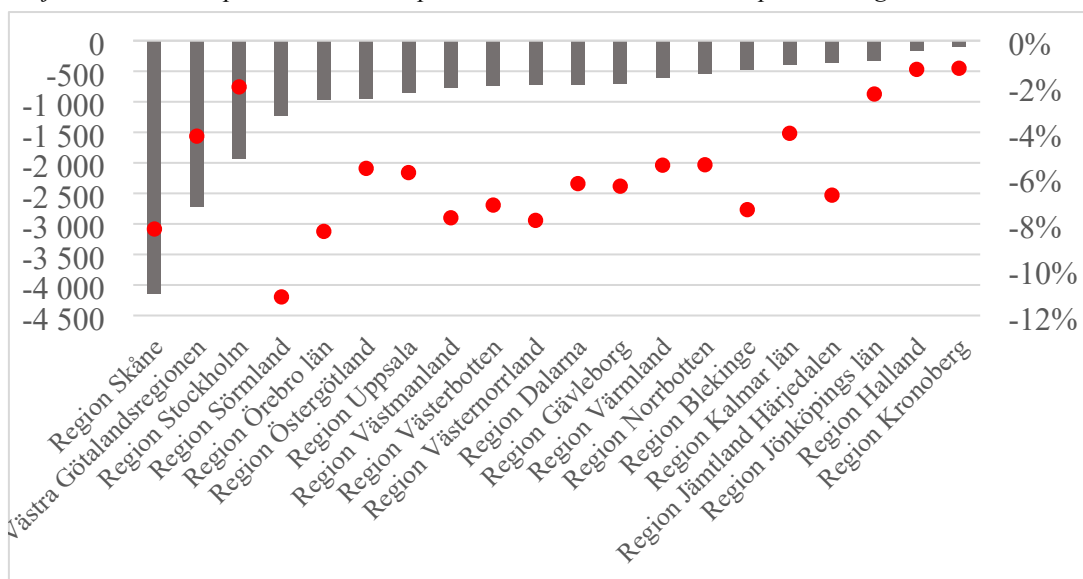
9.1 Regionerna gör stora underskott 2023

En sammanställning av regionernas budgetar för innevarande år visar att samtliga regioner kommer att gå med underskott i år på mellan 1–11 procent av totala skatter och bidrag. Totalt prognosticerar SCB att underskottet i regionerna blir 20 miljarder kronor 2023. Viktiga förklaringar till underskotten är, som beskrivits i punkterna ovan, de kraftiga prisökningarna på livsmedel och energi samt därpå stigande räntor och ökande pensionskostnader. Störst underskott gör Region Skåne (drygt 4 miljarder kronor, vilket motsvarar 8 procent av skatter och avgifter), Region Sörmland gör ett underskott på 1,2 miljarder, 11 procent av intäkterna, och tvingas sannolikt låna till driften i år.⁵⁴

⁵⁴ <https://lakartidningen.se/aktuellt/nyheter/2023/09/region-sormland-tvingas-ta-lan-for-att-kunna-betalat-personalens-loner/>.

Figur 16 Regionernas resultat efter finansiella poster 2023

Miljoner kronor, staplar vänster axel, procent av skatter och intäkter, punkter höger axel

Källa: SCB.

Kommunallagens krav att kommunsektorn ska leverera budgetar i balans samt leva upp till ”god ekonomisk hushållning” innebär att kommuner och regioner generellt bör sikta på att göra ett överskott på 2 procent av skatter och bidrag varje år.

Enligt kommunallagen ska underskott återställas inom en treårsperiod. Detta gäller då under förutsättning att ett underskott inte kan täckas upp av en resultatutjämningsreserv (RUR) eller om ”synnerliga skäl” föreligger.

För innevarande år (2023) kan de regioner som har RUR använda tidigare överskott och balansera de negativa resultaten. Det är dock enbart 13 av 21 regioner som har tillgång till RUR i år (2023) och den totala summan är på 15 miljarder kronor. Detta täcker inte det totala underskottet.

Synnerliga skäl innebär att kommunen eller regionen har en så stark finansiell ställning att ett underskott kan hanteras. Många regioner har dock ett mycket svagt eller negativt eget kapital, vilket innebär att det är svårt att hänvisa till stark finansiell ställning. Andra anledningar att hänvisa till synnerliga skäl är omstruktureringskostnader av engångskaraktär (i samband med större strukturförändringar av verksamheten som på sikt leder till ett effektivare resursutnyttjande och god ekonomisk hushållning). Återstår att se om det kommer att vara användbart att hänvisa till synnerliga skäl i regionerna. Oavsett kommer besparingar i verksamheterna att tvingas fram.

Även nästa år, 2024, blir det totala underskottet i regionerna 20 miljarder kronor, enligt SKR:s prognos, vilket motsvarar –5 procent av skatter och bidrag.⁵⁵ Inför 2024 kommer betydligt färre regioner att ha en resultatutjämningsreserv kvar, eftersom det mesta går till att täcka innevarande års underskott.

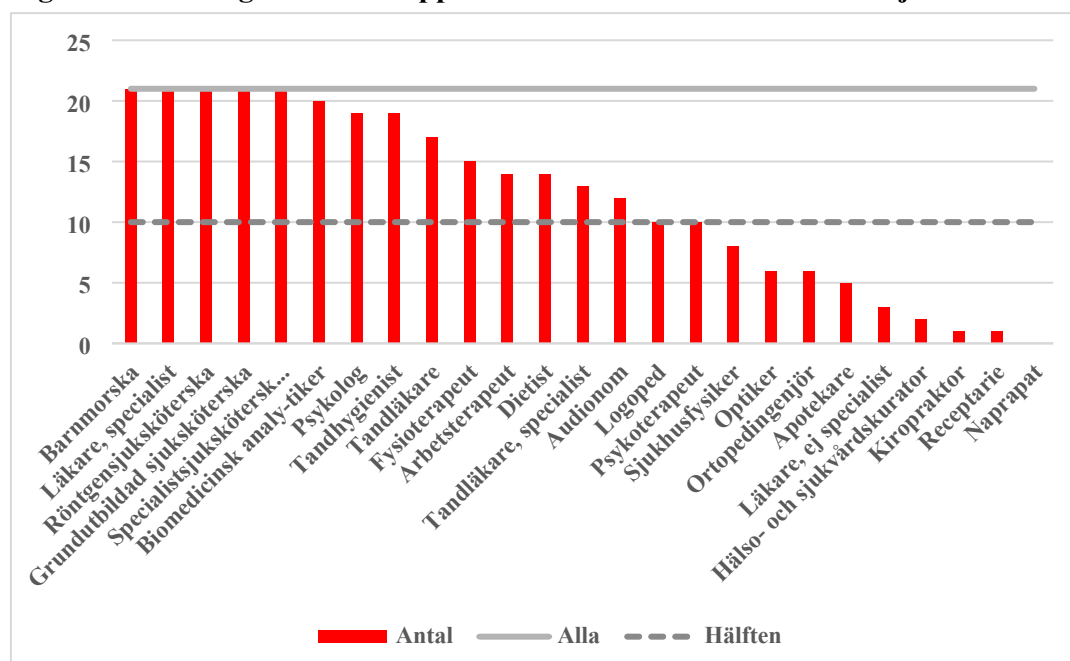
9.1.1 Personalen måste bli fler, inte färre

Utöver det faktum att ökade kostnader urholkar de regionala budgetarna i år och nästa år så innebär en ökande befolkning att det krävs fler personer inom vård- och omsorgsyrkena för en bibehållen personaltäthet. Redan i dagsläget råder en omfattande brist

⁵⁵ SKR (2023), Ekonomirapporten, maj 2023.

inom flera välfärdsyrken. Enligt Socialstyrelsens senaste bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvården rapporterade samtliga regioner om brist på barnmorskor, specialistläkare och sjuksköterskor.⁵⁶ En majoritet av regionerna har brist på personal inom 18 basspecialiteter. Flest regioner rapporterade om brist på specialister inom radiologi, allmänmedicin, barn- och ungdomspsykiatri och psykiatri.

Figur 17 Antal regioner som rapporterar om brist inom hälso- och sjukvården 2022

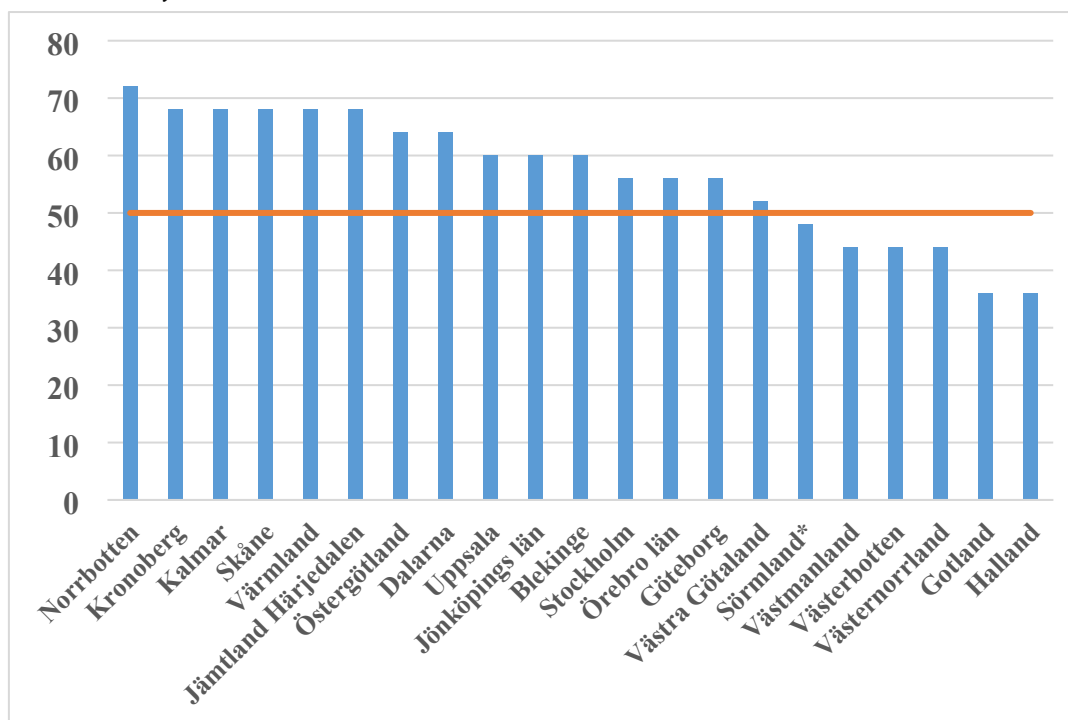
Källa: Socialstyrelsen (2023), Nationella planeringsstödet.

15 av 21 regioner uppgav att de hade brist på personal inom hälften eller fler av legitimationsyrkena, inklusive specialistsjuksköterska och läkare med specialistkompetens. Enligt samma enkätundersökning bedömde majoriteten av regionerna att personalbristen har förvärrats för legitimationsyrkena grundutbildad sjuksköterska, specialistsjuksköterska, röntgensjuksköterska och tandhygienist, jämfört med oktober 2021.

⁵⁶ Socialstyrelsen (2023), Bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvård samt tandvård, Nationella planeringsstödet.

Figur 18 Andel legitimationsyrken med brist

Procent av 25 yrken

Källa: Socialstyrelsen (2023), Nationella planeringsstödet.

9.2 Även kommunerna får det svårare framöver

Kommunerna beräknas fortfarande gå med samlat överskott i år (totalt 8 miljarder kronor för kommunerna totalt, 2023) men det är samtidigt den lägsta nivån sedan 2004, och 126 kommuner räknar med underskott i år.⁵⁷ Det samlade överskottet motsvarar 1,1 procent av skatter och statsbidrag, vilket är för lågt för att nå ett generellt mål om god ekonomisk hushållning. För det skulle ytterligare ca 6 miljarder kronor behöva tillföras kommunerna. En del av kommunerna har dock möjlighet att använda sin resultatutjämningsreserv (RUR) för att täcka upp för årets underskott – 226 kommuner hade en total reserv på 38 miljarder kronor efter 2022. 64 kommuner har dock inte tillgång till någon RUR och en kommun som budgeterar med underskott är skyldig att presentera en plan för att återställa det inom tre år.

För 2024 beräknar SKR att kommunerna får ett genomsnittligt underskott på 7 miljarder kronor – det saknas då totalt ca 20 miljarder kronor för att nå kommunalagens krav om överskott på 2 procent.⁵⁸

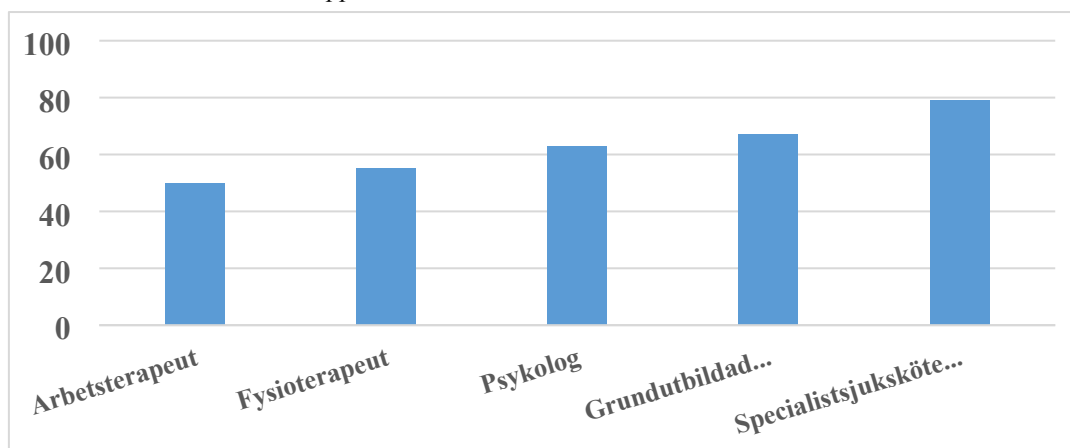
På samma sätt som för regionerna råder redan brist på kvalificerad personal i kommunerna. Enligt Socialstyrelsen uppgav 50 procent eller fler av kommunerna redan förra året (2022) att de hade personalbrist inom legitimationsyrkena specialistsjuksköterska, grundutbildad sjuksköterska, arbetsterapeut, fysioterapeut och psykolog. En majoritet av kommunerna uppgav att personalbristen var oförändrad eller förvärrad jämfört med oktober 2021.

⁵⁷ SCB (2023).

⁵⁸ SKR (2023), Ekonomirapporten, maj 2023.

Figur 19 Yrken där mer än 50 procent av kommunerna rapporterar om brist

Andel av kommunerna som rapporterar om brist

Källa: Socialstyrelsen (2023).

Fackförbundet Kommunal har i en rapport visat att det fattas minst 50 000 heltidsanställda inom välfärden för att uppnå en tillfredsställande bemanning.⁵⁹ Det handlar om kvalificerade och mycket viktiga arbeten som kräver stor kompetens och bör behandlas därefter. Enligt statistik från Kommunals senaste medlemsundersökning (2021) anser 37 procent av personalen i äldreomsorgen att bemanningen sällan eller aldrig är tillräcklig. Över en tredjedel av de svarande anser att den otillräckliga bemanningen utgör en risk för de äldre, minst någon gång i veckan. Knappt hälften, 45 procent av de svarande, anser att de dagligen har förutsättningar att ge en god omsorg och tillgodose de äldres individuella behov.⁶⁰

Många yrken, särskilt arbetaryrken, inom vård och omsorg har låga löner. Ungefär 80 procent av de anställda inom vård och omsorg är kvinnor. Enligt LO är arbetarkvinnors löner 88 procent av männens.⁶¹ En satsning på resurser för att förbättra villkoren inom vård och omsorg blir därför en mycket tydlig satsning på kvinnors löner, särskilt arbetarkvinnor.

För att kommunsektorn ska lyckas med sin personalförsörjning krävs både stora utbildningssatsningar och betydande ansträngningar för att öka välfärdssektorns attraktivitet. Centralt i detta sammanhang är högre löner, ökad personaltäthet och förbättrad arbetsmiljö.

9.3 Socialtjänsten går på knäna

Som en konsekvens av en ökande ojämlikhet och ett djupt rotat klassamhälle lever många barn och vuxna i social utsatthet i Sverige. All form av utsatthet ska så långt det går förebyggas, men när problem uppstår ska samhället kunna bistå med skydd och stöd.

Socialtjänstens medarbetare utför i dag på individuell nivå ett arbete långt utöver vad som kan förväntas. Ändå räcker de inte till. Den ständiga resursbrist som präglar socialsekreterares vardag leder till att det inte är möjligt att leverera den sociala service som regler, bestämmelser och i vissa fall lagar reglerar.

⁵⁹ Kommunal (2019), Skatteväxling för välfärden – ett idéprogram.

⁶⁰ Kommunal (2021), Rätt bemanning.

⁶¹ Larsson (2023), Lönerapport år 2023. Löner och löneutveckling år 1913–2022, LO.

Under de senaste åren har förväntningarna på socialtjänsten ökat till följd av en otryggare omvärld, ett hårdare samhällsklimat och försämrade levnadsvillkor för många grupper i samhället. Vi ser ökade skillnader i skolan och svårare ekonomiska förutsättningar för många familjer, vilket i sin tur har bidragit till grov kriminalitet där barn både är offer och förövare. Obalans mellan krav och resurser, tillsammans med desinformation har lett till minskat förtroende för socialtjänsten. Behoven av stöd och hjälp ökar, samtidigt som allt fler socialchefer beskriver det som svårare att klara av socialtjänstens uppdrag med befintliga resurser.

I socialchefsundersökningen 2020 ställde fackförbundet Vision för första gången frågor till socialchefer om kommunernas ekonomiska situation och dess konsekvenser inom det socialpolitiska området. I denna undersökning svarade en stor andel av socialcheferna att de inte hade tillräckliga resurser för att upprätthålla rättssäkerhet och kvalitet. I dag, 2023, har läget förvärrats enligt samma undersökning. Över hälften av socialcheferna svarar att de har svårt att ge insatser individen har rätt till.⁶² De verksamhetsområden som sticker ut och som har påverkats särskilt negativt av kommunernas ekonomiska förutsättningar är äldreomsorgen och stöd till barn och unga.

Det sociala arbetet måste därför utvecklas på bred front. Samtidigt finns behov av att rikta särskilda insatser för att stärka arbetet med barn och unga i riskgrupp. Alla barn och unga ska ha samma möjligheter till en bra uppväxt, där kriminalitet aldrig ska kunna ses som en lösning på tillvaron. För att barn och unga ska kunna få stöd tidigt måste socialtjänstens medarbetare bli fler och ha möjlighet att arbeta proaktivt. Det handlar exempelvis om att i högre grad kunna fokusera på uppsökande arbete och att motivera familjer att våga ta emot stöd. En ökad tillgänglighet och tillit mellan familjer och socialtjänsten är därför en viktig del för att socialt arbete överhuvudtaget ska kunna utföras.

Socialtjänstens barn- och ungdomsvård utgör en stor del av kommunernas individ- och familjeomsorg. Samtidigt är situationen ansträngd och de ekonomiska resurserna små. Vänsterpartiet anser att socialtjänsten ska ha de resurser som krävs för att fullgöra sina skyldigheter gentemot barn och unga, beträffande att genomföra utredningar, följa upp insatser och inte minst ha tid att etablera kontakt och prata med barn och unga. I dag läggs allt mindre tid på samtal och allt mer på myndighetsutövning och kontroll för socialarbetare. De bör i stället få möjlighet att i högre grad fokusera på uppsökande, förebyggande arbete och att motivera familjer att våga ta emot stöd. Socialtjänsten ska vara tillgänglig och välkomnande för barn, unga och deras föräldrar. Insatser ska om möjligt utformas tillsammans med familjen och med barnets bästa i fokus. Det är därför viktigt att socialtjänsten får resurser för att arbeta offensivt och med kompensatoriska åtgärder för att på det viset ge alla barn och unga chans till jämlika livsvillkor.⁶³

Regeringen beskriver det som att de gör en riktad satsning på brottsförebyggande arbete med 80 miljoner kronor till förebyggande insatser mot gängkriminalitet till nästa år. I själva verket är detta en nedskärning från de 250 miljoner som lagts på detta i år. Vänsterpartiet föreslår en satsning på totalt 350 miljoner per år på förebyggande insatser mot gängkriminalitet – 270 miljoner mer än regeringen 2024.

⁶² Vision (2023), Socialchefsrapporten 2023, Man får det man betalar för.

⁶³ Se Vänsterpartiets partimotion (mot. 2023/24:67) för fler förslag på förebyggande insatser för barn och unga.

Vänsterpartiets förslag:

- 1 miljard kronor riktade till socialtjänstens arbete med barn och unga i riskgrupp.
- 270 miljoner kronor till förebyggande insatser mot gängkriminalitet.

9.4 Vänsterpartiet vill säkra välfärden

Kommuner och regioner ansvarar för större delen av vår gemensamma välfärd – sjukvården, socialtjänsten, äldreomsorgen, skolan och barnomsorgen. Kommunsektorn har också en mycket stark självbestämmanderätt med självständigt politiskt system och självständig förvaltning. Den decentraliseringsmodell som utvecklats i Sverige är en av de mest långtgående i världen. Dock är stora delar av de områden som kommunsektorn ansvarar för reglerade i lag. Kommunsektorn är dessutom en del av vårt totalförsvär. Lagstiftaren och staten har ålagt kommunerna att uppfylla en rad åtaganden på jämlika villkor. I ett sådant decentraliserat system får statsbidrag en mycket viktig roll.

Två huvudsakliga motiv föreligger för statsbidrag. Det första motivet baseras på en obalans mellan decentraliserade utgifter och intäkter. Denna obalans, som följer av att det finns en samhällsekonomisk vinst av att decentralisera offentliga utgifter samtidigt som de samhällsekonomiska kostnaderna vid beskattning ofta är lägre på central nivå, gör att staten måste bidra till finansieringen av kommunerna. Det andra motivet baseras på en obalans mellan kommunerna. Denna obalans beror på att kommunerna har olika skattebaser och olika utgiftsbehov och därför olika förutsättningar att på egen hand klara verksamheten. Staten måste se till att det sker en utjämning mellan kommunerna.

Det finns dock ingen garanti för att denna ansvarsfördelning består. I takt med att befolkningen ökar och kostnaderna med den så riskerar kommuner och regioner att få stå för en allt större del av finansieringen.

Att värdesäkra statsbidragen framstår därför som en av de viktigaste strukturreformerna i dagsläget. Hela kommunsektorn behöver långsiktiga förutsättningar för att bedriva det välfärdsarbete som är så centralt för oss alla. Det handlar också om att skapa transparens kring de förutsättningar som staten bidrar med till kommuner och regioner. Detta är dock en reform som i dagsläget inte har majoritet i riksdagen.

Inför i år visade SKR att det saknades 20 miljarder kronor i kommunsektorn. Trots detta tillförde regeringen endast 6 miljarder kronor i generella statsbidrag. SKR:s bedömning för 2024 visar att kommuner och regioner prognosticerar ett underskott på totalt 28 miljarder kronor.⁶⁴ Regeringen lade 10 miljarder kronor i generella statsbidrag i sin budgetproposition, tillsammans med en rad riktade (och delvis tillfälliga) bidrag på totalt 6 miljarder kronor. Vänsterpartiet menar att staten bör garantera att det inte sägs upp personal inom välfärden.

Vänsterpartiets förslag:

- Öka resurserna för att möjliggöra bibehållen personaltäthet i välfärden. Totalt föreslår vi 20 miljarder kronor mer än regeringen 2024.
- Inför en ny resursfördelningsmodell: utred en indexering av statsbidragen så att de kan följa såväl demografin som prisutvecklingen.

⁶⁴ <https://skr.se/skr/tjanster/pressrum/nyheter/nyhetsarkiv/dagsattgevalfardenettbudgetbesked.74410.html>.

9.5 Minska de riktade statsbidragen

I en nyligen publicerad analys av statens styrning av kommuner och regioner, visar Statskontoret att statens detaljerade styrning skapar problem för kommuner och regioner när det gäller möjligheten att styra verksamheten långsiktigt.⁶⁵ Statskontoret konstaterar att staten har haft svagt genomslag för vissa av sina övergripande ambitioner, samtidigt som styrningen innebär flera negativa konsekvenser för kommunsektorn. Det styrmedel som är förknippat med flest problem för kommunsektorn är de riktade statsbidragen.

Enligt Statskontoret innebär det stora antalet styrsignaler att statens samlade styrning tränger undan prioriteringar och minskar kommuners och regioners möjlighet att styra sina verksamheter långsiktigt och strategiskt. Riktade statsbidrag ger osäkra planeringsförutsättningar, försvårar ett effektivt resursutnyttjande och leder till höga administrativa kostnader. De riktade statsbidragen kan också skapa målkonflikter för kommuner och regioner, exempelvis genom att strida mot en övergripande inriktning såsom vård efter behov. Antalet riktade statsbidrag och kostnadsersättningar var 208 stycken 2022. Samtidigt är det svårt för kommunsektorn att göra 208 prioriteringar.

I Riksrevisionens granskning av statens finansiering av kommunerna är en slutsats att mindre kommuner i genomsnitt tar del av färre riktade statsbidrag i jämförelse med större kommuner.⁶⁶

Regeringen har inlett ett arbete med att minska antalet riktade statsbidrag. Trots detta fortsätter användningen att vara utbredd. Under 2020 och 2021 berodde det till stor del på hanteringen av coronapandemin. Men till regionerna fortsatte antalet riktade statsbidrag att öka även under 2022.

Regeringen använder i stor utsträckning riktade statsbidrag för att förbättra kompetensförsörjningen i kommunsektorn. Problemet är att effekterna inte blir långsiktiga. Kommunsektorn kan inte lita på att finansieringen kommer att finnas kvar, och agerar utifrån en osäker planeringshorisont. Samtidigt är kompetensförsörjning just den typen av problem som kräver långsiktighet.

Vänsterpartiets förslag:

- Vänsterpartiet anser att antalet riktade statsbidrag bör minskas till förmån för ökade generella statsbidrag.
- Vänsterpartiet avvisar regeringens förslag till anslag på totalt 5 miljarder kronor 2024 som innehåller prestationsbundna insatser för att korta värdköer.
- Vänsterpartiet avvisar även regeringens förslag om ett ettårigt sektorsbidrag till regionernas hälso- och sjukvård. Regeringen avsätter 3 miljarder kronor 2024.

9.6 Nödvändig reformering av tandvården

Tänderna är en del av kroppen, och tandvården bör på sikt ingå i sjukvården. Alla ska ha råd att ha bra tänder, inte bara de som kan betala dyra behandlingar. Sedan tandvårdsmarknaden avreglerades har priserna stigit kraftigt. De höga kostnaderna för undersökning och behandling gör att de som tjänar minst besöker tandläkaren mer sällan eller tvingas att avstå från tandläkarbesök. Personer med väldigt låga inkomster har ingen

⁶⁵ Statskontoret (2023), Att styra de självstyrande, En analys av statens styrning av kommuner och regioner, 2023:7.

⁶⁶ RiR 2022:1, gäller specifikt de som fördelas utan kommunspecifika bidragsramar.

nytta av dagens högkostnadsskydd eftersom det bara gäller kostnader över 3 000 kronor och endast halva kostnaden ersätts. Det har bidragit till att tandhälsa har blivit en klassmarkör.

Undersökningar visar att sviktande munhälsa påverkar individens förutsättningar på exempelvis arbetsmarknaden.⁶⁷ Det är även dokumenterat att olika yrken leder till ojämlikheter, såsom att industriarbetare som jobbar natt har en sämre munhälsa.⁶⁸

Vänsterpartiets reformplaner för tandvården i Sverige syftar till ökad jämlikhet, förbättrad tillgänglighet och en bättre generell tandhälsa i befolkningen. En god tandhälsa förebygger allvarlig infektionssjukdom med risk för hjärt-kärlsjukdomar samt allvarliga tandsjukdomar och behandlar vanligt förekommande tandbesvär i syfte att lindra smärta eller öka funktionalitet.

Trots tydliga utfästelser från Sverigedemokraterna om progressiva tandvårdsreformer går politiken nu i helt fel riktning. Sverigedemokraterna och regeringen vill sänka åldersgränsen för fri tandvård från 23 till 19 år och slopa det dubbla tandvårdsbidraget för personer mellan 23 och 29 år. Reformerna infördes tack vare Vänsterpartiet 2019 och har ökat jämlikheten i munhälsa och tillgängligheten till tandvård för unga vuxna. Många unga vuxna slutar att besöka tandvården i förebyggande syfte när de inte längre har tillgång till avgiftsfri tandvård. Det riskerar nu att bli verklighet med Sverigedemokraternas och regeringens förslag.

Vänsterpartiet vill inte bara ha kvar dessa reformer, vi vill göra mycket mer. Införandet av ett verkligt högkostnadsskydd inom tandvården skulle ge en betydande fördelningspolitisk effekt. Denna reform efterliknar kostnadsfördelningen inom hälso- och sjukvården. Förslaget innebär att 100 procent av patientens kostnader skulle subventioneras över 1 200 kronor per 12-månadersperiod.⁶⁹ Patienternas andel av tandvårdskostnaderna i det statliga tandvårdsstödet skulle sjunka från 63 procent till 33 procent med denna reform.

Den beräknade kostnaden för reformen utifrån 2023 års prisnivå är 6,5 miljarder kronor.⁷⁰ För att möjliggöra för tandvården att ställa om och genomföra satsningen i praktiken ska den införas den 1 januari 2024 och trappas upp över en treårsperiod. Det innebär:

2024 – högkostnadsskydd över 2 000 kronor – kostnad 4,7 miljarder kronor

2025 – högkostnadsskydd över 1 600 kronor – kostnad 5,6 miljarder kronor

2026 – högkostnadsskydd över 1 200 kronor – kostnad 6,5 miljarder kronor

Vinsterna med reformen är många. Ett enhetligt system som är lättförståeligt och väl etablerat bland befolkningen, likt det som gäller inom hälso- och sjukvården, ger sannolikt en hög acceptans. Tandhälsa skulle genom denna reform bli en del av den universella svenska välfärdsmodellen. Fördelningseffekten är god eftersom patientandelen av avgiften för tandvård minskar och den skattefinansierade delen ökar.

⁶⁷ LO (2015). Klassamhällets dolda leende: LO:s åtgärdsprogram för en mer jämlik tandhälsa.

⁶⁸ <https://arbetet.se/2017/09/13/nattjobb-samre-for-tanderna/>.

⁶⁹ Enligt modellen för högkostnadsskydd täcker subventioneringen kostnader för ersättningsberättigad tandvård som högst motsvarar respektive åtgärds referenspris, vilket beslutas av TLV, alternativt vårdgivarens pris om detta är lägre. Högkostnadsskyddet beräknas enligt samma princip som för hälso- och sjukvården, alltså 0,025 gånger prisbasbeloppet avrundat nedåt till närmaste femtiotal kronor.

⁷⁰ SOU (2021), När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa, vol. 1.

Vänsterpartiets förslag:

- Tandvård bör jämföras med sjukvården. Vi vill därför likställa tandvårdens högkostnadsskydd med det för övrig hälso- och sjukvård med en beräknad kostnad på 6,5 miljarder kronor jämfört med dagens system som trappas upp över en treårsperiod. Reformen införs från den 1 januari 2024 och trappas upp stegvis. Vi avsätter 4,7 miljarder kronor för ändamålet 2024.

9.7 Glesbygdstillägg inom sjukvården

I glest befolkade regioner är det dyrare att bedriva sjukvård. Det är svårare och dyrare att i glesbygd bygga upp enheter för att kunna erbjuda invånarna rimliga restider. Som en följd av det har människor i glesbygdskommuner långt sämre hälsa än genomsnittet, medan boende i rika kommuner runt storstäderna har bättre hälsa.⁷¹ Detta är en konsekvens av marknadslogikens intrång inom sjukvården: Tillgången och användningen är som störst där flest och friskast människor finns. För att säkra tillgången till vård även i glest befolkade områden krävs att vi solidariskt via skattesystemet tillför nödvändiga resurser.

Som kompensation för geografiska förhållanden har begreppet glesbygdsmedicin vuxit fram. Det innefattar en rad kunskapsområden och metodutveckling som syftar till att kompensera för avståndsproblematik och upprätthålla den bredare kompetens som är nödvändig då befolkningsunderlaget är litet och avstånden stora. Vård i glesbygd omfattar alla slags sjukdomar, olycksfall, symptom och tecken på ohälsa i en befolkning. Att jobba i glesbygd kräver bred medicinsk kunskap med tillämpning i öppenvård, slutenvård och hemsjukvård. Därutöver fordras ingående kunskap om de sociala, psykologiska, ekonomiska, existentiella och samhällsstrukturella villkor som gäller för människor i glesbygd. Det betyder ett utvecklat och fördjupat närvårdskoncept.

Vi i Vänsterpartiet vill använda oss av det kommunala utjämningsystemet för att stärka sjukvården i regioner som har en liten befolkning med stora geografiska avstånd. Resurserna utbetalas då direkt och finansieras helt av staten – utan att någon annan region får minskat anslag. Vården kommer alltid att vara mer kostnadskrävande i glesbygden, därför måste våra gemensamma resurser fördelas efter de förutsättningarna.

Vänsterpartiets förslag:

- Vi avsätter 1 miljard kronor i form av generellt statsbidrag för ett glesbygdstillägg inom sjukvården.

9.8 Ökad tillgång till psykologisk behandling

En fungerande stöttning och vård av psykiska besvär kan avsevärt minska lidandet och ibland helt lindra en person från psykisk ohälsa. Ändå är psykiatri ett av sjukvårdens mest eftersatta områden. Fokus ligger ofta på korta behandlingar och tillgången på vård är ojämn mellan regionerna. Ofta får även behövande betala själva vid besök hos privata psykoterapeuter. Vänsterpartiets utgångspunkt är att förebyggande och tidiga insatser behöver kombineras med en adekvat vård som är tillgänglig och jämlik över hela landet.

⁷¹ Folkhälsomyndigheten (2019), Öppna jämförelser folkhälsa 2019.

Därför måste möjligheter till psykologisk behandling kraftigt öka. I Sverige har Region Skåne möjliggjort användningen av längre behandlingar om 25 sessioner på regionens bekostnad. Vänsterpartiet menar att detta borde vara ett erbjudande i samtliga regioner. Förslaget innebär att individuellt anpassad psykologisk behandling erbjuds inom primärvården genom remiss, för att på sikt bli en del av regionernas reguljära verksamhet. Vi tillskjuter resurser för detta 2024 och använder regeringens ökade budgetmedel 2025 och 2026 för ändamålet. I grunden handlar detta arbete om att likställa den psykiska och den somatiska vården och befästa invånarnas rätt till båda. I ett välfärdssamhälle ska inte psykisk stöttning och vård vara en klassfråga.

Vänsterpartiets förslag:

- Möjliggör en längre, individuellt anpassad psykologisk behandling inom primärvården genom remiss. Budgetmedel: 700 miljoner kronor.

9.9 Vänsterpartiets satsningar på kommunsektorn

Tabell 3 Vänsterpartiets satsningar på kommunsektorn, diff. mot regeringen, mnkr

	2024	2025	2026
UO9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg			
Sektorsbidrag sjukvården	-3 000		
Prestationsbundna insatser	-4 985	-6 480	-2 975
Psykologisk behandling	700		
Återhämtningsbonus	350	350	350
Socialtjänsten, barn och unga i riskgrupp	1 000	1 000	1 000
UO13 Integration och jämställdhet			
Förebyggande insatser mot gängkriminalitet	270	200	200
UO16 Utbildning			
Fritidshem	250	250	250
Vuxenutbildningen	300	30	30
UO17 Kultur			
Kulturskolan	100	100	100
Stärk biblioteken	210	210	210
Särskild satsning parasport	175	200	210
Idrott utsatta områden	250	250	250
Nej till nedskärning studieförbunden	250	350	500
Folkhögskolorna	260	360	360
UO22 Kommunikationer			
Investeringsstöd kollektivtrafik	4 000	4 000	4 000
UO25 Allmänna bidrag till kommuner			
Generella statsbidrag; bibehållen personaltätthet	20 000	20 000	20 000
Investeringsstöd samhällsfastigheter	2 000	2 000	2 000
Sjukvård glesbygd	1 000	1 000	1 000
Socialtjänsten	350	350	350
Summa	23 480	24 170	27 835

10 Utbildning, bildning och folkbildning

Sverige står inför mycket stora samhällsutmaningar, inte minst när det gäller skolan. Barns och ungas psykiska ohälsa har kraftigt försämrats under de senaste åren och allt fler unga dras in i kriminalitet. Förskolan och skolan är helt centrala skyddsfaktorer för dessa problem men det är då avgörande att skolan får de resurser och förutsättningar som behövs. Som det ser ut nu går skolväsendet redan på knäna och det påverkar både lärarna och barnen/eleverna. 64 procent av rektorerna i grundskolan har beskrivit att de under 2023 kommer att vara tvungna att genomföra besparingar som påverkar elevernas möjlighet att nå målen för utbildningen. I samma undersökning svarar endast 10 procent av skolledarna att det finns tillräckliga resurser till extra anpassningar och särskilt stöd för de barn och elever som har behov av det.⁷² Fackförbundet Sveriges Lärare visar samtidigt att en majoritet av lärarna upplever att deras klasser/grupper redan innan årets neddragning har alldeles för många barn/elever för att ha en fungerande lärmiljö.⁷³ Det är mindre än hälften av eleverna som har behov av särskilt stöd som får det.⁷⁴ Arbetsmiljöverkets senaste undersökning visar att lärare i hög grad upplever hög arbetsbelastning och att deras arbete är fysiskt och psykiskt påfrestande.⁷⁵

Trots att förskolans och skolans roll för att minska samhällsproblemen understryks gång på gång så säkerställer inte regeringen att det finns tillräckligt med resurser för verksamheterna inom skolområdet: förskola, grundskola, fritidshem, gymnasieskolan, vuxenutbildningen och folkhögskolorna – alla vittnar om att det krävs besparingar. Vänsterpartiet föreslår i denna budgetmotion att de generella statsbidragen ska öka kraftigt 2024 och i takt med inflation, löner och befolkningens tillväxt i olika åldersgrupper de kommande åren. Ökade generella statsbidrag till kommuner är den plattform som krävs för att verksamheterna ska få arbetsro för att skapa en långsiktigt trygg, demokratisk och produktiv utbildningssektor.

Utöver detta har Vänsterpartiet ett antal förslag som ska öka de kompensatoriska inslagen i skolan och främja deltagandet i förskola och fritidshem, samt föreslår mer resurser till forskning, folkbildning, kulturskolan och idrotten.

10.1 Kompensatorisk resursfördelning i förskolan, grundskolan och gymnasieskolan

Förskolan och skolan är grunden för ett demokratiskt samhälle. Barn och unga lär sig inför vuxenlivet, och skolväsendet ska kompensera för ojämlikheterna i samhället. En rad undersökningar från Skolverket och Fackförbundet Sveriges Lärare visar dock att skolan har allt svårare att klara sitt kompensatoriska uppdrag. Unga dras dessutom i högre grad in i gängkriminalitet, och skolan är den plats där flest unga utsätts för brott. Resurserna behöver öka för att öka personaltätheten och minska ojämlikheten i barns förutsättningar.

⁷² Sveriges Skolledare (2023), Nedskärningarna hotar elevernas möjlighet att nå målen. Bakgrunds-pm till stora Skolledarenkäten.

⁷³ Sveriges Lärare (2023), Grupp- och klasstorlekar, extra anpassningar och särskilt stöd i skolformerna förskoleklass till komvux. Statistiskt faktablad 2023:2.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Arbetsmiljöverket (2023). Hämtat från Sveriges Lärare (2023), Döden i svenska skolan.

För att förskolan ska kunna leva upp till sitt kompensatoriska uppdrag krävs en resurstilldelning som tar hänsyn till de varierande förutsättningar som råder i olika delar av landet och på olika förskolor.

Dagens modell med skolpeng där en viss summa pengar följer med varje elev skapar incitament för stora klasser eftersom kostnaderna för att bedriva undervisning i stort sett är desamma oavsett klassens storlek. Stora klasser innebär därmed ekonomiska överskott, och mindre klasser leder till underskott. Skolor på landsbygd och skolor med elever med behov av mindre undervisningsgrupper missgynnas. Klasstorlek och lärartäthet har betydelse för elevers kunskapsinläring. Tydligast är det för elever som går de första åren i grundskolan, samt elever som inte får så mycket stöd i sina studier hemifrån.

Gymnasieskolan är en frivillig skolform men samtidigt är en gymnasieexamen en avgörande nyckel till arbetsmarknaden och ett vuxenliv med egen försörjning och god hälsa. Därför behöver gymnasieskolans uppdrag och arbetssätt tydligt utgå från målsättningen att alla ska slutföra en gymnasieutbildning eller motsvarande inom andra skolformer. Betydligt större insatser behöver göras för att få alla unga att påbörja och slutföra en gymnasieutbildning. Gymnasieskolan behöver, precis som övriga skolformer, en resurstilldelningsmodell som är mer kompensatorisk än den nuvarande.

Vänsterpartiet vill se en ny resursfördelningsmodell för gymnasieskolan, grundskolan och förskoleklass som är mer kompensatorisk. Det likvärdighetsbidrag som finns i dag behöver stärkas och möjligheterna för skolans huvudmän att motverka likvärdighetsbidragets kompensatoriska effekt behöver minska. Den exakta utformningen av den nya modellen behöver utredas tillsammans med andra reformer för att stärka skolans kompensatoriska uppdrag.

Vänsterpartiets förslag:

- Tillsätt en utredning med uppdrag att ta fram en ny resursfördelningsmodell som innebär att resurserna fördelas kompensatoriskt i såväl förskolan och grundskolan som gymnasieskolan. Läs mer om förslagen i Vänsterpartiets budgetmotion för 2023: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/motion/en-rattvis-vag-genom-krisen-vansterpartiets_ha021299/.

10.2 Främja ökat deltagande i förskola

I Skolinspektionens stora utvärdering av förskolan var den övergripande slutsatsen att kvaliteten varierar alltför mycket.⁷⁶ Det är allvarligt eftersom förskolans kompensatoriska uppdrag blir påtagligt i en samhällsutveckling med ökad skolsegregation och socioekonomiska skillnader. En samstämmig forskning visar att en förskolas möjlighet att vara utjämnande är avhängigt av dess kvalitet. Allra störst betydelse har det för barn från ekonomiskt och socialt utsatta förhållanden.⁷⁷

Vänsterpartiet anser att alla barn i Sverige ska erbjudas likvärdig tillgång till förskola. Eftersom förskoleavgiften kan utgöra ett hinder för hushåll med små resurser vill vi genomföra en riktad sänkning av den. Förslaget innebär att det införs ett fribelopp om

⁷⁶ Skolinspektionen (2018), Förskolans kvalitet och måluppfyllelse.

⁷⁷ Persson, Sven (2015). En likvärdig förskola för alla barn – innebörder och indikatorer. Stockholm: Vetenskapsrådet.

20 000 kronor per månad och att den nuvarande gränsen för när maxtaxan börjar gälla höjs med 20 000 kronor per månad. Fribeloppet gör att den nuvarande nivån på maxtaxan inte påverkas. Liknande modell tillämpas redan i dag i flera kommuner, exempelvis Skellefteå.⁷⁸ Förslaget skulle innebära att hushåll med inkomster upp till 20 000 per månad inte betalar någon avgift alls. Hushåll med inkomster mellan 20 000 och 74 800 kronor får sänkt avgift och hushåll med inkomster över 74 800 kronor per månad får samma avgift som i dag.

Tabell 4 Skillnad förskoleavgift per månad i kronor

Hushållsinkomst ⁷⁹	1 barn	2 barn	3 barn
19 000	570	950	1 140
29 000	600	1 000	1 200
39 000	600	1 000	1 200
49 000	600	1 000	1 200
59 000	402	670	804
69 000	102	170	204
79 000	0	0	0

Till följd av förslaget får omkring 320 000 hushåll sänkt förskoleavgift. Det kostar staten omkring 1,4 miljarder kronor per år.⁸⁰

Vänsterpartiets förslag:

- Inför ett statligt finansierat fribelopp i förskoleavgiften.

10.3 Främja ökat deltagande i fritidshemmen

Fritidshemmen är en del av en samlad skoldag och ska därför hålla lika hög kvalitet som skolan. Många barn börjar och slutar sin dag på fritidshemmet. Fritidshemmen har också en viktig roll vad gäller informellt lärande. För att främja jämlikhet och jämställdhet är det viktigt att uppmärksamma skillnader i nyttjandet av fritidshem. Det kan röra sig om föräldrarnas utbildning, födelseland, civilstånd och även bostadsort.

Barn till högutbildade går betydligt oftare på fritidshem än barn vars föräldrar har kortare utbildning. Dessutom vet vi att barn i ekonomiskt utsatta hushåll deltar i mindre utsträckning i organiserade fritidsaktiviteter. Detsamma gäller barn med ensamstående föräldrar, varav de flesta är kvinnor, barn i arbetarhushåll och barn vars föräldrar är födda utomlands. För dessa barn är rätten till bra fritidshem än viktigare. För att fler barn ska kunna ta del av fritidshemmens viktiga verksamhet föreslår Vänsterpartiet att ett fribelopp införs för fritidshemsavgiften så att de med låga inkomster betalar en lägre avgift än i dag, enligt samma utformning som för förskolan.

⁷⁸ Skelleftea.se.

⁷⁹ Inkomster som är avgiftsgrundande: lön/inkomst från eget företag, föräldrapenning, sjukpenning, arbetslöshetsersättning, pension, sjukbidrag. Inkomster som inte är avgiftsgrundande: försörjningsstöd (ekonomiskt bistånd), bostadsbidrag, barnbidrag, studiemedel (bidrag och lån).

⁸⁰ RUT 2022:750.

Tabell 5 Skillnad fritidshemsavgift per månad i kr

Hushållsinkomst ⁸¹	1 barn	2 barn	3 barn
19 000	380	570	760
29 000	400	600	800
39 000	400	600	800
49 000	400	600	800
59 000	268	402	536
69 000	68	102	136
79 000	0	0	0

Till följd av förslaget får omkring 260 000 hushåll sänkt fritidshemsavgift. Det kostar staten omkring 640 miljoner kronor per år.⁸²

Precis som inom förskolan behövs personalförstärkningar, och staten behöver gå in med mer resurser som fördelas efter behov. Det skulle förbättra möjligheterna att bedriva en meningsfull verksamhet med hög pedagogisk kvalitet. Vänsterpartiet vill se en särskild satsning på ökad personaltäthet där behoven är som störst. För det avsätter vi 250 miljoner kronor per år.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför ett statligt finansierat fribelopp i fritidshemsavgiften.
- En statligt finansierad satsning på ökad personaltäthet där behoven är som störst.

10.4 Högre utbildning: universitet och högskola

Nuvarande resursfördelningssystem för högre utbildning har snart funnits i 30 år. I dag får utbildningarna en finansiering som styrs av en prislapp där olika utbildningar får olika anslag. Sedan prislappssystemet infördes 1993 har visserligen vissa justeringar i beloppen gjorts men modellen bygger på utbildningarnas kostnader i början på 1990-talet. Vänsterpartiet menar att dessa prislappar behöver ses över och finansierings-systemet göras om så att finansieringen följer högskolans och utbildningarnas behov och förändringar i kostnader. Vänsterpartiet välkomnar att regeringen höjer prislappen för naturvetenskapliga, tekniska och farmaceutiska utbildningar men anser att alla prislappar behöver höjas. I väntan på en mer genomgripande förändring föreslår Vänsterpartiet en höjning av samtliga prislappar med 1 000 kronor per helårsstudent från 2024. Förslaget beräknas öka statens utgifter med omkring 324 miljoner kronor.

Även statens system för hyressättning behöver ses över. Som ordförandena för tre av landets största universitet påpekat, passar högskolesektorns specialiserade lokaler dåligt för ett system med marknadshyror⁸³. När inflationen gör att hyran stigit med mer än 10 procent riskerar det att gå ut över lärosätenas verksamhet⁸⁴.

⁸¹ Inkomster som är avgiftsgrundande: lön/inkomst från eget företag, föräldrapenning, sjukpenning, arbetslöshetsersättning, pension, sjukbidrag. Inkomster som inte är avgiftsgrundande: försörjningsstöd (ekonomiskt bistånd), bostadsbidrag, barnbidrag, studiemedel (bidrag och lån).

⁸² RUT 2022:750.

⁸³ <https://www.svd.se/a/69Aq13/debattorer-statens-vinstkrav-pa-akademiska-hus-slar-mot-larosatena>.

⁸⁴ <https://www.akademiskahus.se/om-oss/vanliga-fragor/hur-bestams-hyresnivaerna-pa-era-lokaler/>.

Genom forskning skapas ny kunskap. Denna kunskap är viktig för att utveckla ekonomin, skapa arbetstillfällen, förbättra välfärden och skapa ett ekologiskt och socialt hållbart samhälle. Forskning behövs även för att utsätta vårt samhälle för kritisk granskning i syfte att utveckla demokratin och kultur- och samhällslivet. Därför behövs ett ökat stöd till den fria forskningen.

Vänsterpartiet stödjer en sammanhållen forskningspolitik och står bakom ambitionerna om en mer jämställd akademi. Styr- och resursutredningens resonemang om forskningsmedel tydliggjorde att lärosätenas anslag för forskning behöver öka. Vi vill avsätta ytterligare 500 miljoner kronor 2024 och 1 miljard kronor per år från 2025 till forskning, genom en förstärkning av basanslagen. Denna satsning är inte styrd eller riktad utan används på de sätt som lärosätena anser mest lämpligt.

Vänsterpartiets förslag:

- Höj ersättningen till lärosätena per helårsstudent med 1 000 kronor per helårsekvivalent från 2024.
- Avsätt 500 miljoner kronor extra till forskning genom förstärkning av basanslagen 2024 och 1 miljard kronor från 2025.

10.5 Stöd till folkbildningen

Folkbildningen är en viktig plattform för människors möjlighet till bildning och utveckling under hela livet. Den stärker demokratin och människors möjlighet att delta i samhället. Folkhögskolorna har en alldeles särskild roll i att erbjuda utbildning för de som saknar grundskole- eller gymnasieutbildning och ett viktigt mål är att utjämna utbildningsklyftor och att höja utbildningsnivån generellt i samhället. Folkbildningen möjliggör också att människor kan ta del av kultur, skapa kultur och verka inom kulturen oavsett var i landet man bor. Folkbildningsanslaget har ingen lön- och prisuppräknings och har därför urholkats över tid. Dessutom har staten utökat antalet platser på folkhögskolorna utan att medfinansiering funnits från regionerna och därför finns ett behov av att öka ersättningen till folkhögskolorna för att kompensera det bortfallet. Vi satsar 160 miljoner kronor med start år 2024 för det ändamålet.

Arbetslösheten är fortsatt hög och folkhögskolan är duktiga på att nå dem med kort utbildning som står långt från arbetsmarknaden. Vi föreslår därför en särskild satsning med 3 000 extra platser på folkhögskolan. För det avsätter vi 200 miljoner kronor per år med start år 2024.

De asylsökande och de flyktingar från Ukraina som inte haft rätt att läsa sfi har erbjudits insatserna Svenska från dag 1 och Vardagssvenska genom studieförbunden. Studieförbunden bedömer att det här är grupper som fortsatt behöver mycket stöd, och kriget i Ukraina kan tyvärr pågå under lång tid. Vi beklagar att regeringen under 2023 tagit bort den riktade satsningen för föräldralediga nyanlända och personer långt från arbetsmarknaden. Vänsterpartiet avsätter 110 miljoner kronor per år för dessa två riktade satsningar med start år 2024. Vi avvisar också regeringens stora sänkning av stödet till studieförbunden. Studieförbunden fyller en unik roll i svensk utbildning och når ut till fler och bredare. Förutom att erbjuda svenska från dag 1 är också studieförbunden för många en första kontakt med det svenska föreningslivet och en väg in i samhället.

Vänsterpartiets förslag:

- Stärk folkbildningen med 720 miljoner kronor per år med start år 2024.

10.6 Kulturskolor för alla barn

Kulturskolan är landets största barn- och ungdomskulturverksamhet och spelar en viktig roll för barns och ungas kulturskapande. Alla barn ska uppmuntras att söka kunskap och lära sig nya saker, vidga sin värld och få del i nya sammanhang. Barn som ges möjlighet att utöva kultur får ökat självförtroende, stärker sin problemlösningsförmåga och blir bättre på socialt samspel. Drama, dans, bildkonst, film, musik och andra kulturyttringar är viktiga för att stärka barns möjligheter att uttrycka sig med mer än det talade språket. Dock kan avgiften till kulturskolan vara ett stort problem som utestänger många. Vänsterpartiet föreslår därför en satsning med 300 miljoner kronor per år för att påbörja arbetet med att göra kulturskolan avgiftsfri.

Regeringen sänkte i år utvecklingsstödet för kulturskolor som Vänsterpartiet var med och införde 2018. Under pandemin låg nivån på 200 miljoner kronor och vi ser att köerna till kulturskolan ökat på flera håll i landet sedan dess. Kulturskolorna var underfinansierade redan innan den ekonomiska krisen och därför behövs mer medel för att säkra ungas fritid och kulturutövande.

Vänsterpartiets förslag:

- Avsätt medel för att utveckla landets kulturskolor och påbörja arbetet med att göra dem avgiftsfria: 400 miljoner kronor per år med start år 2024.

10.7 Stärk idrotten

Barns och ungdomars deltagande i idrott har blivit en klassfråga. Det påverkar både rätten till en meningsfull fritid och rätten till fysisk och psykisk hälsa. Det finns en tydlig koppling mellan låg socioekonomisk status och ohälsa. För Vänsterpartiet framstår det som mycket angeläget att utjämna de växande klyftorna bland barn och ungdomar. Idrottande, i förening, spontant med vänner eller på egen hand, har stor potential att ge människor glädje, välmående och ett socialt sammanhang. När klyftor, utanförskap och social otrygghet ska bekämpas är därför idrotten en mycket viktig aktör.

Vänsterpartiet vill se en höjning av det generella anslaget till idrotten. Det behövs pengar för att föreningarna ska kunna upprätthålla sin verksamhet när mycket blivit dyrare. Energikostnaderna och hyrorna har ökat mycket det senaste året. I slutänden blir det medlemmarna i föreningen som får betala via ökade deltagaravgifter, vilket riskerar att utestänga ännu fler barn. Idrottsföreningarna behöver locka fler ledare och göra plats fler barn att delta. Det krävs ett krafttag från kommunerna för att skapa nya platser för idrott och renovera slitna och trasiga idrottsytor runt om i landet. Regeringens satsning på fritidskortet kommer falla platt om det inte finns platser att träna och tävla på eller ledare som kan ta emot den beräknade tillströmningen av intresserade barn. Ungas fritid bör vara en prioritet och då krävs ett helhetsgrepp.

Vänsterpartiet vill även se en anslagshöjning riktad till parasporten. Samhället måste kunna garantera allas rätt till motion, och föreningsidrott och parasporten är en viktig del i det.

Vänsterpartiets förslag:

- Stärk idrotten och parasporten med 430 miljoner kronor med start år 2024.

11 En arbetsmarknadspolitik i akut kris

Sverige är på väg in i en lågkonjunktur. Konjunkturinstitutet bedömer att arbetslösheten kommer att öka till 8,2 procent under nästa år och vara fortsatt hög 2025.⁸⁵ Vänsterpartiets politik strävar mot full sysselsättning. Med full sysselsättning menar vi att alla som vill och kan arbeta ska ha ett arbete som det går att försörja sig på. Ingen ska behöva gå arbetslös annat än under korta perioder och sysselsättningsgraden ska vara tillräckligt hög för att finansiera en generös offentlig välfärd. En sådan politik kräver en aktiv arbetsförmedling och arbetsmarknadspolitik samt robusta trygghetssystem för individer när de inte kan eller får arbeta.

11.1 En aktiv arbetsmarknadspolitik

Vänsterpartiet vill återupprätta den aktiva arbetsmarknadspolitiken. Det kräver dels en arbetsförmedling som fungerar, dels större satsningar på aktiva åtgärder som rustar och höjer de arbetssökandes kompetens. Fokus ska ligga på att förebygga och bryta långtidsarbetslösheten.

11.1.1 Arbetsförmedlingen

En sammanhållen statlig arbetsförmedling med nationell överblick är en förutsättning för att kunna föra en aktiv arbetsmarknadspolitik. Arbetsförmedlingen ska finnas i hela landet för att garantera att alla medborgare ges ett likvärdigt stöd oavsett var man bor. Myndigheten ska fokusera på att rusta de arbetssökande och matcha dem mot de jobb som finns och växer fram. Verksamheten ska bedrivas i offentlig regi utan vinstintresse och antalet privata aktörer bör begränsas.

Insatserna ska vara individuellt anpassade och effektiva. Samrådet mellan Arbetsförmedlingen och arbetsmarknadens parter bör stärkas i syfte att ta till vara parternas unika kompetens om arbetsmarknadens funktionssätt. Myndighetens samverkan med kommuner, regioner och näringsliv bör utvecklas.

Vänsterpartiet anser att Arbetsförmedlingen behöver reformeras för att på ett bättre sätt ge stöd till arbetslösa och möjliggöra för fler arbetsgivare att hitta rätt kompetens. Den pågående reformeringen, som ursprungligen bygger på januariavtalet och innebär att en stor del av Arbetsförmedlingens verksamhet privatiseras, är fel väg att gå.

För det första finns en uppenbar risk för oseriösa privata utförare som ser en möjlighet att tjäna pengar på arbetslösa – en upprepning av tidigare liberala ”reformer” som jobbcoacher och etableringslotsar.^{86, 87} För det andra finns en uppenbar risk att arbetssökande som står långt från arbetsmarknaden kommer att få sämre möjligheter till stöd. Dels eftersom de inte omfattas av de matchningstjänster som de fristående aktörerna tillhandahåller, dels eftersom det ekonomiska stödet till matchningstjänsterna tar resurser från insatser riktade till dem som står längst från arbetsmarknaden. För det tredje finns det en uppenbar risk för s.k. vita fläckar på kartan, dvs. orter där fristående aktörer väljer att inte etablera sig p.g.a. otillräckligt befolkningsunderlag. I kombination med de omfattande nedskärningar inom Arbetsförmedlingen som skett de senaste åren,

⁸⁵ Konjunkturinstitutet (2023), Konjunkturläget, september 2023.

⁸⁶ IFAU (2012), Vad innebär det att bli coachad? En utvärdering av jobbcoachningen. Rapport 2012:24.

⁸⁷ Riksrevisionen (2014), Etableringslotsar – fungerar länken mellan individen och arbetsmarknaden? (RiR 2014:14).

där ett stort antal lokalkontor lagts ner och flera tusen anställda sagts upp, riskerar det att leda till att arbetslösa på vissa orter i Sverige lämnas utan stöd. För personer som står långt från arbetsmarknaden, som ofta är i behov av mycket stöd och personlig service, kommer detta att vara förödande.

Forskning visar att förstärkta förmedlingsinsatser, i form av fler möten med arbetsförmedlare, leder till lägre arbetslöshet bland dem som får ta del av insatserna.⁸⁸ Förstärkta förmedlingsinsatser, där arbetssökande ges personlig hjälp och stöd med jobbsökande, är särskilt viktigt för långtidsarbetslösa. Vänsterpartiet vill satsa mer på förstärkta förmedlingsinsatser i Arbetsförmedlingens regi.

Vi vill att myndigheten ska reformeras på basis av en seriös och genomtänkt diskussion om den samlade arbetsmarknadspolitiken. Arbetsmarknadspolitiken ska inte vara en marknad för välfärdsprofitörer utan tas tillbaka i statlig kontroll för att skapa en bättre fungerande myndighet.

I budgetpropositionen för 2024 föreslår regeringen en förstärkning av myndighetens förvaltningsanslag med 200 miljoner kronor i syfte att förbättra Arbetsförmedlingens förutsättningar att hantera en ökad arbetslöshet samt höja kvaliteten i myndighetens kontrollarbete (prop. 2023/24: Utgiftsområde 14, s. 35). Vänsterpartiet välkomnar anslagshöjningen, men kan konstatera att Arbetsförmedlingen behöver betydligt mer resurser för att hantera sitt uppdrag i ett läge där konjunkturen mattas av, varslen ökar och arbetslösheten förväntas stiga. Utöver mer resurser behöver Arbetsförmedlingens uppdrag och styrning förändras.

Vänsterpartiets förslag:

- Riv upp privatiseringen av Arbetsförmedlingen.
- Säkerställ lokal närvaro i hela landet. De kontor som lagts ner ska öppnas på nytt.
- Säkerställ likvärdig service i hela landet. Anställ mer personal som kan bemanna kontoren. Digitala tjänster ska vara en möjlighet, personlig service en rättighet.
- Prioritera de långtidsarbetslösa. Ändra förordningen (2007:1030) med instruktion för Arbetsförmedlingen i syfte att understryka att det är en prioriterad uppgift för myndigheten att tillhandahålla verk samma insatser för långtidsarbetslösa.
- Ge Arbetsförmedlingen resurser och verktyg för att anvisa fler arbetslösa till utbildning – både reguljär utbildning och arbetsmarknadsutbildning. Utvidga målgruppen och genomför insatserna tidigare under arbetslöshetsperioden.
- Inrätta särskilda kontor med fokus på långtidsarbetslösa.
- Avskaffa nuvarande system med aktivitetsrapporter. Inför ett nytt system med mindre fokus på kvantitativ sökaktivitet.
- Bygg upp stödet till personer med funktionshinder. Säkerställ att arbetssökande med funktionsnedsättning ges tillgång till handläggare med specialistkompetens och effektivisera handläggningen av stöden till personer med funktionsnedsättning.

Vänsterpartiets satsning på att stärka Arbetsförmedlingen innebär att myndighetens anslag ökas till en nivå som motsvarar den som gällde innan nedmonteringen.

⁸⁸ IFAU 2019:27.

Vänsterpartiets förslag:

- En höjning av anslaget för Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader utöver regeringens förslag med 1,5 miljarder kronor 2024, 2 miljarder kronor 2025 och 3 miljarder kronor 2026.

11.1.2 Arbetsmarknadsutbildning

Utvärderingar visar på positiva effekter av arbetsmarknadsutbildning, vad gäller både övergång till arbete och inkomstutveckling. Arbetsmarknadsutbildning leder i hög utsträckning till arbete och ger långsiktigt positiva effekter på deltagarnas arbetsinkomster. De senaste åren har utbildningarnas effekt förbättrats. Det beror dels på att utbildningarna anpassats mer efter arbetsmarknadens behov, dels på att endast de arbetsökande som har nytta av programmen deltar.⁸⁹ Trots goda resultat har antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning minskat de senaste åren. Under 2022 genomgick endast 6 400 personer en arbetsmarknadsutbildning.⁹⁰

Vänsterpartiet vill att fler arbetslösa ska ges möjlighet att delta i arbetsmarknadsutbildning. Antalet platser bör utökas med ett mål om att minst 20 000 personer bör genomgå arbetsmarknadsutbildning per år. Samtidigt bör kvaliteten på utbildningarna förbättras och i högre grad än i dag riktas mot bristyrken. Särskild vikt bör läggas på att erbjuda utbildningar till kvinnor som fortfarande är underrepresenterade i arbetsmarknadsutbildningarna. Arbetsförmedlingen bör ges möjlighet att bedriva arbetsmarknadsutbildning i egen regi, genomföra den tillsammans med kommuner och andra offentliga aktörer eller välja att använda utbildningar inom det reguljära utbildningssystemet. På sikt bör de privata anordnarna av arbetsmarknadsutbildning fasas ut.

Regeringen gör även i år bedömningen att det finns utrymme för effektiviseringar av arbetsmarknadspolitiken och skär därför ner på anslaget till arbetsmarknadspolitiska program och insatser med ca 2,3 miljarder kronor 2024. Besparingen innebär dels färre introduktionsjobb, dels färre matchningstjänster. Regeringen motiverar nedskärningen med att andra insatser, såsom etableringsjobb, införs. Vänsterpartiet välkomnar att regeringen avser att införa etableringsjobb i enlighet med parternas överenskommelse, men anser att etableringsjobb bör ses som ett komplement till befintliga subventionerade anställningar – inte som en ersättning för. I ett läge där konjunkturen mattas av, varslen ökar och arbetslösheten förväntas stiga behövs fler arbetsmarknadspolitiska insatser – inte färre. Vänsterpartiet välkomnar samtidigt att regeringen bedömer att de minskade medlen innebär färre deltagare i matchningstjänster, dvs. upphandlade förmedlingstjänster via externa aktörer. Vi anser dock att dessa medel bör användas till andra former av arbetsmarknadspolitiska insatser inom ramen för anslaget, däribland arbetsmarknadsutbildning.

Vänsterpartiets förslag:

- Att antalet personer i arbetsmarknadsutbildning ökar till 30 000 totalt per år 2026, vilket innebär en ökning med 20 000 platser jämfört med 2022. Ökningen bör ske

⁸⁹ Arbetsförmedlingen (2021), Effekter av arbetsmarknadspolitiska program 2010–2018.

⁹⁰ Budgetpropositionen för 2024, utgiftsområde 14 s. 20.

stegvis och innebär att statens kostnader ökar med 2,5 miljarder kronor 2024, 3 miljarder kronor 2025 och 4 miljarder kronor 2026.⁹¹

11.1.3 Höj och indexera lönetaken för subventionerade anställningar

Studier visar att subventionerade anställningar generellt sett ger goda resultat, både för de individer som omfattas och för de anställande företagen. Personer som haft en subventionerad anställning får i allmänhet snabbare ett jobb utan stöd jämfört med dem som varit öppet arbetslösa. Vänsterpartiet vill satsa mer på subventionerade anställningar, såväl för personer med kort tid i arbetslöshet som för långtidsarbetslösa.

Samtidigt finns risk för undanträngningseffekter, utnyttjande och segmentering.⁹² För att motverka detta bör regelverket kring subventionerade anställningar stramas upp. Samrådshandlingen mellan Arbetsförmedlingen och berörda fackförbund behöver förbättras och regelverket för samtliga subventionerade anställningar förtydligas så att löner och övriga villkor blir i nivå med kollektivavtal i branschen.⁹³

Subventionerat anställda är överrepresenterade i lågkvalificerade yrken i vissa specifika branscher och har sämre löner och villkor än övriga arbetstagare. Inom hotell- och restaurangbranschen har nästan en tiondel av arbetskraften någon form av subventionerad anställning. Inom SCB:s yrkeskategori nio (yrken med låga formella utbildningskrav) hade närmare en femtedel av landets anställda en lönesubvention under de senaste åren.

En huvudorsak till denna segmentering är regeringens lågt satta lönetak på 20 000 kronor per månad. Det innebär att arbetsgivaren inte subventioneras för den del av lönen som överskrider taket. För att motverka segmenteringen, och öppna upp för subventionerade anställningar i fler branscher där löner och villkor är bättre, föreslår Vänsterpartiet att lönetaken höjs och indexeras.

Vi menar att lönetaken för subventionerade heltidsanställningar bör ligga på 40 000 kronor per månad. Höjningen från dagens nivå bör ske stegvis med 5 000 kronor per år över en fyraårsperiod (2024–2027) för att åstadkomma en god förutsägbarhet för arbetsförmedlare, arbetsgivare och arbetssökande. Därefter bör taket indexeras i enlighet med inkomstindex. Reformen beräknas kosta mellan 700 miljoner kronor och 2,4 miljarder kronor från 2024 till 2026.⁹⁴

Vänsterpartiets förslag:

- Höj lönetaken för subventionerade heltidsanställningar med 5 000 kronor per år över en fyraårsperiod (2024–2027).

11.2 Arbetslöshetsförsäkringen

För att den som förlorar jobbet ska kunna få goda möjligheter att antingen ställa om eller hitta ett jobb som motsvarar ens kompetens behöver arbetslöshetsförsäkringen ge en rimlig ersättning. Vänsterpartiet menar att 80 procent av inkomsten är en rimlig nivå för att säkra inkomstryggheten och omställningsförmågan för individen.

⁹¹ Enligt beräkningar från LO.

⁹² IFAU 2018:13, IFAU 2018:14.

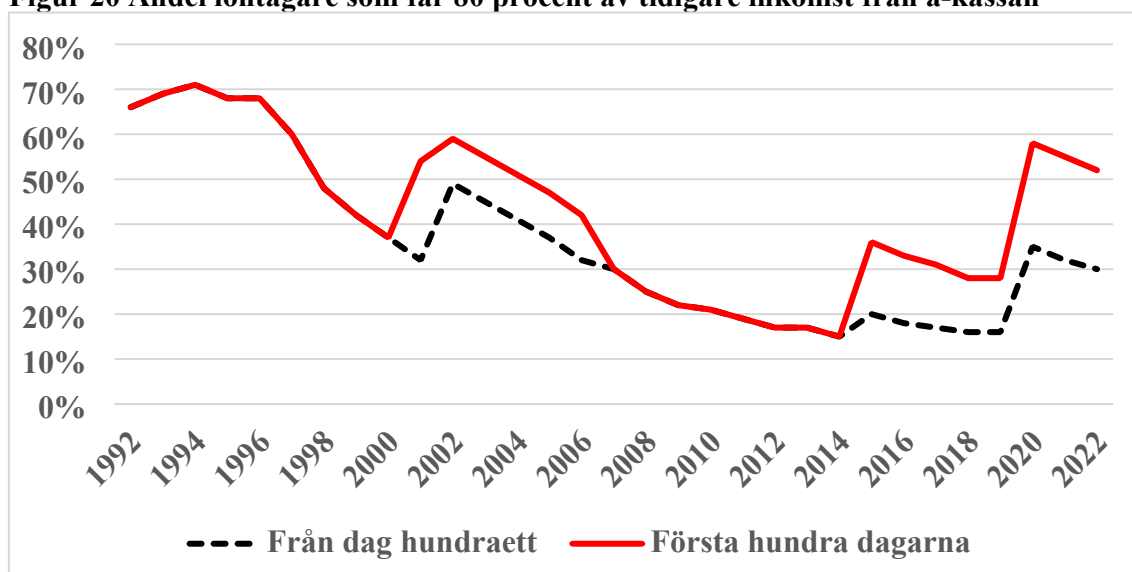
⁹³ LO (2022), Etablering eller segmentering? En analys av systemet med subventionerade anställningar.

⁹⁴ RUT 2022:998.

Under pandemin genomförde regeringen flera tillfälliga förstärkningar av arbetslöshetsförsäkringen. Bland annat höjdes ersättningsnivåerna och arbetsvillkoret justerades så att fler kunde kvalificera sig för ersättning. De tillfälliga förstärkningarna av a-kassan innebär att knappt 4 av 10 av de heltidsarbetande får 80 procent av sin tidigare lön i ersättning från a-kassan.

Genom budgetpropositionen för 2023 och proposition 2022/23:85 En fortsatt stärkt arbetslöshetsförsäkring permanentades de tillfälliga förstärkningarna av arbetslöshetsförsäkringen. Det har av regeringen beskrivits som en satsning på arbetslöshetsförsäkringen, men i praktiken innebär det en fortsatt urholkning av ersättningsnivåerna. Eftersom golv och tak anges i nominella belopp och därmed varken följer pris- eller löneutvecklingen, innebär det en årlig urholkning i takt med att lönerna stiger. Detta illustreras i figuren nedan.

Figur 20 Andel löntagare som får 80 procent av tidigare inkomst från a-kassan

Källa: SCB.

Figur 20 visar hur stor andel av löntagarna som får 80 procent av sin tidigare inkomst i ersättning från arbetslöshetsförsäkringen. För de första hundra dagarna är det alltså drygt hälften av löntagarna som är försäkrade i den omfattningen och efter de första hundra dagarna rör sig om ca 30 procent. De förstärkningar som genomfördes med anledning av pandemin synliggörs av att kurvorna pekar uppåt 2020. Som framgår av figuren minskade dock denna andel redan 2021 och ytterligare 2022 och 2023. Detta gör det svårt att beskriva regeringens förbättringar inom arbetslöshetsförsäkringen som några reella förbättringar.

Vänsterpartiets mål är att 80 procent av löntagarna ska få 80 procent av sin tidigare lön vid arbetslöshet. Vi vill därför höja den högsta dagpenningen och grundbeloppet (tak och golv), indexera ersättningsbeloppen till löneutvecklingen, höja ersättningsnivån till 80 procent för hela ersättningsperioden samt för tid med aktivitetsstöd, förbättra kvalificerings- och ersättningsvillkoren och återinföra studerandevillkoret.

Reformerna ska ske successivt enligt följande modell:

- 2024 permanentas de tillfälliga kvalificerings- och ersättningsreglerna som gällt under pandemin, och karensdagarna i a-kassan avskaffas. Ersättningsnivån ändras så att den uppgår till 80 procent av den tidigare lönen under hela ersättningsperioden,

även för dem med aktivitetsstöd. Taket i a-kassan höjs för hela ersättningsperioden, även för dem med aktivitetsstöd så att 80 procent av löntagarna hamnar under det. Samma år höjs grundbeloppet och ersättningarna i aktivitetsstödet i relation med höjningen av taket.

- 2025 återinförs studerandevillkoret.
- 2026 inkomstindexeras ersättningsnivåerna i arbetslöshetsförsäkringen.

De tillfälliga kvalificerings- och ersättningsreglerna som gällde under pandemin, och som permanentades genom budgetpropositionen för 2023, innebär att taket i a-kassan uppgår till 1 200 kronor per dag under de 100 första dagarna och därefter 1 000 kronor per dag, samt att ersättning enligt grundförsäkringen uppgår till 510 kronor per dag och den tillfälligt lägsta nivån för grundbeloppet på 255 kronor bibehålls.

Vänsterpartiets förslag om att taket i arbetslöshetsförsäkringen ska uppgå till en nivå som innebär att 80 procent av löntagarna har inkomster under det innebär att det höjs till 1 714 kronor per dag. Taket i grundförsäkringen höjs till 688 kronor per dag och grundbeloppet till 344 kronor per dag. Till följd av våra förslag får deltagarna i de arbetsmarknadsåtgärder vi satsar på en högre ersättning, vi underlättar därmed omställningen.

Förslagen innebär att en medelinkomsttagare som varit arbetslös i över 100 dagar får drygt 4 000 kronor mer per månad. Den som har ersättning enligt grundförsäkringen får mellan omkring 2 000 och 4 000 kronor mer per månad.

Vänsterpartiets föreslagna förstärkning av arbetslöshetsförsäkringen försvagar de offentliga finanserna med 4,5–4,9 miljarder kronor under 2024–2026. Att återinföra studerandevillkoret för samma period kostar 1 miljard kronor.⁹⁵

Vänsterpartiets förslag:

- Reformera a-kassan enligt beskrivningen ovan.

⁹⁵ RUT 2023:844.

12 Förbättrad arbetsmiljö i statlig sektor

Sedan början av 1990-talet har arbetslivet blivit alltmer slimmat, med ett högre arbetstempo i kombination med att vissa grupper fått försämrade möjligheter att påverka sin arbetssituation. Det är en av de bärande förklaringarna bakom de ökade sjuktalen och den växande ohälsan i arbetslivet, enligt exempelvis Töres Theorell, professor vid Karolinska institutet. Han nämner särskilt kvinnor som är anställda i offentlig sektor.⁹⁶

I samband med 1990-talskrisen infördes en ny modell för att beräkna årliga kostnadsökningar i stadsbudgeten. Pris- och löneomräkningsmodellen, som den kallas, innebär att statens kostnad för priser och löner räknas upp automatiskt och följer utvecklingen i andra sektorer. Modellen innehåller ett s.k. produktivitetsavdrag – en årlig generell besparing i statsförvaltningen. Avdraget syftar till att öka förändringstakten i staten och därmed produktiviteten. Tanken är att staten ska följa näringslivets produktivitetsökning, göra samma effektiviseringar och styras med samma prioriteringar som ett privat vinstdrivande företag. Produktivitetsavdraget är därmed ytterligare en del av den nyliberala ekonomiska politik som fick stort genomslag under 1990-talet, där offentlig verksamhet alltmer kom att styras utifrån näringslivets principer, med bristande offentlig service som följd. I takt med insikten att staten inte är ett företag och att offentlig verksamhet styrs av en annan logik än näringslivet, har 1990-talspolitiken kommit att ifrågasättas alltmer.

Vänsterpartiet anser att dagens modell för pris- och löneomräkning har stora brister, särskilt vad gäller löneomräkningen. Olika verksamheter har mycket olika förutsättningar för att klara av en årlig effektivisering, varför det uppstår ett ständigt och svårhanterat sparbetning. Detta skapar press på arbetsförhållandena och riskerar att undergräva kvaliteten och professionaliteten i de statliga verksamheterna.

Fackförbundet ST, som organiserar tjänstemän inom statlig verksamhet, har analyserat effekterna av produktivitetsavdraget sedan det infördes 1994. Enligt deras beräkningar har det lett till en urholkning av lönekostnadsanslagen med motsvarande 44 procent eller ca 62 miljarder kronor per år inom statlig sektor sedan 1994.⁹⁷ Enligt ST:s bedömningar har det inte påverkat lönenivåerna för statliga tjänstemän utan troligen bidragit till att antalet sysselsatta i sektorn har halkat efter, i jämförelse med privat sektor. Enligt ST skulle andelen anställda i statlig förvaltning ha varit 31 procent högre 2020 om produktivitetsutvecklingen hade skett i samma takt som i privat sektor. Det motsvarar 76 000 jobb, eller ca 54 miljarder kronor.

Om inte produktivitetsavdraget hade funnits skulle lönekostnadsanslagen till myndigheterna ha varit 53 procent högre 2026. Enligt ST:s prognos kommer skillnaden i andelen anställda mellan privat sektor och statlig förvaltning växa till 37 procent år 2026. Det motsvarar 100 000 färre anställda inom statlig sektor, i jämförelse med utvecklingen i privat sektor.

Vänsterpartiet anser att produktivitetsavdraget bör avskaffas och att pris- och löneomräkningsmodellen bör ses över. I en sådan översyn bör andra modeller för att stärka effektiviteten inom statlig sektor undersökas.

I regeringens och Sverigedemokraternas budget genomförs i stället en generell besparing inom statsförvaltningen. Den innebär drygt 1 miljard kronor mindre till svenska myndigheter utöver det årliga produktivitetsavdrag som redan görs. För de

⁹⁶ Katalys (2019). Fattigdom gör inte människan friskare.

⁹⁷ Fackförbundet ST (2022). Urholkad stat – en rapport om produktivitetsavdraget i statlig sektor.

flesta myndigheter handlar det om en neddragning motsvarande 1 procent av förvaltningsanslaget. För universitet och högskolor handlar det om neddragningar om 0,5 procent av utbildnings- och forskningsanslagen. Besparingen görs helt utan att presentera någon plan för hur detta ska gå till. Bara rättsvårdande myndigheter och myndigheter inom försvar och säkerhet undantas. Dessa undantag är förenklade. Exempelvis undantas inte Kronofogdemyndigheten, som spelar en viktig roll i att beslagta kriminellas tillgångar.

Att statsförvaltningen ska fungera effektivt är naturligtvis centralt för att upprätthålla medborgarnas förtroende. En illa skött besparing där kärnverksamheten drabbas kommer istället att få motsatt effekt. Fackförbundet ST ser flera områden där statsanställdas arbetssituation försämras. Det innebär i sin tur försämrade service till medborgarna.⁹⁸ ST konstaterar att myndigheter redan i dag har stora svårigheter i fråga om att rekrytera och behålla personal och att besparingen kommer att göra det svårare för staten att klara av sin kompetensförsörjning.

Vänsterpartiets förslag:

- Avskaffa produktivitetsavdraget och se över pris- och löneomräkningsmodellen.
- Slopas regeringens generella besparing i statsförvaltningen.

⁹⁸ ST 20 sept. 2023, Regeringens neddragningar ger statsanställda sämre förutsättningar.

13 Ekonomisk politik för en rättvis grön klimatomställning

Klimatfrågan förutsätter samhällets handlingskraft och beslutsamhet. Vänsterpartiet arbetar för att klimatomställningen ska göras till en central del av den ekonomiska politiken. På mycket kort tid behöver omställningen av vår konsumtion och produktion sättas i centrum av samhällets utveckling för att vi ska nå de ambitiöst satta klimatmålen. Politiken har alltför länge satt sin tilltro till marknadens krafter i hopp om att klimatomställningen ska hanteras utan det aktiva samhällets inblandning.

Men marknaden kan inte lösa kritiska systemfrågor. Det går exempelvis inte att bygga elbilar om det inte finns tillräckligt med laddstolpar eller en utbyggd förnybar elproduktion och nätkapacitet. Konsumtion som är fossilfri måste också initialt kunna utvecklas utan det grundläggande marknadskravet på lönsamhet. Det helhetsansvaret kan bara det offentliga ta och när det inte görs hålls nödvändiga förändringar tillbaka. Sammantaget gör det att införandet av ny teknik går alldeles för långsamt och mycket av utsläppsminskningarna i praktiken måste tas via beteendeförändringar och minskad konsumtion, en strategi som både riskerar att möta stort motstånd och dras med betydande ineffektivitet.

Ett annat lika viktigt skäl är att pris på koldioxid – koldioxidskatt – har en regressiv effekt. Höginkomsttagare som konsumerar mer (och bidrar med större utsläpp) betalar förvisso mer i kronor men som andel av inkomsten blir effekten mindre än för låg- och medelinkomsttagare. Det innebär att effekten blir att marknaden skapar mest undanträngning av konsumtion hos de hushåll som redan i dag har lägst utsläpp och inte heller kan bibehålla sin konsumtion med hjälp av minskat sparande.

13.1 En investeringsplan för grön omställning

Med en annan politik skulle Sverige ha goda förutsättningar att nå de ambitiöst satta klimatmål som vi har åtagit oss att leva upp till. Genom gemensamma ansträngningar och ett aktivt samhälle som investerar i klimatet och miljön kan vi åstadkomma en verkligt meningsfull och effektiv klimatomställning. Vänsterpartiet vill ta sikte på en klimatpolitik som är strukturerad, omfattande och folkligt förankrad. För att klimatomställningen ska bli verkningsfull måste hela samhället och alla delar av ekonomin ställas om.

Genom investeringar på 700 miljarder kronor vill vi de kommande tio åren se till att klimatomställningen accelereras på det sätt som efterfrågas av bl.a. Klimatpolitiska rådet. Med Vänsterpartiets föreslagna investeringar kommer Sverige att ta reella steg mot att bli världens första fossilfria välfärdsland. Vi går från ord till handling och föreslår en omställningspolitik som kommer att märkas i alla delar av vårt samhälle.

Redan nästa år behöver samhället dels genomföra viktiga klimatinsatser, såsom att kraftigt sänka biljettpriserna i kollektivtrafiken och stärka järnvägsunderhållet, dels inleda ett strukturerat arbete inför vår tids stora investeringsåtagande. Vänsterpartiet föreslår att en klimatinvesteringsmyndighet inrättas som ges i uppdrag att planera, samverka och strukturera det gröna investeringsprogram som sjösätts fullt ut 2025.

Vänsterpartiets klimatinvesteringspaket:

- Investera 490 miljarder kronor över tio år i en stärkt transportinfrastruktur med fokus på järnvägsutbyggnad.
- Investera 130 miljarder kronor över tio år i bygg- och fastighetssektorn för klimatrenoveringar och förbättrad nybyggnation.
- Investera 100 miljarder kronor över tio år i ett robust elnät och förnybar elproduktion.
- Stärk skyddet av värdefull natur och återställ naturliga kolsänkor.

13.2 Investera för ökad sysselsättning

Vänsterpartiet söker mandat för att genomföra ett historiskt omfattande investeringspaket för klimatet. Genom nämnda investeringar på 700 miljarder kronor vill vi de kommande tio åren se till att klimatomställningen accelereras. Vi föreslår en investeringsledd klimatpolitik för att främja utvecklingen inom tre områden: transporter, energi och bostäder. Med Vänsterpartiets föreslagna investeringar skulle Sverige ta reella steg mot att bli världens första fossilfria välfärdsland. Ett sådant omfattande investeringspaket får också positiva effekter på svensk ekonomi och arbetsmarknad.

Olika typer av offentliga satsningar får olika effekter på ekonomin och på de offentliga finanserna. En satsning som till stor del ökar efterfrågan på inhemskt producerade varor och tjänster ger en positiv effekt på den svenska produktionen och sysselsättningen. Det ger i sin tur s.k. *multiplikatoreffekter* eftersom en högre sysselsättning och lägre arbetslöshet ger högre hushållsinkomster, när människor går från arbetslöshet till arbete. Många av investeringsbehoven relaterade till klimatomställningen är tydligt arbetskraftsintensiva. Ett exempel är energieffektivisering av bostadssektorn. Ett annat exempel är utbyggnad av laddinfrastruktur för att påskynda elektrifieringen av transportsektorn. Den typen av investeringar ger större effekt på sysselsättningen än investeringar som har stor kapitalintensitet.

Offentliga investeringar kan få mycket stora återverkningar i ekonomin – mångdubbelt större än exempelvis skattesänkningar.⁹⁹ Vänsterpartiet har presenterat beräkningar av hur stora effekter vårt klimatinvesteringspaket kan ge på BNP och arbetslöshet i vår ekonomisk-politiska plattform ”Ny start för Sverige”.¹⁰⁰

De ekonomiska effekterna av offentliga investeringar är självklart inte bara beroende av hur mycket som investeras, utan även av under vilka former de investeras. Om allt arbete utförs av gästarbetare med låga löner som efter avslutat arbete återvänder till sitt hemland blir följdverkningarna i den svenska ekonomin av de extra investeringarna mindre. Krav på arbetstillstånd, kollektivavtalsenliga löner eller skattskyldighet i Sverige liksom kontroller och kraftfulla sanktioner mot fuskande arbetsgivare är inte bara viktiga för att skydda arbetstagarnas villkor och svenska skatteintäkter. De är också viktiga för att ge svenska företag och arbetare en schysst möjlighet att konkurrera på lika villkor och på så sätt säkerställa att en större del av det välstånd som skapas i arbetet med att bygga ny infrastruktur kommer den svenska ekonomin till del.

För att dessa investeringar ska få fullt genomslag i form av ökad sysselsättning och minskad arbetslöshet är det nödvändigt att det samtidigt görs omfattande satsningar på

⁹⁹ Konjunkturinstitutet (2021). Finanspolitiska multiplikatorer i Sverige.

¹⁰⁰ Vänsterpartiet (2022), Ny start för Sverige.

utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken. Samtidigt som arbetslösheten är hög så råder det i dag brist på yrkesutbildade personer i flera branscher.

13.3 Klimatklivet

Klimatklivet bör förstärkas och förlängas för att staten ska möjliggöra företagens behov av stöd för en grön omställning. Vänsterpartiet anser att Klimatklivet bör förlängas till och med 2033 och att en årlig anslagsnivå bör uppgå till 7 miljarder kronor för att möjliggöra vår nationella omställning. Näringslivet behöver långsiktiga och förutsägbara förutsättningar och omställningen kräver stora investeringar. Klimatklivet är ett investeringsstöd i syfte att minska utsläppen och kan t.ex. handla om ökad användning av biogas, laddinfrastruktur och elektrifiering, cirkulära flöden och jordbruk. En förutsättning för att kunna använda anslaget på ett effektivt sätt är att det finns möjlighet att teckna avtal om fleråriga projekt. På så sätt kan fler stora långsiktiga och effektiva klimatinvesteringar komma till stånd.

Vänsterpartiets förslag:

- Förstärk klimatklivet med 2 miljarder kronor 2024 och 4 miljarder kronor 2025 respektive 2026 så att anslagsnivån uppnår till 7 miljarder kronor alla tre åren.

13.4 Institutionaliserad klimatinvesteringspolitiken

Omställningstakten och volymerna i investeringarna utgör en förvaltningspolitisk utmaning. Frågan om prioritering, regional och lokal förankring och en samlad handelspolitik som gynnar omställningens ansträngningar innebär att det finns ett behov av central samordning.

Samhällets samlade resurser behöver ställas till förfogande för att omställningen ska genomföras effektivt och ändamålsenligt. Vänsterpartiet föreslår därför två huvudsakliga åtgärder för att institutionalisera omställningen.

Dels vill vi inrätta en klimatinvesteringsmyndighet med det explicita uppdraget att planera, samordna och prioritera inom ramen för det omfattande investeringsprogram som vi söker mandat för att genomföra. Myndigheten behöver inleda sitt arbete omgående för att 2024 effektivt ska tas till vara i syfte att planera för en fullskalig klimatinvesteringsplan 2025. Men en myndighetsförstärkning med det syftet förutsätter också en gedigen politisk förankring. Därför avser Vänsterpartiet att etablera en omställningsminister, ett statsråd med ansvar för den politiska styrningen avseende klimatinvesteringar.

Vänsterpartiets förslag:

- Inrätta en klimatinvesteringsmyndighet, en satsning på 70 miljoner kronor 2024.
- Inrätta en omställningsministerpost.

13.5 Vänsterpartiets klimatinvesteringar

Tabell 6 Vänsterpartiets klimatinvesteringar

	2024	2025	2026
Avvikelse från regeringen, mnkr			
<i>Klimatsmarta och trygga boenden</i>	6 650	9 830	11 200
Renoverings- och effektiviseringsstöd	3 160	3 160	3 160
Investeringsstöd för hyres- och studentbostäder	1 790	4 130	5 500
Investeringsstöd för klimatsmarta flerbostadshus i trä	1 500	1 500	1 500
<i>Ett hållbart energisystem</i>	4 305	5 305	5 030
Stärkt elöverföringskapacitet	2 000	2 000	2 000
Investeringar i förnybar elproduktion	2 305	2 305	2 030
<i>Framtidens transporter</i>	18 850	24 150	24 150
Åtgärda underhållsskulden av järnvägen	5 500	5 500	5 500
Sverigebiljett	5 000	5 000	5 000
Investeringsstöd för nyinvesteringar och utbyggnad i kollektivtrafik	5 000	5 000	5 000
Bonus för folkelbilar	2 900	2 900	2 900
<i>Värnet om naturen/skydda miljön</i>	7 388	8 293	8 835
Bevara naturvärden och återskapa våtmarker	1 829	1 849	1 691
Skydd av värdefull natur	2 700	2 700	2 700
Ökat skydd av mindre skogsområden m.m.	1 400	1 100	1 150
<i>Omställning i näringsliv och offentlig verksamhet</i>	2 300	4 255	4 255
Klimatklivet, ökning	2 050	2 050	2 050
Grön omställning inom pappersindustrin	250	250	250
Summa	39 493	51 833	53 470

14 Klimatsmarta och trygga boenden

Det gröna samhällsbygget förutsätter trygga och klimateffektiva bostäder i hela landet. Bostadsbyggandet i Sverige har störtdykt. Under första halvan av 2023 påbörjades omkring 14 500 lägenheter. Det är den lägsta siffran sedan 2012. Detta trots att det råder ett underskott på bostadsmarknaden i 180 av landets 290 kommuner. Totalt bor 80 procent av landets befolkning i kommuner där det råder bostadsbrist.

I Eskilstuna har t.ex. bara 20 lägenheter börjat byggas under det första halvåret 2023, trots bostadsbrist. Det ska jämföras med 600 påbörjade bostäder under förra året. Ett minskat byggande innebär också en minskad efterfrågan på arbetsmarknaden. När färre bostäder byggs riskerar allt fler i byggbranschen att bli av med jobbet. I förlängningen kan det leda till en kompetensflykt som kan vara svår att åtgärda.

14.1 Renovering i kombination med klimatåtgärder

Det svenska miljonprogrammet har gett oss välbyggda och välplanerade flerfamiljshus och dessutom finns det mycket som tyder på att de robusta miljonprogramshusen lämpar sig väl för omfattande klimatanpassningar. Många av miljonprogramslägenheterna är dock i stort behov av upprustning och energieffektivisering. Av miljonprogrammets bostäder beräknas runt 150 000 stycken vara i akut behov att renovering och ytterligare flera 100 000 bostäder i behov av renovering i relativ närtid. Det handlar exempelvis om stambyten, förnyelse av elinstallationer och ny ventilation. Kostnaderna beräknas bli mycket höga och om för samhället nödvändiga energieffektiviseringar inte ensamt ska betalas av nuvarande hyresgäster måste även staten vara med och ta ett finansiellt ansvar.

Det är centralt att den omfattande renovering som behövs också kombineras med klimatåtgärder. Bygg- och fastighetssektorn står enligt Boverket för över 20 procent av utsläppen av växthusgaser. Samtidigt är problemen med chockhöjningar av hyror, med påföljande renoveringar efter upprustningar av flerbostadshus med hyresrätt, välkända. Detta drabbar främst hushåll med snävt ekonomiska marginaler. Ett renoverings- och energieffektiviseringsstöd till flerbostadshus med hyresrätt kan på ett effektivt sätt avhjälpa båda dessa stora samhällsproblem. Som stödgivare har staten stora möjligheter att ställa höga krav både på klimatsmarta ombyggnationer, och på rimliga hyresnivåer efter renoveringarna. Vänsterpartiet vill investera 100 miljarder kronor de kommande tio åren för att åstadkomma effektiva och ändamålsenliga klimatreoveringar av det befintliga bostadsbeståndet utan att betalningsbördan tynger hyresgästerna i alltför hög utsträckning. Investeringarna åstadkommer stor klimatnytta samtidigt som hyresgästernas boendestandard stärks väsentligt. Investeringsmedel ska kunna sökas av såväl allmännyttiga som privata fastighetsägare, i likhet med ett investeringsstöd, och täcka en del av omkostnaderna för att göra nödvändiga renoveringar med tydligt satta klimat- och miljökrav.

14.2 Minskad klimatpåverkan i nybyggnation

En effektiv klimatomställning kräver också att nybyggnationen av bostäder kraftigt minskar sin klimatpåverkan. Därför vill vi ställa högre miljökrav på de nya investeringsstöden för byggande av hyresbostäder men vill även se riktade investeringar mot ett

ökat byggande i trä. Om hälften av Sveriges flerbostadshus byggdes i trä i stället för i andra material år 2025 skulle klimatpåverkan i byggskedet kunna minskas med så mycket som 40 procent per år.

Vänsterpartiet avsätter 130 miljarder kronor de kommande tio åren för att stärka klimatnyttan i nyproduktionen samt för att åstadkomma effektiva och ändamålsenliga klimatreoveringar av det befintliga bostadsbeståndet.

14.3 Fler hyresrätter till en överkomlig hyra

Trygghet i arbetslivet måste åtföljas av trygghet på bostadsmarknaden och i bostadsområdena. De senaste decenniernas utförsäljningspolitik och växande under-investeringar på bostadsområdet har inneburit en svår bostadsbrist på de flesta platser i landet. Den utvecklingen måste brytas. Trygghet behöver skapas genom att bostäder byggs till överkomliga priser. Den situation som råder i dag med kraftiga subventioner, bidrag och skattelättnader till hus- och bostadsrättsägare är i hög utsträckning oförenlig med en social bostadspolitik till gagn för löntagarkollektivet.

För att minska bostadsbristen är det uppenbart att fler hyresrätter med överkomlig hyra behöver byggas. Ett effektivt sätt att stimulera nyproduktionen av hyresrätter är genom investeringsstöd.

14.4 Fungerande samhällsfastigheter

Tidigare generationers ansträngningar för att bygga sammanhållna bostadsområden med samhällsfastigheter i nära anslutning till bostadsfastigheter är i färd med att gå om intet genom en växande underhållsskuld. Detta har lett till att många samhällsfastigheter är slitna med omfattande renoveringsbehov. Svaret på utmaningen med de stora renoveringsbehoven har från kommun- och regionledningar runtom i landet alltför ofta varit att privatisera fastigheterna och sedan hyra in sig för att fortsätta att bedriva verksamhet. Det är både kortsiktigt och oekonomiskt. När samhället ger upp rådigheten över dessa fastigheter så försätts det allmänna i en beroendesituation gentemot privata fastighetsägare för lång tid framöver. Det underminerar möjligheterna att göra nödvändiga klimatinvesteringar men också möjligheten för samhället att göra justeringar av fastigheterna för att möta framtidens behov.

Vänsterpartiet vill införa en stopplag som gör det olagligt att sälja ut samhällsfastigheter. Förutom i enstaka undantagsfall ska kommuner, regioner och staten förvalta och utveckla sitt fastighetsbestånd. I de fall en utförsäljning motiveras av att investeringar behöver göras på en annan plats inom kommunen eller regionen ska ansvarig länsstyrelse göra en bedömning av situationen och medge eventuella undantag.

För att kunna göra nödvändiga investeringar och renoveringar i samhällsfastigheterna vill Vänsterpartiet instifta en ny typ av investeringsstöd. Det nya investeringsstödet ska möjliggöra investeringar i samhällsfastigheter på kommunal och regional nivå utan att det oproportionerligt tynger den kommunala ekonomin. Genom investeringar på 1,8 miljarder kronor per år kan regioner och kommuner söka stöd för att göra renoveringar och underhåll i syfte att bevara, utveckla och klimatanpassa befintliga samhällsfastigheter.

Vänsterpartiets förslag:

- Investera 3,2 miljarder kronor 2024 i upprustning och klimatanpassning av befintligt hyresrättsbestånd.
- Stärk investeringsstödet för att skapa fler hyresrätter med överkomlig hyra och stärk det kontinuerligt under de kommande tre åren.
- Investera 1,5 miljarder kronor i uppförande av klimatsmarta flerbostadshus i trä fr.o.m. 2024.
- Inför en stopplag som generellt förbjuder utförsäljning av samhällsfastigheter.
- Inför ett investeringsstöd för samhällsfastigheter om 1,8 miljarder kronor årligen.
- Inrätta en särskild pott för kommuner att söka medel ur i syfte att upprusta, utveckla och bygga nya lekparker, bemannade parklekar och områden för spontanidrott.

15 Förnybar energi

För att åstadkomma en snabb och omfattande klimatomställning behöver vi elektrifiera delar av samhället. När fordonsflottan ska ställas om från fossilberoende till i huvudsak el, samtidigt som tåginfrastrukturen byggs ut och industrins tillverkningsprocesser skiftar till fossilfritt, kommer tillgången till el att behöva öka betydligt; i vissa scenarier förutspås användningen öka mångdubbelt gentemot i dag. Sannolikt innebär denna process den största utbyggnaden av produktion och distribution av el i modern tid i Sverige. Vänsterpartiet tar ansvar för att det ska finnas el till elektrifieringen av både industrin och transportsektorn. Det är centralt för att pressa ned utsläppen.

Vänsterpartiet vill göra massiva investeringar i förnybar elproduktion. Vi föreslår därför ett investeringsstöd på 50 miljarder kronor under 10 år till lokal förnybar elproduktion. Investeringarna riktas till förnybar lokal elproduktion till konkurrenskraftigt elpris, med kravet att det ska vara till gagn för svensk industri och svenska hushåll. Det omfattar investeringar i såväl lokal förnybar elproduktion som överföringskapacitetsutbyggnad till lokal- och regionalnät samt anslutning till transmissionsnät.

15.1 Vindkraft – på land och till havs

Trots att det finns en stor potential för havsbaserad vindkraft i Sverige har byggandet ännu inte tagit fart. Sverige ligger långt efter andra länder med liknande förutsättningar. Förutom de uppenbara klimatvinsterna ger havsbaserad vindkraft dessutom fler jobb i Sverige, eftersom mycket arbete måste utföras på plats. En utbyggd havsbaserad vindkraft i södra Sverige skulle också minska belastningen på överföringskapaciteten från de norra till de södra delarna av landet.

Vänsterpartiet vill se en ny, systematisk och effektiv modell, som skulle innebära ett slut på marknadskaoset när det gäller utbyggnaden av svensk havsvind. Energimyndigheten bör få i uppdrag att peka ut lämpliga områden för utbyggnad och arrangera auktioner. Företagen får sedan ge bud på den lägsta möjliga subventionen. Regeringen bör utlysa minst 3 GW om året från 2025 till 2034 genom ett sådant auktionsförfarande, samlat 30 GW på tio år. Detta ska ske i kombination med ett stopp för utbyggnaden av elkablar till Europa. För att få kontroll över priserna måste vi ta tillbaka kontrollen över den svenska elmarknaden. Offentliga investeringar i svensk elproduktion riskerar annars att i praktiken bli subventioner till grannländernas bristfälliga insatser.

Vänsterpartiet har redan tidigare föreslagit Sverigepriser på el, där de svenska elpriserna frikopplas från de höga exportpriserna. Med vår modell får vi betydligt lägre elpriser för hushållen och snabbar på klimatomställningen. Samtidigt kan vi fortsätta exportera el som i dag.

Ett robust och motståndskraftigt samhälle kräver att det offentliga har kontroll över samhällsviktig verksamhet. Genom ett statligt bolag som tillför eget kapital kan staten säkerställa sin ägarandel i kommande havsvindsprojekt. Vi menar att 25 procent, strax över vad som gäller i Danmark, är rimligt. Vi avsätter därför som utgångspunkt 50 miljarder kronor över en tioårsperiod. Det är väl investerade pengar, både statsfinansiellt och klimatmässigt.

Havsbaserad vindkraft är emellertid inte möjlig på alla platser i landet. Därför behöver utbyggnaden på land också accelereras. Kommunerna har i dag i praktiken vetorätt mot vindkraft. Detta genom att en kommun som är negativt inställd till

vindkraft helt enkelt kan låta bli att ta upp sådana ärenden och därmed helt bromsa utbyggnaden. Kommunernas åsikt ska väga tungt, men i ett läge där Sverige på energiområdet ska gå från fossil energi och kärnkraftsenergi till förnybar och lägre energianvändning är ett kommunalt veto orimligt. Möjligheten till kommunalt veto mot vindkraft bör avskaffas.

Det behövs bättre incitament för utbyggnad av vindkraft, både land- och havsbaserad, genom att den kommun och de boende i närområdet där vindkraften ska byggas gynnas. Vänsterpartiet vill öka acceptansen för vindkraft genom att lagstifta om en produktionsbaserad ekonomisk ersättning som går till de lokalsamhällen där vindkraft byggs.

15.2 Ett robust elnät

Under lång tid har investeringar i elnätet varit eftersatt. Det är uppenbart att marknaden inte har lyckats lösa det efter avregleringen på 1990-talet. Vi vill bygga elnätet robust igen med kraftiga investeringar i såväl överföringskapaciteten mellan norra och södra Sverige som i utbyggnad av elnätet för klimatomställningen. Elnätet behöver ses som en del av samhällets infrastruktur, som vi gemensamt bygger upp utifrån samhällliga mål, som annan infrastruktur i form av exempelvis vägar och järnvägar. För oss är det väsentligt att elnätet är ägt av samhället genom exempelvis stat, region eller kommun.

15.3 Ett stopp för elbolagens övervinster

EU:s förordning (EU) 2022/1854 syftar till att motverka stora övervinster hos elbolagen och återföra pengarna till elkonsumenterna. En av åtgärderna är ett tillfälligt tak för marknadsintäkter. Vi har upprepade gånger kritiserat regeringen för att man trots att det handlar om en bindande förordning dröjt med att införa skatten och därigenom gått miste om stora intäkter som hade kunnat gå tillbaka till hushållen. Enligt siffror som DN har begärt ut från Regeringskansliet kan det handla om allt ifrån 7,8 till 34 miljarder kronor som man gick miste om under de tre respektive fyra månader som undersökts.¹⁰¹ Exakt hur stor summan blir beror på en rad olika faktorer, men det är tydligt att det oavsett handlar om betydande summor. Sverige införde som ensamt land skatten först den 1 mars och eftersom den i enlighet med direktivet upphörde den 30 juni i år hann den bara gälla i tre månader, dessutom under vår och sommar när elpriserna är lägre. Regeringen valde också att sätta högsta möjliga tak för intäkterna, trots att det fanns möjlighet att sätta gränsen betydligt lägre. Resultatet blev enligt preliminära uppgifter 800 000 kronor till statskassan. Det är tydligt att den tillfälliga skatten inte fyllde sitt syfte. Så länge elkonsumenter tvingas in på en havererad elmarknad där elbolagen skor sig på de höga elpriserna vill Vänsterpartiet se en ny tillfällig skatt för att motverka elbolagens övervinster. Ett sådant system bör vara på plats innan vintern.

Vänsterpartiets förslag:

- Investera 2 miljarder kronor 2024 i utbyggnaden av transmissionsnätet för elöverföring.
- Investera 1 miljard kronor 2024 i stöd till lokal produktion av förnybar energi.

¹⁰¹ <https://www.dn.se/sverige/vi-granskade-elmiljarderna-det-har-hande-sen/>.

- Avsätt 1 miljard kronor 2024 för att säkra statligt ägande vid byggande av havsvindparker.
- Inför en ny tillfällig skatt innan vintern för att motverka elbolagens övervinster och återför pengarna till hushållen.

16 Hållbara transporter

Inrikes transporter står för en tredjedel av Sveriges totala utsläpp. Vägtrafiken står i sin tur för mer än 90 procent av transportsektorns utsläpp. Sverige har etappmål om att senast till 2030 minska utsläppen av växthusgaser från inrikes transporter exklusive luftfart med minst 70 procent jämfört med 2010. Med nuvarande förutsättningar och beslut kommer transportsektorn inte att nå 2030-målet. Våra samhällen behöver bli mer transporteffektiva och en ökad andel av persontransporterna behöver ske med kollektivtrafik.

Framtidens infrastruktur måste styras av klimatmålet för planering, inriktning och ekonomiska ramar för samtliga satsningar på transportinfrastruktur. Inrikestransporter utgör den enskilt största delen av de territoriella utsläppen i Sverige. Därför är transportsektorns klimatmål att minska utsläppen med 70 procent till 2030 en avgörande del av riksdagens beslutade klimatpolitiska ramverk för Sverige.

Vänsterpartiet menar att vi måste genomföra ett systemskifte inom transportinfrastrukturen. En ny politisk inriktning för infrastrukturpolitiken där våra politiska mål, främst klimatmålen, blir styrande i stället för prognoser om ständigt ökande bilresande. Det innebär att fler människor ska ha möjlighet att färdas med hållbara transporter och att fler företag ska kunna frakta sina varor med en godstrafik som minimerar utsläppen och har snabba, leveranssäkra transporter.

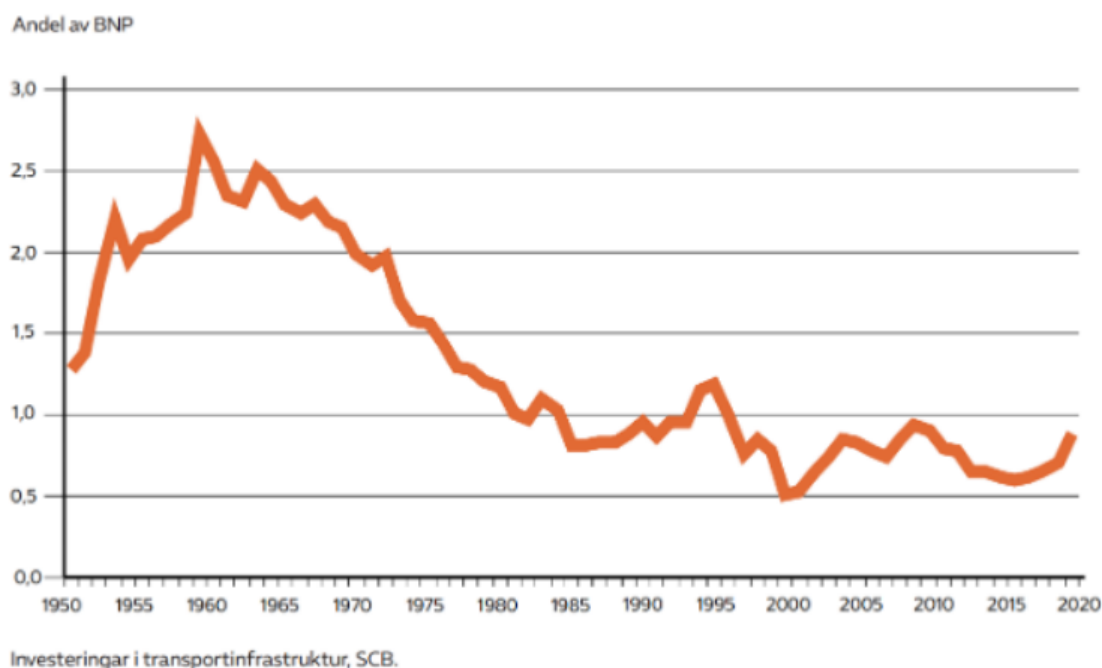
Vi vill därför investera 170 miljarder kronor i upprustning och utbyggnad av transportinfrastrukturen de kommande tio åren. Därtill föreslår Vänsterpartiet att satsningen på nya stambanor lånefinansieras och att hållbara transporter prioriteras före nybyggnation av motorvägar.

16.1 Åtgärda underhållsskulden i fråga om järnvägen

För att klara av klimatomställningen måste järnvägsinfrastrukturen fungera i hela landet. I nuläget är underhållet av järnvägsinfrastrukturen eftersatt, vilket förorsakar störningar i trafiken. Detta påverkar både person- och godstransporter.

Det är tydligt att det var under perioden 50-tal till 80-tal som en ambitiös investeringspolitik fördes och den svenska transportinfrastrukturen byggdes ut. Sedan dess har transportinvesteringarna under större delen av tiden legat under 1 procent av BNP. Vi har levt på tidigare generationers investeringar, men bidragit alldeles för lite själva. En sådan politik går en tid men resultatet blir till slut omfattande brister och ett försvagat samhälle.

Figur 21 Investeringar i transportinfrastruktur

Källa: SCB.

Det är nödvändigt att återställa allmänhetens och näringslivets förtroende för järnvägs-
trafiken. Att åtgärda brister i och öka robustheten hos järnvägsinfrastrukturen är en
viktig del av detta. Vi vill komma upp till en nivå som åtgärdar underhållsskulden både
på stambanorna och på de regionala banorna. Exempel på banor som vi vill åtgärda
snarast är Inlandsbanan och Dalabanan, Bohusbanan/Lysekilsbanan, Kinnekullebanan,
Stångådalsbanan och Tjustbanan samt Kust-till-kust-banan och Väst kustbanan.

Vänsterpartiets förslag:

- Avsätt 5,5 miljarder kronor per år för att åtgärda underhållsskulden i fråga om järnvägen.

16.2 Sverigebiljetten för billigare kollektivtrafik

Just nu höjs priserna för kollektivtrafikresenärerna på många platser i Sverige. För att vända utvecklingen krävs det en politik som ger förutsättningar för en utbyggd, tillgänglig kollektivtrafik som alla har råd med, och som gör att folk ställer bilen hemma. Att investera i kollektivtrafik är att investera i samhällsnytta. Kollektivtrafik gör det möjligt att arbetspendla, utbilda sig, förflytta människor till vänner och fritidsaktiviteter. Den binder samman regioner och vidgar arbetsmarknaden, transporterar gods och minskar samtidigt klimatutsläppen. Kollektivtrafiken beräknas skapa samhällsekonomisk nytta för mer än 14 miljarder kronor netto varje år.

I Tyskland införde man i maj 2023 en rikstäckande biljett – Tysklandsbiljetten – som gör det möjligt att resa kollektivt över hela landet för ett par hundralappar i

månaden. I Sverige satsar man fortsatt på privatbilismen.¹⁰² Biljetter i lokaltrafiken har stigit mer i pris än bensin under 2000-talet. I stället för att se och uppskatta det kollektiva färdmedlet har vi en högerkonservativ regering som prioriterat skattelättnader för diesel och bensin och slopat färdmedelsneutralt reseavdrag.

Vänsterpartiet vill se en modell som tar rygg på Tysklands populära, nya rikstäckande månadsbiljett. Sverige behöver en Sverigebiljett. Det ska vara en taxa för vuxna och arbetspendlare, en annan, lägre för pensionärer, barn och unga. Det ska vara enkelt och billigt och man ska kunna resa obegränsat i all kollektivtrafik i hela landet. Förslaget innebär i praktiken en halverad taxa i kollektivtrafiken. Målet är att fler ska ställa bilen. För detta avsätter Vänsterpartiet 5 miljarder kronor 2024 och 10 miljarder kronor 2025 och 2026.

Utan stora samhälleliga satsningar måste regioner och kommuner i Sverige dra ner på resorna och höja priserna. Det har Sverige som samhälle inte råd med. Klimatkrisen kräver handling. Pengarna finns. Behoven är uppdämda och stora. Det handlar om politiska prioriteringar.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför en Sverigebiljett som gör det möjligt att resa kollektivt över hela landet för 450 kronor i månaden.

16.3 Investeringsstöd och utbyggnad av kollektivtrafik

Investeringar i ny infrastruktur måste riktas till klimatvänliga transportslag. Vänsterpartiet vill bygga ut kollektivtrafiken genom att införa ett statligt investeringsstöd. Förslaget innebär ett investeringsstöd om 5 miljarder kronor årligen, varav 1 miljard kronor avsätts till en elbusspremie. Syftet med investeringsstödet är att säkerställa att nyinvesteringar genomförs för en utbyggnad av kollektivtrafiken, och en omställning till fossilfria fordon. Vi vill prioritera s.k. *trimningsåtgärder* som förbättrar tillgängligheten och styr trafiken mot mindre energiintensiva trafikslag och till kollektivtrafiken.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför ett statligt investeringsstöd om 5 miljarder kronor årligen till stöd för den regionala kollektivtrafiken.
- Av detta ska 1 miljard kronor avsättas till en elbusspremie.

16.4 Nytt elbilsstöd som når fler hushåll

I samband med presentationen av budgetpropositionen för 2023 meddelade regeringen att den skulle avskaffa klimatbonusen vid köp av personbil med omedelbar verkan. Från den 9 november 2022 får man ingen bonus vid köp eller beställning av en klimatsmart bil. Beslutet motiverades med att ”kostnaden för att äga och köra en klimatbonusbil börjar bli jämförbar med kostnaden för att äga och köra en bensin- eller diesebil”.

¹⁰² SCB, <https://www.scb.se/hitta-statistik/redaktionellt/biljetter-i-lokaltrafiken-har-stigit-mer-i-pris-an-bensin-under-2000-talet/>.

Det är en uppfattning som uppenbarligen inte delas av bilköparna. Mellan september 2022 och september 2023 nyregistrerades 307 905 bilar. Av dem var endast 39 procent elbilar. Det är en alldeles för låg andel. Fordonsbranschen har dessutom justerat ner sin prognos för antalet nyregistrerade elbilar för 2023.¹⁰³ Anledningen är en kraftig inbromsning i fråga om order på nya elbilar som man menar dels beror på konjunkturläget och hushållens minskade köpkraft, dels också på borttagandet av klimatbonusen. Det märks särskilt tydligt på marknaden för privata bilar.

Åtta av tio bilar i Sverige ägs av hushållen, resten av företag. Medellivslängden för personbilar i Sverige är ca 17 år. Det innebär att om klimatmålen ska nås, och inte en betydande andel relativt nya bilar ska skrotas i framtiden, behöver nybilsförsäljningen snabbt ställa om till 100 procent fossilfria bilar.

Stocken av bilar förändras sålunda långsamt över tid och styrs av nybilsförsäljningen. Med nuvarande struktur på nybilsförsäljningen kommer fossildrivna bilar att rulla på svenska vägar under lång tid framöver. Det är därför helt centralt att fortsätta att stödja köp av elbilar och förbättra laddinfrastrukturen. Ungefär hälften av de nya bilar som såldes under 2022 köptes av företag. Av dem, totalt 157 594 bilar, var endast 23 procent elbilar. Att företagen underpresterar avseende köp av elbilar bör delvis hanteras med skärpt reglering, där det ställs högre krav på tjänstebilar. Det bör exempelvis ställas krav på att företag som erbjuder anställda tjänstebil måste erbjuda ett alternativ som är fossilfritt. På längre sikt bör tjänstebilar endast undantagsvis tillåtas att vara fossildrivna.

På hushållssidan är reglering inte ett praktiskt möjligt alternativ. Hushållen behöver transportera sig och kan i normalfallet endast i begränsad omfattning påverka sina inkomster. Hushållen måste därför möta fossilfria alternativ som är ekonomiskt möjliga. Att initialt tillåta att mycket dyra bilar subventioneras, så som gjorts och där kunder sannolikt har råd att bära hela kostnaden, kan bara motiveras i ett tidigt utvecklingsläge där ny teknik introduceras och är dyr. Elbilsmarknaden är dock så mogen i dag att stödet måste utformas så att det ger incitament till att utveckla bilar som vanliga hushåll har råd med. Den nuvarande utformningen har inte stimulerat till prispress och till att marknaden producerat elbilar till ett pris som är överkomligt för hushållen.

Vänsterpartiet anser att klimatbonusen bör behållas men reformeras så att den i större utsträckning kan utnyttjas av dem med lägre inkomster och ger incitament för prispress på marknaden.

Vårt förslag innebär att det pristak som en bil måste ligga under för att omfattas av stödet sänks från 700 000 kronor till 550 000 kronor. Bilar som kostar upp till 350 000 kronor bör ge en bonus motsvarande 30 procent av bilens pris. För bilar som kostar över 350 000 kronor betalas 105 000 kronor minus 25 procent av bilens pris som överstiger 350 000. Det innebär att en bil som kostar 450 000 kronor ger en bonus på 80 000 kronor och en bil som kostar 550 000 kronor ger en bonus på 55 000 kronor.

Även begagnade bilar bör omfattas, men då med ett pristak på 400 000 kronor och med en ersättningsgrad om 10 procent oavsett prisnivå. Detta för att öka efterfrågan på begagnade elbilar, som i dag ofta säljs utomlands där efterfrågan är större. En begagnad bil ska enligt vårt förslag ge klimatbonus först tre år efter det att den nybilregistrerades

¹⁰³ Mobility Sweden, 20 juni 2023.

https://mobilitysweden.se/statistik/Nyregistreringar_per_manad_1/nyregistreringar-2023_3/prognosen-for-antalet-salda-elbilar-2023-sanks-med-13-000-bilar.

och den måste säljas av den ursprungliga ägaren. Begagnade bilar kan bara ge klimatbonus en gång. Detta för att förhindra att systemet utnyttjas.

Som mest uppgår bonusen till 105 000 kronor. Det gäller bilar som kostar 350 000 kronor. Förändringarna i systemet beräknas vara kostnadsneutrala för staten i förhållande till det system som gällde före den 8 november 2022.

Vänsterpartiet vill också införa ett klimatomställningsstöd för personbilar bestående av en skrotningspremie samt ett stöd till konvertering från bensin- och dieselbil till drift med förnybara bränslen. Vi avsätter 250 miljoner kronor 2024 och 550 miljoner kronor per år från 2025 för satsningen.

Vänsterpartiets förslag:

- Behåll klimatbonusen men reformera den enligt beskrivningen ovan.
- Inför ett klimatomställningsstöd för personbilar bestående av en skrotningspremie samt ett stöd till konvertering från bensin- och dieselbil till drift med förnybara bränslen.

16.5 Gotlandstrafiken

Färjetrafiken mellan Gotland och fastlandet är det absolut viktigaste transportsättet för gods- och persontransporter mellan Gotland och det svenska fastlandet. Gotland har en särskild situation som staten behöver ta ett ökat ansvar för. Vänsterpartiet anser att trafiken, precis som den statliga väginfrastrukturen, gör sig bäst i statlig regi och ska ses som en del av den statliga infrastrukturen. Gotlandstrafiken bör alltså räknas som infrastruktur och följaktligen hanteras inom ramen för infrastrukturplanering och finansiering. Det finns också ett stort behov av att säkra trafiken till och från Gotland ur ett totalförsvarsperspektiv. Därför ska fartygen ägas och drivas av Trafikverket.

Biljettpriserna har höjts avsevärt det senaste året – enligt Region Gotland med så mycket som 50 procent, vilket har drabbat Gotland hårt, såväl gotlänningar som företag och den viktiga besöksnäringen. Fraktkostnaderna för gotländska varor är betydligt högre än fraktkostnaderna för varor producerade på fastlandet.

För de gotländska företagens konkurrenskraft är priser, turtäthet och kort överfartstid viktigast. Region Gotland och Länsstyrelsen i Gotlands län har tidigare krävt konkurrenskraftiga, låga priser i färjetrafiken; ”vägpriser”, i paritet med motsvarande sträckor på landsväg. Resenärer och fraktköpare måste kompenseras för de chockhöjda biljettpriserna.

Gotland måste få lika bra förutsättningar som alla andra regioner i Sverige. Att Gotlandstrafiken fungerar optimalt är viktigt för hela Sverige. Gotland är inte bara ett populärt besöksmål utan också en stor producent av livsmedel för hela landet. Ännu högre priser och sämre tidtabeller skulle försvåra detta väsentligen, vilket även skulle drabba fastlandet.

Vänsterpartiets förslag:

- Skjut till 200 miljoner kronor per år till Gotlandstrafiken 2024–2026.
- Överför Gotlandstrafiken i statlig regi.

17 Värnet om naturen/skydda miljön

En fungerande natur med rik biologisk mångfald och ett ekosystem i balans är grunden för liv på jorden och framtida välfärd. Skydd av värdefull natur är en förutsättning för att uppnå krav inom EU och globala åtaganden för biologisk mångfald. Klimatkrisen och artkrisen måste mötas gemensamt. Biologisk mångfald med ekosystem i balans är en förutsättning för vårt liv på jorden. FN:s klimatpanel konstaterar i sin rapport från 2022 att åtgärder för att bevara ekosystem dessutom är ett förhållandevis billigt sätt att minska utsläppen.¹⁰⁴ Skydd och restaurering av naturliga ekosystem erbjuder stora möjligheter genom att ta upp och låsa in koldioxid från atmosfären. EU har satt upp ett mål om att rättsligt skydda minst 30 procent av landytan samt 30 procent av havsområdet.

Nuvarande kända arealer av värdefull skog i Sverige, som inte är avsatta frivilligt eller skyddade formellt, omfattar enligt Naturvårdsverket 1,2–2,4 miljoner hektar produktiv skog, varav 525 000 hektar utgörs av fjällnaturskog. Av de senare kommer ca 140 000 hektar fjällnaturskog på statens mark att skyddas genom pågående regeringsuppdrag. Om inte anslaget kraftigt ökas riskerar resterande höga naturvärden förloras genom avverkning. Markägare riskerar dessutom att komma i kläm då de inte kan få ersättning för att skogen skyddas. Vänsterpartiet anser att de stora sammanhängande fjällnära naturskogarna långsiktigt bör skyddas genom formellt skydd. Besöksnäringen är den snabbast växande näringen i världen, och potentialen i framtiden för friluftsliv och naturturism i den fjällnära regionen bedöms som stor. Utöver den fjällnära regionen finns även stort behov av att skydda natur genom naturreservat och nationalparker i övriga landet. Vänsterpartiet föreslår en ökning av anslaget jämfört med regeringen med 2,7 miljarder kronor 2024 och 3,7 miljarder kronor 2025 respektive 2026.

Att restaurera våtmarker och återväta torvmarker ger många vinster för miljön och klimatet. Genom att binda kol i våtmarker kan utsläppen av växthusgaser minska. Att anlägga våtmarker har även stor betydelse för den biologiska mångfalden då stora delar av landet tidigare dikats ut. Våtmarker stärker även landskapets skydd mot torka, översvämning och brand, vilket är av stor betydelse ur klimatanpassningsperspektiv. Vänsterpartiet vill därför öka satsningar på återskapande av våtmarker och genomföra dessa långsiktigt.

Fler arter än någonsin i människans historia är på väg att försvinna. Friska ekosystem och biologisk mångfald är en förutsättning för mänsklig existens och välfärd. Även i Sverige är läget för den biologiska mångfalden allvarlig, vilket bekräftas i den senaste utvärderingen (2023) av våra miljömål. Behov av åtgärder är stort för att vända utvecklingen. Anslaget för att genomföra skötselåtgärder för att bevara biologisk mångfald och genomföra åtgärder för friluftsliv och turism samt ersätta lantbrukare och andra aktörer för skötselåtgärder har kraftigt minskat de senaste åren.

Anslaget finansierar åtgärder som förutom att de har stor betydelse för biologisk mångfald och det kulturhistoriska arvet ger förutsättningar för en levande landsbygd. Anslaget ger sysselsättning i hela landet, ofta på landsbygden, när entreprenörer upphandlas för åtgärder. Sammantaget föreslår Vänsterpartiet en ökning av anslaget med 1,8 miljarder kronor för 2024 jämfört med regeringens förslag.

¹⁰⁴ FN:s IPCC-rapport (2022). Att begränsa klimatförändringen.

Vänsterpartiets förslag:

- Satsa mer på åtgärder för värdefull natur, inklusive att öka takten i återskapandet av våtmarker med 1,8 miljarder kronor 2024.
- Stärk skyddet av värdefull natur med 2,7 miljarder kronor 2024.
- Öka statliga insatser för att stärka den gröna omställningen inom industrin, jordbruket och transporter och för cirkulär ekonomi med 2 miljarder kronor 2024.
- Öka skyddet av mindre skogsområden, återuppta nyckelbiotopsinventeringen och inför ett ekonomiskt omställningsstöd för kalhyggesfritt skogsbruk för 1,4 miljarder kronor 2024.

18 Ett enhetligt och rättvist skattesystem

18.1 Målen för skattepolitiken

En politik för hållbar tillväxt, ökad jämlikhet och full sysselsättning behöver understödjas av en hög kvalitet i välfärdstjänster samt trygga och kostnadseffektiva försäkringssystem. Skatterna fyller i detta hänseende flera viktiga funktioner. De ska vara en stabil finansiering av offentliga investeringar, utbildning och en aktiv arbetsmarknads- och näringspolitik. Därtill bör de jämna ut inkomster, konsumtion och sparande mellan olika inkomstgrupper och vara styrande i klimat- och miljöpolitiken. Det finns ett samband mellan ett relativt högt skatteuttag och hög sysselsättning. Skattefinansierad äldreomsorg, förskola och fritids gör det möjligt för flera att kombinera yrkes- och familjeliv.

Skatternas huvudsakliga uppgift är att finansiera välfärden och övriga delar av det offentliga åtagandet. För att skattesystemet ska uppfattas som legitimt är det viktigt att skattereglerna är generella, enkla och med breda skattebaser. Detta var också utgångspunkten för den stora skattereformen i början av 1990-talet. Detta resulterade i lägre skatter på arbete, skärpt beskattning av kapital och minskade möjligheter till skatteplanering. Sedan dess har det gjorts många avsteg från dessa principer. Skattesystemet har utvecklats till att bli ett sammelsurium av olika avdrag, reduktioner och nedsättningar av olika skatter. Skatterna har också sänkts kraftigt sedan skattereformen. Mellan 1990 och 2022 har skattekvoten sänkts från 49,8 procent av BNP till 42,1 procent 2022, vilket motsvarar ca 440 miljarder kronor mindre i skatteinkomster varje år. Skattesänkningarna har satt press på de offentliga välfärdstjänsterna och ökat den ekonomiska ojämlikheten. Sverige behöver en ny stor skattereform, som ökar skatteintäkterna och stärker likformigheten i skattesystemet.

18.2 Skatt på kapital och egendom

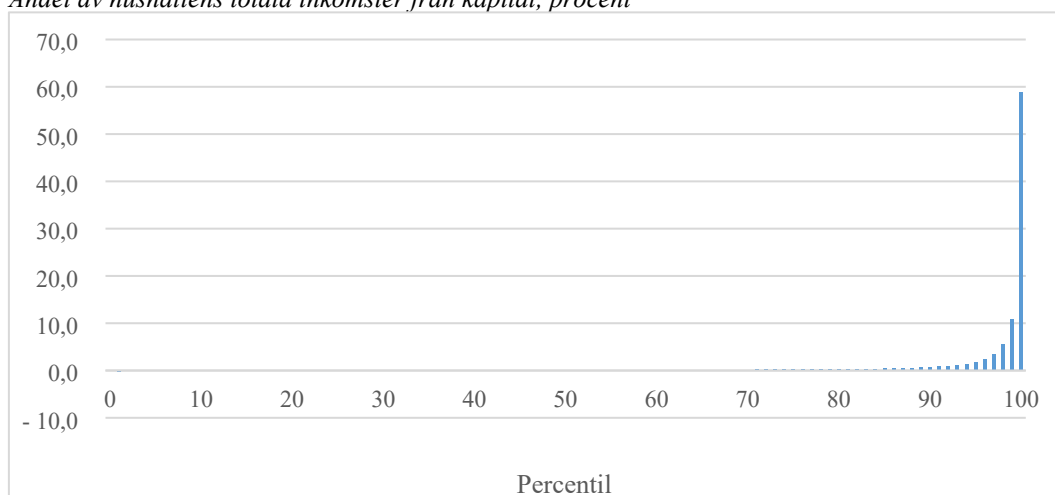
Sverige hör till ett av få OECD-länder som varken har en förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt eller en fastighetsskatt som är kopplad till bostadens (fulla) värde. Konjunkturinstitutet har på SNS uppdrag studerat de svenska skatterna i en internationell jämförelse. Egendomsskatter utgörs, enligt OECD:s klassificering, av fastighetsskatter (och avgifter), förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt samt skatt på transaktioner av ägande (främst stämpelskatt). De svenska egendomsskatterna ligger klart under genomsnittet jämfört med såväl OECD som EU-15. Sveriges egendomsskatter motsvarar 1 procent av BNP, medan inkomsterna från egendomsbeskattningen inom OECD och EU-15 motsvarar ca 2 respektive 2,25 procent av BNP.¹⁰⁵

Kapitalinkomsternas utveckling och fördelning en central faktor bakom den växande ojämlikheten. Inkomsterna från kapital har ökat markant sedan mitten av 1990-talet och uppgick 2019 till drygt 360 miljarder kronor, och eftersom fördelningen av dessa är mycket ojämn har det lett till ökade klyftor. I figuren nedan visas kapitalinkomsterna per percentil som andel av hushållens totala inkomster av kapital.

¹⁰⁵ Konjunkturinstitutet (2019), "Svenska skatter i internationell jämförelse".

Figur 22 Inkomst av kapital per percentil, 2021

Andel av hushållens totala inkomster från kapital, procent

Källa: SCB.

Av de totala kapitalinkomsterna gick 59 procent till den hundradel av befolkningen som hade de högsta inkomsterna. I Konjunkturrådets (SNS) rapport för 2018 görs bedömningen att ungefär hälften av de ökade klyftorna sedan 1995 kan härledas till kapitalinkomsterna.¹⁰⁶ Kapitalinkomsterna är också ojämnt fördelade mellan kvinnor och män, där kvinnors andel av de totala kapitalinkomsterna uppgår till ca 30 procent.¹⁰⁷

18.3 Enhetliga kapitalskatter

En central tanke bakom 1990-talets skattereform var en förstärkt horisontell rättvisa, där lika inkomster skulle beskattas lika. Denna likformighetsprincip skulle så långt som möjligt tillämpas konsekvent. Genom reformen infördes en separat och proportionell beskattning av kapitalinkomster – räntor, utdelningar och reavinster – med en enhetlig skattesats på 30 procent. Sedan reformens genomförande har en rad undantag gjorts. Utdelning från fåmansbolag beskattas endast med 20 procent. Utdelning från onoterade aktier med 25 procent.

Ett annat exempel är sparande inom ramen för investeringssparkonto (ISK). ISK är en sparform för privatpersoner som infördes i Sverige 2012. Skillnaden mellan konventionell beskattning av sparande och beskattning av sparande i ISK består i vad som ska tas upp och vad som får dras av. Konventionell beskattning innebär att utdelning och kapitalvinst tas upp till beskattning. Kapitalvinster får kvittas mot kapitalförluster. Beskattningen av ISK sker i form av s.k. *schablonbeskattning* på kontots värde i stället för på den vinst man gör. Normalt sett är detta en mycket gynnsam beskattning. Skattesatsen på ISK bygger implicit på att värdet på innehaven i genomsnitt stiger med 1 procentenhet utöver avkastningen på riskfria statsobligationer. Den historiska avkastningen på börsen ligger betydligt högre än så, vilket innebär att över tid är ISK en mycket attraktiv sparform. Under 2021, då börsen gick bra och räntorna var låga, bedömde regeringen att beskattningen av ISK resulterade i ett skattebortfall på hela 72 miljarder kronor jämfört med om tillgångarna på ISK hade

¹⁰⁶ SNS (2018), Konjunkturrådets rapport 2018, "Kapitalbeskattningens förutsättningar".

¹⁰⁷ Ownershift (2019), "Vem äger Sverige?".

beskattats med den vanliga kapitalinkomstskatten på 30 procent.¹⁰⁸ För 2024, som mer bedöms bli ett normalår vad gäller börsutveckling och räntor, beräknas skattebortfallet till 12,9 miljarder.¹⁰⁹ Vänsterpartiet föreslår ett tak på ISK-konton sätts till 2 miljoner kronor. Förslaget beräknas stärka de offentliga finanserna med 2,3 miljarder kronor 2024.¹¹⁰

I sammanhanget bör det noteras att tillgångarna inom ISK är mycket ojämnt fördelade. Det är drygt 4,6 miljoner individer som har investerat kapital i ISK. Cirka 50 procent av dessa har ett sparande som understiger 50 000 kronor. Andelen sparare som har tillgångar som överstiger 2 miljoner kronor uppgår till 2,6 procent. Samtidigt äger dessa 2,6 procent 48 procent av de samlade tillgångarna som placerats inom ISK.¹¹¹

Vidare finns de s.k. 3:12-reglerna som ger arbetande ägare i fåmansbolag betydligt lägre skatt på sina inkomster än vanliga löntagare. Det beror på att skatten på utdelning från dessa bolag endast är 20 procent. Området regleras av en lagstiftning för att förhindra att ägare av fåmansägda företag fritt ska kunna välja om de ska ta ut vinst som lågbeskattade kapitalinkomster eller högre beskattad lön – i form av ett gränobelopp för hur mycket delägare till fåmansbolag maximalt får ta ut i utdelning. Dessa regelverk blev dock väsentligt generösare efter en reform 2006, där skatten på utdelning sänktes från 30 procent till 20 procent, samtidigt som gränobeloppen för utdelningen höjdes.¹¹² Reformen syftade till att förbättra den skattemässiga behandlingen av riskfyllda investeringar.¹¹³

Empiriska undersökningar visar dock att de ökade utdelningarna som följde av förändringarna inte kan tolkas som att de kom från ökade företagsvinster och mer entreprenörskap. De nya reglerna ledde inte heller till ökad sysselsättning (även om lönerna bland anställda ökade). Den huvudsakliga effekten har i stället blivit en omfattande inkomstomvandling bland höginkomsttagare samt ökade möjligheter till skatteplanering för de som tjänar mest.

Vänsterpartiet vill se en reformerad kapitalinkomstbeskattning, präglad av likformighet och rättvisa.

Vänsterpartiets förslag:

- Utdelning och kapitalvinst från onoterade aktier ska beskattas med 30 procent.
- Inför ett tak på 2 miljoner kronor på sparande inom ISK. Sparande utöver taket ska beskattas med den vanliga skatten på kapitalinkomster.
- Utdelning och kapitalvinst från fåmansbolag ska beskattas med 30 procent.
- Begränsat utdelningsutrymme. Sänk gränobeloppet och det lönebaserade utrymmet.
- Begränsa det sparade utdelningsutrymmet genom en årsspärr och sänkning av uppräkningsräntan.

¹⁰⁸ Regeringens skrivelse 2020/21:98 Redovisning av skatteutgifter 2021.

¹⁰⁹ Regeringens skrivelse 2022/23:98 Redovisning av skatteutgifter 2023.

¹¹⁰ RUT, dnr 2023:747.

¹¹¹ Beräkningarna baseras på en framskrivning för 2024, se RUT, dnr 2023:747.

¹¹² Reformen baserades på förslag i utredningen av Edin, Hansson, Lodin (2005). ”Reformerad ägarbeskattning – effektivitet, prevention, legitimitet”, Finansdepartementet. (2005).

¹¹³ Edin, Hansson, Lodin (2005). Reformerad ägarbeskattning – effektivitet, prevention, legitimitet. Stockholm: Finansdepartementet.

18.4 Arvs- och gåvoskatt

Arv är ett tydligt exempel på hur kapital påverkar en individs livschanser. Arvsflödena har dessutom ökat i betydelse i Sverige, framför allt under de senaste 25–30 åren. Sedan 1990-talet mitt har de mer än fördubblats.

Arvs- och gåvoskatter finns i många OECD-länder, Vänsterpartiet föreslår att en arvs- och gåvoskatt införs också i Sverige, med ett relativt högt fribelopp. Hur stort ett sådant fribelopp ska vara behöver utredas, men vi vill ha ett fribelopp som gör att vanliga hushåll som även äger sin bostad inte påverkas.

Riksdagens utredningstjänst har inte kunnat räkna på något konkret förslag, eftersom det saknas underlag i form av offentliga register. Därför har vi sagt att vi vill utforma en skatt som drar in 1 procent av det årliga arvs- och gåvoflödet. SNS har i en rapport uppskattat det årliga (2016) arvs- och gåvoflödet till ca 370 miljarder kronor. Skatten skulle således inbringa ca 3,7 miljarder kronor per år.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför en arvs- och gåvoskatt.
- Ett stort fribelopp som gör att vanliga hushåll som äger sin bostad inte drabbas.

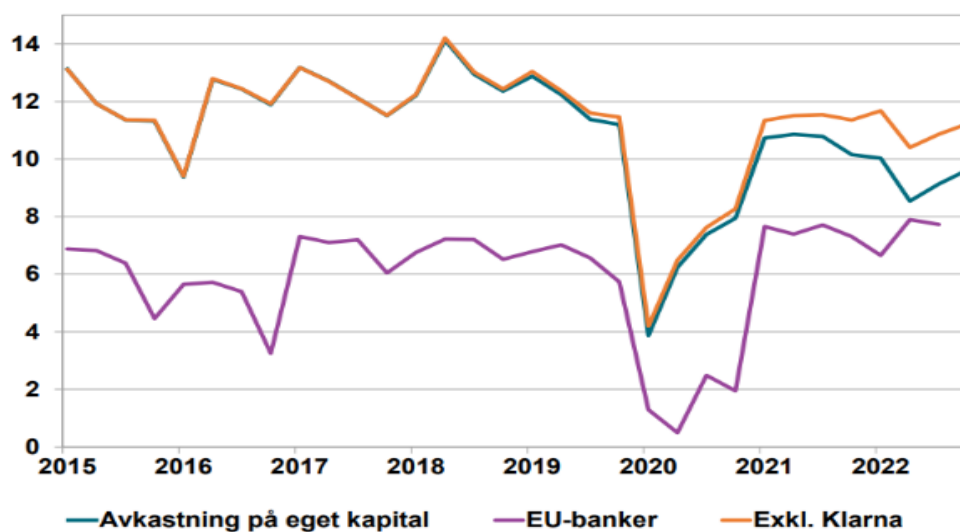
18.5 Oligopolskatt på bankernas övervinster

Som vi beskrev i avsnitt 7.3 gör bankerna för närvarande rekordvinster. De fyra storbankerna beräknas göra en vinst på ca 200 miljarder kronor i år och det planeras för rekordutdelning till ägarna. Till exempel väntas Swedbank göra en vinst på 41 miljarder kronor i år, vilket kan jämföras med snittet på 23,3 miljarder kronor under de senaste fem åren. SEB å sin sida väntas göra 45 miljarder kronor jämfört med snittet på 27,2 miljarder.¹¹⁴

Bankernas höga vinster har både strukturella och mer tillfälliga förklaringar. I takt med den åtstramande penningpolitiken, i form av stigande styrränta, har bankerna kraftigt höjt räntorna på sina bolån. Mellan februari 2022 och juni i år har den genomsnittliga 3-månadersräntan stigit med 214 procent. Bankerna har emellertid inte varit lika snabba på att höja räntan på människors transaktionskonton. Detta har fått bankernas inlåningsmarginaler att explodera. Så medan allmänheten plågas av stigande bolåneräntor och den höga inflationen har de svenska bankerna lyckats utnyttja situationen för att göra rekordvinster. Den främsta anledningen till att de lyckats med detta beror på den bristande konkurrensen på bankmarknaden. Den svenska bankmarknaden är ett oligopol som domineras av de fyra storbankerna. Detta har resulterat i att de svenska bankerna under lång tid har tjänat mer än sina europeiska motsvarigheter, se figur 23 nedan som jämför avkastningen på eget kapital mellan svenska banker och banker i övriga EU.

¹¹⁴ <https://www.di.se/analys/jatteutdelningar-pa-vag-efter-vinstfesten/>.

Figur 23 Avkastning på eget kapital EU-banker jämfört med svenska banker

Källa: FI och Europeiska bankmyndigheten (EBA).

Anm. Kvoterna avser viktade genomsnitt. Glidande medelvärde avser medelvärde de fyra senaste kvartalen.

Källa: FI och Europeiska bankmyndigheten (EBA).

För att komma till rätta med detta föreslog Vänsterpartiet i somras att statens bank (SBAB) ska användas för att sätta press på de övriga bankerna. Detta kan uppnås genom att SBAB:s avkastningskrav sänks från 10 till 5 procent, utöver statsobligationsräntan. Det är samma nivå som gällde fram till 2013. Vi inser dock att det kan ta tid innan detta förslag får full effekt. Så länge det inte finns ett regelverk på plats som skapar en mer pressad konkurrens på bankmarknaden anser Vänsterpartiet att bankernas övervinster ska beskattas. I likhet med vad som diskuteras i en rad europeiska länder och som redan genomförts i bl.a. Tjeckien, Lettland och Spanien föreslår Vänsterpartiet därför att en tillfällig bankskatt införs. Förslaget innebär att en skatt på 50 procent av bankernas övervinster införs under perioden 2024–2026, och som kan förlängas om den bristande konkurrensen kvarstår. Med övervinster avses här den överskjutande vinst som ligger över de fem senaste årens genomsnitt. Givet att de svenska bankerna redan i normalläget har en ovanligt hög avkastning på eget kapital får detta anses vara en försiktig bedömning av övervinster. Vänsterpartiet har bedömt att en sådan skatt under innevarande år skulle gett ca 20 miljarder kronor i form av ökade skatteintäkter.¹¹⁵ För 2024–2026 räknar vi med att bankernas vinster sjunker något jämfört med 2023 års extrema nivåer. Vi bedömer att skatten kommer öka skatteintäkterna med 15 miljarder kronor under nästa år och med 10 miljarder kronor 2025–2026.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför en bankskatt på 50 procent av bankernas övervinster.

¹¹⁵ <https://www.vansterpartiet.se/wp-content/uploads/2023/08/underlag-bankskatt.pdf>.

18.6 Beskattning av fastigheter

Avkastningen av att bo i egen villa eller bostadsrätt är en kapitalinkomst. Avkastningen består både i det löpande värdet av själva boendet¹¹⁶ och av det faktum att bostaden också kan stiga i värde. År 2007 avskaffades den gamla fastighetsskatten och ersattes med en kommunal fastighetsavgift.¹¹⁷ Den tas ut som en avgift på 0,75 procent av taxeringsvärdet, med ett tak på (för 2023) 9 287 kronor. Dagens fastighetsavgift har ingen synlig koppling till avkastning, övriga kapitalskatter eller till ränteavdragen. Taket innebär att man betalar ”full” fastighetsavgift upp till ett taxeringsvärde på drygt 1,2 miljoner kronor. På taxeringsvärden därutöver betalas ingen avgift. Detta leder till att den genomsnittliga skatten blir lägre ju mer värdet på en fastighet överstiger 1,2 miljoner kronor. Fastighetsavgiften är därmed starkt regressiv.

Vänsterpartiet vill därför komplettera den kommunala fastighetsavgiften med en statlig fastighetsskatt. Skatten ska tas ut med 1,5 procent på den del av taxeringsvärdet som överstiger 5 miljoner kronor och med 2,5 procent på den del av taxeringsvärdet som överstiger 7 miljoner kronor. Vi föreslår också att dagens begränsningsregel, som innebär att pensionärer inte ska behöva betala mer än 4 procent av sin inkomst i avgift, utökas till att omfatta alla inkomster. Fastighetsskatten beräknas omfatta ca 140 000 småhus, vilket motsvarar 6,7 procent av Sveriges samtliga småhus.¹¹⁸

Fastighetsbeskattning baseras på taxeringsvärden. Dessa skiljer sig åt mot dagsaktuella marknadsvärden. Hus med taxeringsvärden på 5 miljoner kronor kostar i dag ca 8,5 miljoner kronor.¹¹⁹ Det är alltså endast hus som kostar så mycket som omfattas av Vänsterpartiets förslag till fastighetsskatt. Förslaget beräknas stärka de offentliga finanserna med 4,2 miljarder kronor under 2024.¹²⁰

Vänsterpartiets förslag:

- En statlig fastighetsskatt införs på villor med ett marknadsvärde på 8,5 miljoner kronor.
- Dagens begränsningsregel, som innebär att pensionärer inte ska behöva betala mer än 4 procent av sin inkomst i avgift, utökas till att omfatta alla inkomster.

18.7 Skatt på förvärvsinkomster

Den svenska skattedebatten har präglats av ett tydligt fokus på att sänka skatten på arbetsinkomster. Beskattningen av arbetsinkomster innehåller i dag mer än tio olika former av skattereduktioner – däribland rutavdrag, rotavdrag och olika former av jobbskatteavdrag. Ingen av dem med tydliga påvisbara positiva effekter. Enbart jobbskatteavdraget innebär en skattereduktion med 140 miljarder kronor per år.

En viktig skatteprincip bör vara att lika inkomster ska beskattas lika. Denna princip slogs sönder av den borgerliga regeringen i och med införandet av de olika jobbskatteavdragen. Detta eftersom jobbskatteavdragen endast omfattar arbetsinkomster. Detta innebär att den som är arbetslös och får 20 000 kronor i månaden från a-kassan

¹¹⁶ Boendetjänsten kan jämföras med den hyra som betalas för boende i hyresbostad.

¹¹⁷ Den kommunala fastighetsavgiften har dock alla drag av en skatt.

¹¹⁸ RUT, dnr 2023:781.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Ibid.

betalar ca 1 500 kronor mer i skatt varje månad än den som har en arbetsinkomst på 20 000 kronor i månaden.¹²¹ Nu går regeringen vidare, och föreslår ytterligare ett jobbskatteavdrag som kostar ca 11 miljarder kronor per år. Det är en orimlig prioritering, när landets kommuner och regioner tvingas skära ned på skolan och sjukvården m.m. p.g.a. att regeringen inte inflationsskyddar statsbidragen till kommunsektorn. Skattesänkningen är en dyr reform som dessutom inte ger normalinkomsttagare speciellt mycket mer i plånboken. För en person med en månadslön på 25 000 kronor innebär förslaget en skattesänkning på 113 kronor per månad.

Den föregående regeringen har sedan tidigare i praktiken slutit skatteklyftan för ålderspensionärer. Riksdagen har också genomfört Vänsterpartiets krav om att sluta skatteklyftan för personer som erhåller sjuk- och aktivitetsersättning. En ny skatteklyfta – en s.k. *funkisskatt* – tillkommer emellertid för denna grupp om riksdagen röstar igenom regeringens budget, som ju innehåller ett nytt jobbskatteavdrag, men ingen motsvarande skattesänkning för personer med sjuk- och aktivitetsersättning. Vänsterpartiet föreslår att skatteklyftan sluts för alla inkomster, såsom sjuk- och rehabiliteringspenning, a-kassan och föräldraförsäkringen. Det innebär sänkt skatt för grupper med små ekonomiska marginaler.

Vänsterpartiet föreslår också att en ny skatt på 5 procentenheter införs på månadsinkomster över 62 000 kronor. Vi föreslår också att jobbskatteavdragen trappas av på inkomster över 45 000 kronor i månaden, för att vara helt utfasade på månadsinkomster över 100 000 kronor i månaden. De båda förslagen bedöms sammantaget stärka de offentliga finanserna med 22 miljarder kronor 2024.¹²²

Figur 24 nedan visar utredningstjänstens fördelningsanalys av Vänsterpartiets förslag till ändrade inkomstskatter.¹²³ Analysen visar att hälften av befolkningen får sänkt skatt med Vänsterpartiets förslag.

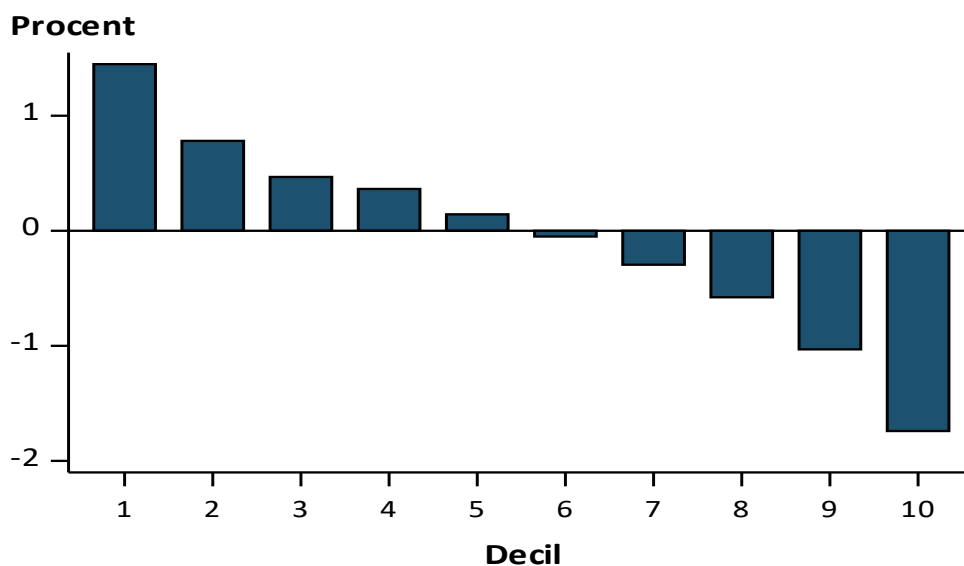
¹²¹ RUT, dnr 2023:778.

¹²² RUT, dnr 2023:778.

¹²³ De förslag som ingår i analysen är: (i) Ny skatt på inkomster över 62 000 kr/mån, (ii) Avtrappat jobbskatteavdrag från 45 000 kr/mån, (iii) Lika skatt på lika inkomst.

Figur 24 Fördelningsanalys av Vänsterpartiets förslag till ändrade inkomstskatter

Procentuell effekt på genomsnittlig individuell disponibel inkomst. Effekt mot gällande regelverk.

Källa: RUT, dnr 2023:778.

De som tjänar under 45 000 kronor i månaden får inga skatthöjningar med Vänsterpartiets förslag. En person med en arbetsinkomst på 50 000 kronor i månaden får en skatthöjning på 300 kronor/månad och en person som tjänar 70 000 kronor i månaden får en skatthöjning på 1 700 kronor/månad.¹²⁴

Vänsterpartiet noterar att riksdagen har tagit till sig vårt krav om att införa en skattereduktion för a-kasseavgifter. Vänsterpartiet föreslår också att en skattereduktion på 25 procent av fackföreningsavgifter införs. En skattereduktion för fackföreningsavgift sänker kostnaden för fackligt medlemskap och möjliggör för fler att gå med i facket, vilket kan leda till högre organisationsgrad och en högre facklig närvaro. Därmed kan den svenska arbetsmarknadsmodellen stärkas, som historiskt tjänat såväl löntagarkollektivet som samhällsekonomin väl.

Vänsterpartiets förslag:

- Höjd skatt på inkomster över 62 000 kronor/månad.
- Avtrappat jobbskatteavdrag.
- Lika skatt på lika inkomst, vilket innebär sänkt skatt för sjuka, arbetslösa m.fl.
- Nej till nytt jobbskatteavdrag.
- Skattereduktion för avgift till fackförening.

18.8 Rut och rot

Avdragen för s.k. rut- och rottjänster är ytterligare exempel på skattereduktioner på inkomstskatteområdet. Skattereduktion för hushållsnära tjänster, det s.k. rutavdraget, innebär att den som köper hushållsnära tjänster kan göra avdrag från sin skatt för 50 procent av arbetskostnaden för ett antal tjänster utförda i en bostad. Vänsterpartiet har inget emot hushållsnära tjänster. Det vi vänder oss emot är att dessa ska skatte-

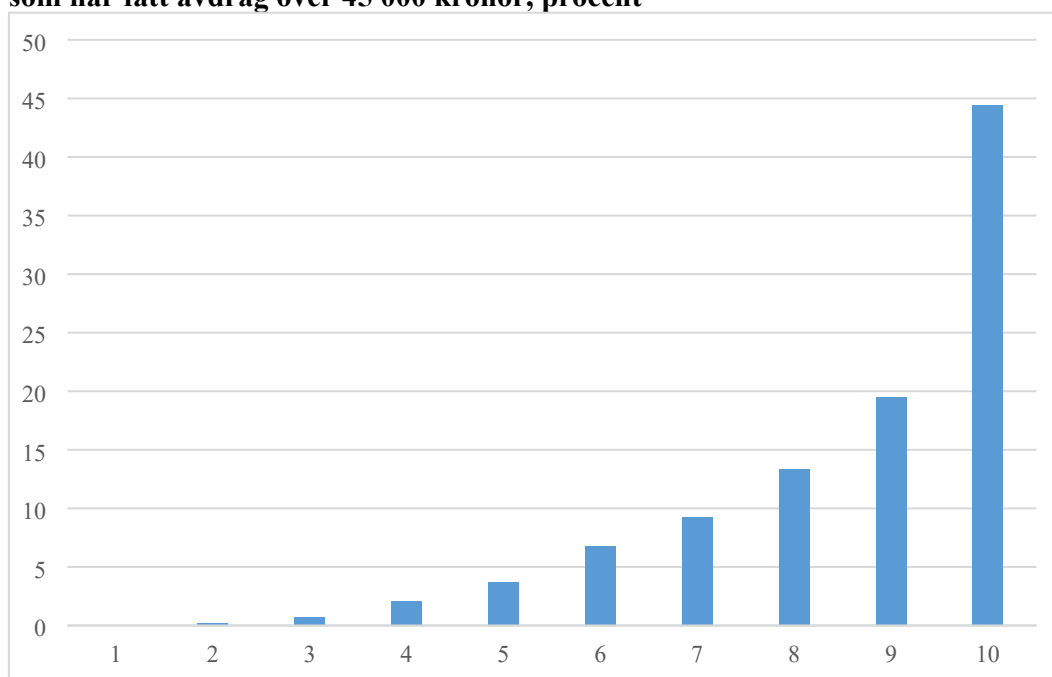
¹²⁴ RUT, dnr 2023:778.

subventioneras. Riksrevisionen visar att 40 procent av det totala rutavdragsbeloppet 2017 gick till den tiondel av befolkningen som har de högsta inkomsterna.¹²⁵ Det innebär i praktiken att låg- och medelinkomsttagare subventionerar höginkomsttagares städhjälp. Detta är inte bara orimligt och orättfärdigt, utan det är också ett slöseri med skattebetalarnas pengar. Vänsterpartiet föreslår därför att rutavdraget avskaffas. Detta beräknas stärka statskassan med ca 8,2 miljarder kronor under 2024, vilket motsvarar den totala lönekostnaden för ca 14 500 undersköterskor inom äldreomsorgen.¹²⁶

Av samma skäl är vi emot skattereduktionen för renovering, ombyggnad och tillbyggnad (det s.k. rotavdraget). Det kan i vissa lägen vara lämpligt som konjunkturåtgärd, men inte som en permanent skattereduktion. Vi bedömer dock att rotavdraget i dagens läge, med en vikande konjunktur och där byggandet störttycker, är en bra konjunkturåtgärd. Däremot vänder vi oss emot regeringens förslag om att höja taket för skattereduktionen till 75 000 kronor. Då skattereduktionen för rot ligger på 30 procent innebär höjningen att avdrag för göras på kostnader upp till 250 000 kronor. I figuren nedan visas fördelningen av de som erhållit rotavdrag över 45 000 kronor. Som framgår av figuren är utnyttjandet av rotavdraget över 45 000 kronor mycket skevt fördelat. Den översta inkomstdecilen står för närmare hälften av detta uttag.

Utöver höjningen av taket för rotavdraget föreslår regeringen också att dagens gemensamma tak för rut och rot på 75 000 kronor avskaffas. Det innebär att ett hushåll efter de nya reglerna kan göra avdrag på sammanlagt 125 000 kronor, vilket då blir en höjning med 67 procent.

Figur 25 Andel av rotavdrag, utnyttjande över inkomstfördelningen år 2022 bland de som har fått avdrag över 45 000 kronor, procent

Källa: RUT, dnr 2023:1143.

Vänsterpartiets förslag:

¹²⁵ Riksrevisionen (2020), Rutavdraget – konsekvenser av reformen, RiR 2020:2.

¹²⁶ Beräkningen baseras på SCB:s lönestrukturstatistik för 2022, genomsnittslöner för undersköterskor inom äldreomsorgen m.m. Lönekostnaderna har räknats upp med en faktor 1,5 för att inkludera arbetsgivaravgifter, avtalsförsäkringar och avtalspensioner.

- Avskaffa rutavdraget.
- Behåll dagens rot som en konjunkturåtgärd de närmaste åren.
- Nej till höjt tak för rot.
- Nej till slopat gemensamt tak för rut och rot.
- Avskaffa rot som en permanent skattesubvention.

18.9 Sociala avgifter

Arbetsgivaravgifterna utgör ca 27 procent av de totala skatteintäkterna. Den generella arbetsgivaravgiftssatsen är 31,42 procent. Även på detta område finns i dag en stor mängd undantag. Både unga och äldre i vissa åldersgrupper omfattas av nedsatta arbetsgivaravgifter, liksom personer som arbetar med forskning och utveckling, personer som bor i vissa stödområden och vissa enmansföretag.

Nedsatta arbetsgivaravgifter har blivit ett populärt politiskt verktyg för att signalera olika typer av satsningar. Utvärderingar av nedsatta arbetsgivaravgifter visar att effekterna på sysselsättningen är små eller obefintliga. Som exempel kan nämnas den nedsättning av arbetsgivaravgifterna med drygt 10 procentenheter för personer i åldern 19–25 år som regeringen Reinfeldt genomförde. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) kom i sin utvärdering av reformen fram till att intäktsbortfallet per jobb av sänkningen uppgick till mellan 1–1,6 miljoner kronor, vilket då var omkring fyra gånger högre än den genomsnittliga anställningskostnaden för 19–25-åringar.¹²⁷ Den största effekten av skattesänkningen blir ökade vinster för företag med en stor andel unga arbetstagare.

Stöd till verksamheter och politikområden sker mest effektivt på utgiftssidan. Arbetsgivaravgifterna ska användas för att finansiera offentlig verksamhet och offentliga försäkringar.

I budgetpropositionen för 2024 föreslår regeringen att nedsättningen av arbetsgivaravgifterna för personer 15–18 år avskaffas. Sedan tidigare är även nedsättningen av arbetsgivaravgifterna för personer 19–23 år utfasad. Det är glädjande att regeringen nu tycks förstå att dessa nedsättningar är en ineffektiv politik. Vänsterpartiet anser också att kvarvarande nedsättningar och undantag ska begränsas.

Vänsterpartiet föreslår att följande nedsättningar avskaffas:

- Nedsättning av arbetsgivaravgifter för personer som arbetar med FoU.
- Nedsättning av arbetsgivaravgifter för den först anställda.

18.10 Ränteavdragen och kreditrestriktionerna för bolånetagarna

Ett annat område som behöver reformeras är ränteavdragen. Ränteutgifter ingår i kapitalförluster. Kapitalförluster får kvittas mot kapitalinkomster och kapitalvinster. Avdragsrätten för ränteutgifter gäller för alla typer av lån, både blancolån och bostadslån. Den som har kapitalutgifter som överstiger kapitalinkomsterna kan få skattereduktion på upp till 30 procent av räntebeloppet. För ränteutgifter upp till

¹²⁷ Egelbark, J. och N. Kaunitz (2013), ”Sänkta arbetsgivaravgifter för unga”, IFAU Rapport 2013:26.

100 000 kronor kan avdrag göras med 30 procent.¹²⁸ Den stora delen av underskott av kapital utgörs av räntor på bostadslån.

Innan avskaffandet av den gamla fastighetsskatten fanns det en logik med dagens ränteavdrag på 30 procent. Då gick det att hävda att även fastigheter beskattades med 30 procent (via taxeringsvärden och fastighetsskatten). Det fanns då en symmetri i beskattningen genom att kapitalinkomster beskattades med 30 procent samtidigt som man fick göra avdrag för kapitalutgifter med 30 procent. Vänsterpartiets förslag till ny fastighetsskatt är dock tämligen modest och den faktiska skattenivån i förslaget är inte i närheten av 30 procent. Det blir då rimligt att minska ned på ränteavdragen. Vi föreslår i dag ingen sådan ändring då många hushåll är pressade av stigande räntekostnader och hög inflation, och då införandet av en rimligare beskattning av fastigheter bör prioriteras. När det blir aktuellt med en nedtrappning av ränteavdragen bör detta ske med några procentenheter över en period på några år.

Sverige har mycket strama kreditrestriktioner för bolån. För det första finns det s.k. *bolånetaket*, som innebär att man som mest får ha ett bolån som motsvarar 85 procent av värdet på sin bostad. Resten behöver man betala med en kontantinsats. Därutöver finns amorteringskravet. Det innebär att man ska amortera 1 procent av lånet per år om belåningsgraden är mellan 50 och 70 procent. Om belåningsgraden är över 70 procent ska man amortera 2 procent per år. Sedan finns ytterligare en regel som säger att om lånet är större än 4,5 gånger vad man tjänar per år, innan skatt, så ska man amortera ytterligare 1 procentenhet per år.¹²⁹ Den sammantagna effekten av dessa krav är mycket kännbara för många bolånekunder. Kraven försvårar påtagligt förstagångsköparens möjligheter att ta sig in på bolånemarknaden. När nu räntorna och priserna stiger blir situationen för Sveriges bolånetagare än mer pressad. Vänsterpartiet anser därför att regeringen skyndsamt borde genomföra en samlad översyn av kreditrestriktionerna som är riktade mot de svenska bolånetagarna.

18.11 Miljöskatter

Klimatförändringarna är ett akut hot mot människans framtida livsmöjligheter. I kapitel 13 redovisar vi vår politik för den gröna omställningen av ekonomin som snabbt måste komma på plats. Reformeringen av miljö- och klimatskatter bör ske inom ramen för en samlad och genomtänkt miljöpolitik. Sveriges territoriella klimatutsläpp är med ca 1/3 vardera koncentrerad till industrin och inrikes transporter. Det är således dessa två områden som behöver stå i centrum om Sverige ska klara av att nå sina höga klimatmål. För att klimat- och miljöpolitiken ska få ett brett folkligt stöd måste den också ha en god fördelningsprofil, som tar hänsyn till människors olika ekonomiska förmåga och alternativ för att ställa om.

I linje med januariavtalet genomförde den förra regeringen s.k. grön skatteväxling. Problemet är att det inte är möjligt att långsiktigt sänka skatten på en stabil skattebas (arbete) och ersätta detta med höjd skatt på en instabil skattebas (utsläpp) utan att försvaga skatteintäkterna. Skatter är antingen finansierande eller styrande – att kombinera två syften ger upphov till målkonflikter. Punktskatter ska användas för

¹²⁸ För den del av ränteutgifterna som överstiger 100 000 kronor får avdrag göras med 21 procent.

¹²⁹ <https://www.fi.se/sv/publicerat/nyheter/2021/fragor-och-svar-om-amorteringskravet-som-borjar-galla-igen-fran-och-med-i-morgon/>.

styrande ändamål. Dessa intäkter kan inte varaktigt växlas mot andra skatter, eftersom målet med punktskatterna är att skattebasen ska minska.

Vänsterpartiet ser behov av en genomgripande skattereform som utjämnar de ekonomiska och regionala klyftorna och främjar hållbart resursutnyttjande med låg miljö- och klimatpåverkan i enlighet med våra klimat- och miljömål.

På skatteområdet, liksom i politiken i stort, lägger dessvärre regeringen förslag som motverkar den gröna omställningen. I budgetpropositionen för 2023 genomförde regeringen en tillfällig sänkning av bensin- och dieselskatten. I budgetpropositionen för 2024 går regeringen vidare och sänker skatten på bensin och diesel ytterligare med ca 6 miljarder kronor. Regeringen avser därutöver att genomföra en drastisk sänkning av reduktionsplikten för bensin och diesel till 6 procent för åren 2024–2026. Detta utan att presentera kompensatoriska åtgärder för hur utsläppen på andra sätt ska minskas. Åtgärden kommer avsevärt försvåra Sveriges möjligheter att nå nationella klimatmål samt klimatåtagande gentemot EU till 2030. Att Sverige får svårt att nå utsläppsåtagande gentemot EU riskerar dessutom att få ekonomiska konsekvenser.

Regeringen slopar även den s.k. *plastpåseskatten* i november 2024. Förslaget riskerar att leda till ökad nedskräpning av plast i naturen och haven. I likhet med många andra förändringar av klimat- och miljöskatter som regeringen genomför föreslår man inga kompensatoriska åtgärder för att minska utsläppen eller belastningen på miljön.

Vänsterpartiet föreslår att dagens regelverk för reseavdragen ersätts med ett färdmedelsneutralt och avståndsbaserat reseavdrag. Till skillnad från dagens system som gynnar bilresor i storstadsregioner skulle ett färdmedelsneutralt och avståndsbaserat reseavdrag behandla alla reseslag neutralt och utjämna regionala skillnader. Ett avståndsbaserat och färdmedelsneutralt reseavdrag är ett effektivt styrmedel för att sänka växthusgasutsläppen vid arbetspendling. Ett sådant regelverk skulle också minska det utbredda fuskets som finns i dagens system.

Klimatomställningen kommer att kräva stora investeringar i infrastruktur, förnybar energi, energieffektivisering och andra utsläppsminskande åtgärder. Principen om att förorenaren betalar för sin miljöpåverkan har länge varit och bör fortsatt vara ett riktmarke i den svenska miljö- och klimatpolitiken. Utsläppspriset ger en tydlig styrande signal till alla aktörer och gör det mer lönsamt att investera i åtgärder som minskar utsläppen. Koldioxidskatten är ett centralt styrmedel i vår nationella klimatpolitik.

Beskattning av drivmedel är ett viktigt verktyg för att minska transportsektorns klimatpåverkan. Men den är också ett exempel på ett trubbigt verktyg som inte gör skillnad på höginkomsttagare med god tillgång till kollektivtrafik och en låginkomsttagare i glesbygd utan tillgång till alternativ till bilen. Vänsterpartiet anser det angeläget att styrmedel utformas för att minska klyftor mellan stad och landsbygd och att det vid behov införs kompensatoriska åtgärder för att beakta rättviseperspektivet när exempelvis skatter ger negativa fördelningseffekter. För att möta en ökad elektrifiering av vägtrafiken med stärkt regional rättvisa anser vi det angeläget att arbetet med en reform av vägtrafikbeskattning redan nu inleds. En differentierad vägbeskattning ger förutsättningar för låg/slopad vägskatt på landsbygd där alternativ till bil saknas och hög vägskatt i storstäder med tillgång till kollektivtrafik.

Den tunga lastbilstrafiken betalar i dag inte för den påverkan den har genom sina externa kostnader för samhället i form av exempelvis miljö- och klimatpåverkan och slitage på vägarna. Vänsterpartiet har under lång tid förespråkat en avståndsbaserad skatt på tunga lastbilar som ska vara möjlig att differentiera. Förutom klimatnyttan med en sådan beskattning ser vi stora vinster med att svenska och utländska lastbilar skulle

kunna beskattas på lika villkor och att myndigheter skulle ges bättre möjligheter, genom ett automatiserat avläsningsbart system, att upptäcka den illegala lastbilstrafiken. Även utredningen Godstransporter på väg – vissa frågeställningar kring ett nytt miljöstyrande system (SOU 2022:13) förordar ett avståndsbaserat system med geografisk differentiering för en mer rättvisande prissättning.

Vänsterpartiet anser att de klimatskadliga subventionerna bör fasas ut och avvecklas skyndsamt. Den tidigare regeringen har tidigare avvecklat några få av dessa subventioner, och vi anser att det brådskar med ytterligare åtgärder för att Sverige inte ska tappa styrfart för att nå nollutsläpp. Vänsterpartiet anser därför att regeringen bör presentera en handlingsplan för hur övriga klimatskadliga subventioner kan avvecklas i närtid.

Resandet med flyget behöver kraftigt minska för att vi ska klara av våra klimatmål. Med Vänsterpartiets investeringspolitik för klimatet skulle vi inom bara ett decennium kunna avveckla inrikesflyget i södra Sverige och kraftigt minska behovet i norra Sverige. Men även utrikesflyget behöver minska i omfattning. Vänsterpartiet vill se en progressiv flygbeskattning som innebär att resenärerna betalar mer skatt ju mer de flyger. Vid den första flygresan ska skatten vara tämligen låg för att sedan successivt höjas i takt med att flygresorna ökar i antal. Den progressiva flygskatten behöver tillgodose högt ställda krav på personlig integritet samt vara utformad på ett sätt som innebär att den effektivt tjänar sitt syfte att minska flygandet.

Utöver den progressiva flygskatten vill Vänsterpartiet att kommande regering utreder frågan om lojalitetsprogrammen inom flygbranschen. De medlemsförmåner som i dag existerar stimulerar till extensivt flygande och motverkar därmed klimatmålen. Huruvida lojalitetsprogram behöver regleras genom lagstiftning eller skatteåtgärder behöver utredas grundligt men inriktningen för reformeringen bör vara att göra lojalitetsprogrammen obsoleta.

Vänsterpartiet anser att det är mycket angeläget att Sverige får en bättre beskattning av bekämpningsmedel då dagens beskattning har liten miljöeffekt. Danmark, Norge och Frankrike har en betydligt starkare lagstiftning där skatten ökar med medlets giftighet, vilket lett till att lantbrukare byter till mindre giftiga medel. Vänsterpartiet ser ett stort behov av att en differentierad beskattning av växtskyddsmedel införs i Sverige, som i likhet med den som finns i Danmark ökar med medlets giftighet. Intäkterna från skatten bör återföras till lantbruket för att utveckla hållbara växtskyddsmetoder. Vänsterpartiet anser att regeringen bör återkomma med förslag på en ny bekämpningsmedelsskatt differentierad utifrån bekämpningsmedlens olika miljö- och hälsorisker.

Vänsterpartiets förslag:

- Inför ett färdmedelsneutralt och avståndsbaserat reseavdrag.
- Anta handlingsplan för att avveckla klimatskadliga subventioner.
- Nej till regeringens förslag på sänkt bensin- och dieselskatt.
- Inför en progressiv flygskatt.
- Utred förutsättningarna för en geografiskt anpassad vägskatt för personbilar.
- Inför en avståndsbaserad skatt för godstransporter på väg.
- Inför en ny bekämpningsmedelsskatt differentierad utifrån bekämpningsmedlens olika miljö- och hälsorisker.

18.12 Skatten för personer födda 1957

Pensionärer födda 1957 hamnade i kläm när riksdagen beslutade att höja pensionsåldern utan att införa övergångsregler för dem födda 1957. De är pensionärer i alla avseenden förutom skattemässigt där de har en betydligt högre skatt än övriga. Vänsterpartiet har sedan regeringen lade sin budget för 2023 agerat med motion och utskottsinitiativ för att rätta till skatteorättvisan.

I budgetpropositionen för 2024 aviserar regeringen att pensionärer födda 1957 ska kompenseras för den inbetalda högre skatten i samband med skatteåterbetalningarna 2024. Vänsterpartiet hade hellre sett att riksdagens majoritet och regering agerat tidigare och sänkt skatten under 2023 men kan stödja regeringens förslag. Vi förutsätter att 57-orna kompenseras med ränta och att regeringen snarast återkommer med formerna för hur återbetalningen ska ske.

18.13 Vänsterpartiets skatteförslag

Tabell 7 Vänsterpartiets skatteförslag, 2024–2026

Avvikelse från regeringen, offentligfinansiella effekter, miljarder kr

	2024	2025	2026	Källa/referens
Nej till regeringens skattesänkningar i BP24				
Nej till nytt jobbskatteavdrag	11,04	11,04	11,04	BP24
Nej till ytterligare förhöjt grundavdrag för äldre	2,18	2,18	2,18	BP24
Nej till ytterligare sänkt bensin- och dieselskatt	5,76	7,77	8,05	BP24
Nej till höjt tak för rot	0,96			BP24
Nej till sänkt skatt på plastbärkassar	0,11	0,65	0,65	BP24
Nej till höjt schablonavdrag vid uthyrning av bostäder	0,23	0,23	0,23	BP24
Nej till teknisk översyn nedsättning FoU	0,10	0,10	0,10	BP24
Nej till förlängning av sänkt skatt på diesel inom jord- och skogsbruk	0,72			BP24
Summa regeringens skattesänkningar i BP24	21,10	21,97	22,25	
För ökad rättvisa				
Oligopolskatt på bankernas övervinster				Egen beräkning
	15	10	10	
Höjd skatt för de över 62 000 kr/mån	10,00	10,40	11,10	RUT 2023:778
Arvs- och gåvoskatt	3,70	3,70	3,70	SNS (2018)
Avståndsbaserat och färdmedelsneutralt reseavdrag	-3,30	-3,30	-3,00	RUT 2023:805
Nej till justerade avdrag för tjänsteresor	0,18	0,20	0,20	BP23
Återinför avskaffad avfallsförbränningsskatt	0,45	0,47	0,47	RUT 2023:788
Återinför sänkt moms på reparationer	-0,06	-0,08	-0,08	RUT 2023:807
Summa nya skatteförslag	25,97	21,39	22,39	
För ökad likformighet				
Skattereduktion för fackföreningsavgift	-2,70	-2,70	-2,70	RUT 2023:741
Sänkt skatt för sjuka, arbetslösa m.fl.	-8,20	-8,30	-8,70	RUT 2023:778
Slopa nedsättning arbetsgivaravgifter FoU	2,20	2,20	2,20	RUT 2023:743
Arbetsgivaravgifter för den första anställda	2,40	2,50	2,50	RUT 2023:744
Avskaffa rutavdraget	8,20	8,60	9,00	RUT 2023:745
Utdelning och kapitalvinst fåmansbolag				Skr. 2022/23:98
	12,91	13,23	13,23	
Utdelning och kapitalvinst noterade bolag	1,80	1,90	2,00	RUT 2023:749
Tak ISK	2,30	2,70	3,00	RUT 2023:747
Avtrappat jobbskatteavdrag, från 45 000 kr/mån	12,00	12,90	14,50	RUT 2023:778
Fastighetsskatt på villor med 8,5 mnkr i marknadsvärde	4,20	4,30	4,30	RUT 2023:781
Tak och uppskovsränta avyttring bostad	1,70	1,80	1,80	RUT 2023:746
Återinföra koldioxidskatt på bränsle inom EU ETS	0,10	0,10	0,10	RUT 2023:804
Summa reducera skattesubventioner	36,91	39,23	41,23	
Summa ändrade skatter (avrundat)	84	83	86	

19 Finanspolitiska ramverket

19.1 Klimatomställningen och behovet av ett reformerat ramverk

År 2016 slöts en överenskommelse om det finanspolitiska ramverket mellan samtliga riksdagspartier, förutom Sverigedemokraterna. De viktigaste delarna i överenskommelsen var att nivån på överskottsmålet för de offentliga finanserna sänktes från 1 procent till 0,33 procent över en konjunkturcykel och att ett skuldankare för den offentliga skulden infördes. Dessa regler trädde i kraft 2019. En annan central komponent i överenskommelsen var att man skrev in att det finanspolitiska ramverket skulle ses över i slutet av varannan mandatperiod så att eventuella reviderade mål skulle kunna träda i kraft första året efter ett ordinarie val. I utredningen som föregick det nya överskottsmålet skissade man på en beslutsordning där en översyn görs 2025 och där beslut fattas i samband med behandlingen av budgetpropositionen för 2026. De nya reglerna skulle då kunna börja gälla fr.o.m. 2027.

Vänsterpartiet har länge drivit frågan om att tidigarelägga denna översyn. Det som vi framför allt lyft fram är att nivån på överskottsmålet och det nya skuldankaret inte är konsistenta med varandra och att överskottsmålet står i vägen för de stora statliga investeringar som måste till för att möjliggöra och snabba på klimatomställningen. Den gröna omställningen kan inte vänta till 2027, den måste ske omedelbart.

Klimatomställningen kommer att innebära att omfattande investeringar behöver göras i en rad samhällsviktiga verksamheter. Det rör sig om investeringar i transportinfrastruktur, elöverföring och elproduktion och en upprustning samt klimatanpassning av bostadsbeståndet. Investeringarnas storlek är beroende av en rad faktorer och tidsaspekten är en viktig sådan. Ju längre världens stater avstår från att vidta åtgärder och genomföra omfattande investeringar, desto högre kommer kostnaden att bli för att hantera effekterna av klimatförändringarna. Att återställa, förhindra och reparera skador i efterhand är en betydligt dyrare väg att gå än att i möjligaste mån förebygga klimatförändringarnas negativa inverkan på samhället. Dessutom förutsätter en offensiv klimatomställningspolitik som är lika eller mer ambitiös än de konventionsbundna åtaganden som Sverige förbundit sig att följa att investeringarna behöver genomföras i relativ närtid och betydande summor.

19.2 Ett ramverk för ett rikare Sverige

De ursprungliga skälen bakom överskottsmålet är sedan länge uppfyllda och/eller överspelade. Sverige har bland de starkaste offentliga finanserna i västvärlden och löpande och stora överskott i bytesbalansen. Den offentliga sektorns bruttoskuld beräknas till 30,3 procent av BNP 2023, vilket är mycket lågt i ett internationellt perspektiv (se figur 26 nedan).¹³⁰ Samtidigt står världen inför ett klimatnödläge och de globala utsläppen fortsätter att öka. En global temperaturökning på 1,5 grader ligger ytterst nära i tid. Nuvarande beslut och åtgärder är otillräckliga för att vända utvecklingen. Vilka åtgärder som vidtas de närmaste åren är avgörande för hur utvecklingen blir även på lång sikt. Det krävs att alla länder gör sitt yttersta för att uppsatta klimatmål ska nås. Det gäller även Sverige.

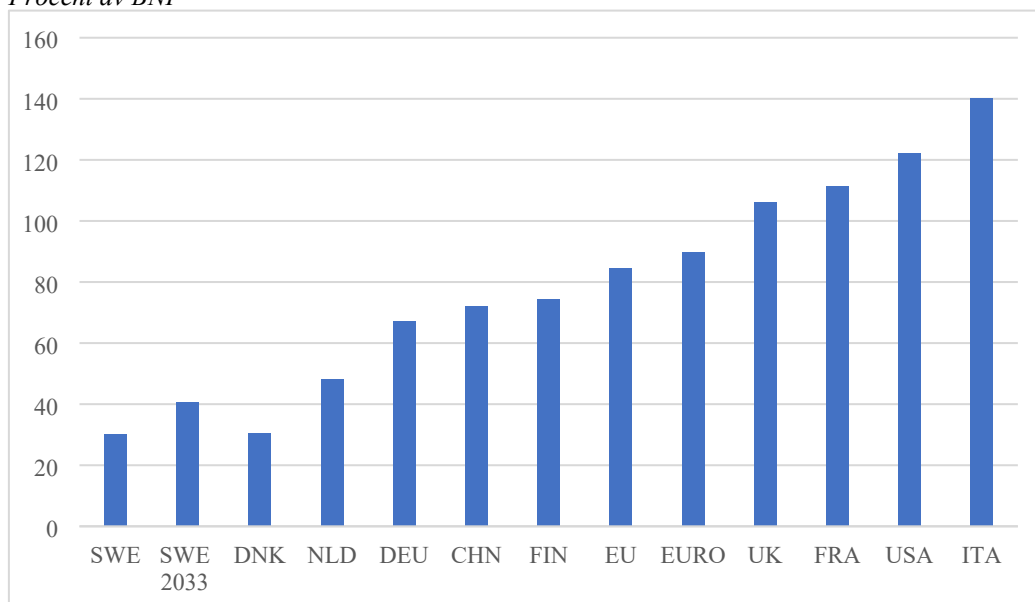
¹³⁰ Budgetpropositionen för 2024.

Klimatkrisen innebär att staten måste ta ansvar för ett stort investeringsprogram. Rätt hanterat kan detta investeringsprogram bli en katalysator för ökad produktivitet, minskad arbetslöshet och en modernisering av det svenska samhället.

För att finansiera detta investeringsprogram föreslår Vänsterpartiet att ett 10-årigt moratorium införs för det finanspolitiska ramverket, med start 2024. Vänsterpartiet föreslår att dagens överskottsmål ersätts med ett underskottsmål för de offentliga finanserna under moratoriet. Vi föreslår att saldomålet för de offentliga finanserna sätts till -1 procent av BNP över en konjunkturcykel. Vänsterpartiet har bitt riksdagens utredningstjänst att räkna på hur den offentliga skulden skulle utvecklas med ett sådant underskottsmål. Analysen visar att den offentliga bruttoskulden beräknas landa på 40,7 procent av BNP år 2033. Om Sverige hade haft en bruttoskuld på den nivån i dag, skulle vi fortfarande ha bland de starkaste offentliga finanserna inom EU och bland andra jämförbara länder, se figur 26 nedan.

Figur 26 Den offentliga sektorns bruttoskuld i utvalda länder, 2023

Procent av BNP

Källa: IMF och RUT 2023:1133.

Ett underskottsmål på -1 procent frigör ett budgetpolitiskt utrymme på ca 830 miljarder kronor under en 10-årsperiod jämfört med dagens överskottsmål.¹³¹ I relation till ett balansmål för de offentliga finanserna skapar underskottsmålet ett ekonomiskt utrymme på ca 620 miljarder kronor. Vänsterpartiet föreslår att underskottsmålet används för att finansiera ett stort statligt investeringsprogram för att snabba på och möjliggöra klimatomställningen. Det utrymme som skapas ska inte användas för löpande statliga utgifter utan ska öronmärkas till investeringar som behövs för att ställa om ekonomin i en för miljön hållbar utveckling.

Moratoriets finansieringsmöjligheter innebär att medel frigörs för att säkerställa en långsiktigt hållbar klimatomställning. På så sätt kan staten säkerställa att nödvändig infrastruktur bidrar till att Sverige även framgent har en innovativ industrisektor, att klimatomställningen kan äga rum i hela landet samt att den betydande exportsektorn i Sverige ges förutsättningar att konkurrera med en världsmarknad som sannolikt

¹³¹ Baserat på Konjunkturinstitutets (augusti 2023) BNP-prognos för 2023 på 6 256 miljarder kronor.

kommer se betydande klimatinvesteringar de närmaste åren. Moratoriet skulle innebära en omfattande kapitalisering av klimatomställningen med offentliga medel, något som är en förutsättning för att inte privata kapitalintressen ska föregå det offentliga och förvärva viktig infrastruktur eller andra delar som är nödvändig i klimatomställningen. Klimatomställningen som helhet behöver säkerställas genom en lång rad reformer på i stort sett alla politikområden, men ett moratorium för det finanspolitiska ramverket möjliggör ett svar på frågan hur några av de största investeringsbehoven ska finansieras.

19.3 Realekonomiska mål bör komplettera de finansiella målen

Syftet med det finanspolitiska ramverket är att säkerställa att de offentliga finanserna inte äventyras på lång sikt – att inte de offentliga underskotten blir för stora eller att skulden ökar snabbt under en längre tidsperiod. Ramverket i sig är inte målet med den ekonomiska politiken. Dock har det periodvis varit begränsande för möjligheten att öka resurserna till välfärden i takt med behoven, eller för att öka de offentliga satsningarna för att pressa ner arbetslösheten.

Den ekonomiska politiken bör styras av reala mål om ökad sysselsättning, rättvis fördelning, investeringar och klimatomställning, där offentligfinansiella mål blir verktyg för att uppnå de reala målen. Vänsterpartiet föreslår därför att det finanspolitiska ramverket kompletteras med mål för arbetsmarknaden om full sysselsättning och ett mål för offentliga investeringar i linje med våra klimatåtaganden.

Tabell 8 Totala reformer och finansiering 2024

Mnkr, avvikelse från regeringen	2024
Inkomster	74 900
Utgifter, exklusive investeringar	75 000
Klimatinvesteringar	39 500
Finansiellt sparande, relativt regeringen	-35 800
Finansiellt sparande i procent av BNP (nivå)	-1,25 %
Strukturellt sparande i procent av BNP (nivå)	-0,26 %

20 Utgiftsramar och fördelning av utgifter i statsbudgeten

Tabell 9 Vänsterpartiets förslag till utgiftsramar 2024

Tusental kronor

Utgiftsområde	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1 Rikets styrelse	19 070 363	509 100
2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	20 881 058	1 214 000
3 Skatt, tull och exekution	16 854 357	10 000
4 Rättsväsendet	76 028 013	245 000
5 Internationell samverkan	2 273 924	14 000
6 Försvar och samhällets krisberedskap	126 059 689	±0
7 Internationellt bistånd	48 630 129	10 531 000
8 Migration	13 808 274	242 000
9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	110 258 264	-57 000
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	116 907 208	18 100 000
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	60 310 483	±0
12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	106 070 732	13 870 000
13 Integration och jämställdhet	4 018 388	1 913 905
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	92 059 399	15 533 000
15 Studiestöd	30 545 170	387 000
16 Utbildning och universitetsforskning	99 461 047	3 164 000
17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	16 646 285	2 174 300
18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	6 081 906	7 419 700
19 Regional utveckling	3 922 201	70 000
20 Klimat, miljö och natur	19 307 359	11 681 400
21 Energi	5 604 320	4 305 000
22 Kommunikationer	82 874 980	15 613 000
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	23 973 181	2 607 000
24 Näringsliv	9 552 305	755 000
25 Allmänna bidrag till kommuner	174 280 270	4 181 000
26 Statsskuldräntor m.m.	20 455 200	10 000
27 Avgiften till Europeiska unionen	40 759 809	±0
Summa utgiftsområden	1 346 694 314	114 492 405
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR	-10 891 050	±0
Summa utgifter	1 335 803 264	114 492 405
Riksgäldskontorets nettoutlåning	-5 044 681	±0
Kassamässig korrigerering	370 837	±0
Summa	1 331 129 420	114 492 405

Tabell 10 Vänsterpartiets förslag till utgiftsramar 2025–2026*Miljoner kronor*

Utgiftsområde	Avvikelse från regeringen	
	2025	2026
1 Rikets styrelse	449	185
2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	1 143	1 168
3 Skatt, tull och exekution	10	10
4 Rättsväsendet	113	–390
5 Internationell samverkan	14	14
6 Försvar och samhällets krisberedskap	±0	±0
7 Internationellt bistånd	13 937	17 295
8 Migration	–87	–537
9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	1 724	6 240
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	18 380	17 774
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	–1 100	–1 100
12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	20 100	20 500
13 Integration och jämställdhet	1 855	1 845
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	20 306	23 806
15 Studiestöd	447	527
16 Utbildning och universitetsforskning	3 462	3 441
17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	2 321	2 491
18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	10 642	12 152
19 Regional utveckling	70	70
20 Klimat, miljö och natur	14 987	15 937
21 Energi	5 305	5 030
22 Kommunikationer	21 233	21 514
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	2 342	2 402
24 Näringsliv	977	1 057
25 Allmänna bidrag till kommuner	3 461	3 171
26 Statskuldsräntor m.m.	10	10
27 Avgiften till Europeiska unionen	±0	±0
Summa utgiftsområden	142 101	154 611
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR	±0	±0
Summa utgifter	142 101	154 611
Riksgäldskontorets nettoutlåning	±0	±0
Kassamässig korrigerig	±0	±0
Summa	142 101	154 611

Tabell 11 Fördelning av utgifter i statsbudgeten 2024–2026

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 1 Rikets styrelse

Miljoner kronor

Utgiftsområde 1 Rikets styrelse	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Kungliga hov- och slottsstaten	-24	-25	-26
2:1 Riksdagens ledamöter och partier m.m.	-120	-120	-120
3:1 Sametinget	71	71	71
4:1 Regeringskansliet m.m.	-143	-312	-598
5:1 Länsstyrelserna m.m.	175	175	175
6:2 Justitiekanslern	±0	±0	22
7:1 Åtgärder för nationella minoriteter	20	110	110
7:2 Åtgärder för den nationella minoriteten romer	30	51	51
8:1 Mediestöd	500	500	500
Summa	509	449	185

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning

Miljoner kronor

Utgiftsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:6 Finanspolitiska rådet	-6	-12	-12
1:11 Finansinspektionen	10	20	20
99:1 Stockholmsinstitutet	20	40	60
99:2 Klimatinvesteringsmyndighet	70	75	80
99:3 Avvisar regeringens generella besparing på statsförvaltningen	1 120	1 120	1 120
99:4 Staten som arbetsgivare	±0	-100	-100
Summa	1 214	1 143	1 168

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution

Miljoner kronor

Utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Skatteverket	10	10	10
Summa	10	10	10

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 4 Rättsväsendet

Miljoner kronor

Utgiftsområde 4 Rättsväsendet	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Polismyndigheten	80	80	80
1:3 Åklagarmyndigheten	10	10	10
1:5 Sveriges Domstolar	10	10	10
1:6 Kriminalvården	±0	-137	-640
1:7 Brottsförebyggande rådet	20	20	20
1:9 Brottsoffermyndigheten	40	40	40
1:11 Rättsliga biträden m.m.	35	35	35
1:15 Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten	±0	-5	-5
99:1 Gör Nationellt forensiskt centrum till en egen myndighet	50	60	60
Summa	245	113	-390

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 5 Internationell samverkan

Miljoner kronor

Utgiftsområde 5 Internationell samverkan	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:2 Freds- och säkerhetsfrämjande verksamhet	-6	-6	-6
1:11 Samarbete inom Östersjöregionen	20	20	20
Summa	14	14	14

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap

Miljoner kronor

Utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
Summa	±0	±0	±0

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 7 Internationellt bistånd

Miljoner kronor

Utgiftsområde 7 Internationellt bistånd	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Biståndsverksamhet	10 094	13 464	16 765
1:2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida)	371	396	443
1:3 Nordiska Afrikainstitutet	4	4	4
1:4 Folke Bernadotteakademin	46	53	60
1:5 Riksrevisionen: Internationellt utvecklingssamarbete	11	14	17
1:6 Utvärdering av internationellt bistånd	5	6	6
Summa	10 531	13 937	17 295

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 8 Migration

Miljoner kronor

Utgiftsområde 8 Migration	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Migrationsverket	-1	-60	-80
1:2 Ersättningar och bostadskostnader	298	53	-377
1:3 Migrationspolitiska åtgärder	-25	-50	-50
1:6 Offentligt biträde i utlänningsärenden	-30	-30	-30
Summa	242	-87	-537

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg

Miljoner kronor

Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:4 Tandvårdsförmåner	4 700	5 576	6 476
1:5 Bidrag för läkemedelsförmånerna	500	500	500
1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård	-2 650	350	350
1:8 Bidrag till psykiatri	700	±0	±0
1:11 Prestationsbundna insatser för att korta vårdköerna	-4 985	-6 480	-2 975
1:12 Inspektionen för vård och omsorg	60	60	60
4:1 Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd	8	8	8
4:4 Kostnader för statlig assistansersättning	400	400	400
4:6 Statens institutionsstyrelse	±0	±0	11
4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m.	1 000	1 000	1 000
99:1 TBE-vaccin med högkostnadsskydd för vuxna och avgiftsfritt för barn	100	200	300
99:2 Nationellt vaccinprogram för äldre	110	110	110
Summa	-57	1 724	6 240

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning

Miljoner kronor

Utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Sjukpenning och rehabilitering m.m.	2 423	2 449	2 368
1:2 Aktivitets- och sjukersättningar m.m.	4 800	4 800	3 900
1:4 Arbetsskadeersättningar m.m.	231	429	646
2:1 Försäkringskassan	846	902	1 060
99:2 Ersättning för sjuklön, inkl. arbetsgivaravgifter	9 800	9 800	9 800
Summa	18 100	18 380	17 774

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom

Miljoner kronor

Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:3 Bostadstillägg till pensionärer	±0	-1 100	-1 100
Summa	±0	-1 100	-1 100

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn

Miljoner kronor

Utgiftsområde 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Barnbidrag	9 400	9 400	9 400
1:2 Föräldraförsäkring	2 000	2 000	2 000
1:8 Bostadsbidrag	2 470	8 700	9 100
Summa	13 870	20 100	20 500

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet

Miljoner kronor

Utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Integrationsåtgärder	19	19	19
1:2 Kommunersättningar vid flyktningmottagande	1 575	1 586	1 576
3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder	50	50	50
4:1 Åtgärder mot utanförskap	270	200	200
Summa	1 914	1 855	1 845

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv

Miljoner kronor

Utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader	1 500	2 000	3 000
1:2 Bidrag till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd	9 335	11 220	11 470
1:3 Kostnader för arbetsmarknadspolitiska program och insatser	2 706	3 363	4 363
1:4 Lönebidrag och Samhall m.m.	400	1 100	1 700
1:13 Nystartsjobb, etableringsjobb och stöd för yrkesintroduktionsanställningar	400	900	1 000
1:14 Etableringsersättning till vissa nyanlända invandrare	847	1 378	1 928
2:1 Arbetsmiljöverket	325	325	325
2:6 Regional skyddsombudsverksamhet	20	20	20
Summa	15 533	20 306	23 806

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 15 Studiestöd

Miljoner kronor

Utgiftsområde 15 Studiestöd	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:4 Statens utgifter för räntor på studielån	100	100	100
1:7 Studiestartsstöd	200	200	200
1:8 Centrala studiestödsnämnden	87	147	227
Summa	387	447	527

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning

Miljoner kronor

Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Statens skolverk	-42	-34	-70
1:2 Statens skolinspektion	-25	-40	-60
1:3 Specialpedagogiska skolmyndigheten	5	5	5
1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet	-192	-207	-182
1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet samt kvalitetshöjande åtgärder inom förskola	2 230	2 320	2 330
1:17 Statligt stöd till vuxenutbildning	300	30	30
2:2 Universitets- och högskolerådet	20	20	20
2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor	824	1 324	1 324
2:67 Särskilda bidrag inom högskoleområdet	30	30	30
3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation	15	15	15
Summa	3 164	3 462	3 441

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid

Miljoner kronor

Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Statens kulturråd	3	3	3
1:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete	665	675	685
1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet	1	1	1
2:2 Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål	5	5	5
4:3 Nämnden för hemslöjdsfrågor	3	3	3
4:4 Bidrag till bild- och formområdet	5	5	5
5:2 Ersättningar och bidrag till konstnärer	5	5	5
6:1 Riksarkivet	40	40	40
7:1 Riksantikvarieämbetet	9	9	9
7:2 Bidrag till kulturmiljövård	20	20	20
7:4 Bidrag till arbetslivsmuseer	2	2	2
8:1 Centrala museer: Myndigheter	155	155	155

Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
8:2 Centrala museer: Stiftelser	40	40	40
10:1 Filmstöd	2	13	13
13:1 Stöd till idrotten	425	450	460
13:2 Bidrag till allmänna samlingslokaler	50	50	50
14:1 Statsbidrag till studieförbund	250	350	500
14:2 Statsbidrag till folkhögskolor	360	360	360
14:4 Särskilt utbildningsstöd	110	110	110
99:1 Stödfunktion för att utveckla idrottsanläggningar	5	5	5
99:2 Digitalisering av enskilda arkiv	20	20	20
Summa	2 174	2 321	2 491

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Miljoner kronor

Utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Bostadspolitisk utveckling	-40	-60	-60
1:4 Boverket	255	257	257
1:7 Energieffektivisering av flerbostadshus	3 160	3 960	4 000
1:8 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande	1 790	4 130	5 500
2:1 Konsumentverket	50	50	50
2:2 Allmänna reklamationsnämnden	5	5	5
2:4 Åtgärder på konsumentområdet	10	10	10
99:1 Investeringsstöd för uppförande av klimatsmarta flerbostadshus trä	1 500	1 500	1 500
99:2 Statliga topplån för byggande av hyresrätter	200	300	400
99:3 Klimatsmart stadsplanering	100	100	100
99:4 Klimatneutrala byggplaner	100	100	100
99:5 Stöd till lekparkar, parklekar och spontanidrott	250	250	250
99:6 Radonstöd	40	40	40
Summa	7 420	10 642	12 152

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 19 Regional utveckling

Miljoner kronor

Utgiftsområde 19 Regional utveckling	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Regionala utvecklingsåtgärder	70	70	70
Summa	70	70	70

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 20 Klimat, miljö och natur

Miljoner kronor

Utgiftsområde 20 Klimat, miljö och natur	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Naturvårdsverket	30	100	100
1:2 Miljöövervakning m.m.	68	84	99
1:3 Åtgärder för värdefull natur	1 829	1 849	1 691
1:4 Sanering och återställning av förorenade områden	20	20	212
1:5 Miljöforskning	33	33	33
1:6 Kemikalieinspektionen	30	40	40
1:8 Klimatbonus	2 900	2 900	2 900
1:10 Klimatanpassning	51	51	51
1:11 Åtgärder för havs- och vattenmiljö	150	300	450
1:13 Internationellt miljösamarbete	29	29	29
1:14 Skydd av värdefull natur	2 700	3 685	3 685
1:15 Havs- och vattenmyndigheten	20	20	20
1:16 Klimatinvesteringar	2 050	4 005	4 005
1:17 Klimatpremier	772	772	1 022
99:1 Klimatanpassade och gröna städer	250	300	300
99:3 Forskning för klimatomställning	500	500	1 000
99:4 Statligt stöd för rening av PFAS till de värst drabbade kommunerna	250	300	300
Summa	11 681	14 987	15 937

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 21 Energi

Miljoner kronor

Utgiftsområde 21 Energi	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
99:1 Stärkt elöverföringskapacitet	2 000	3 000	3 000
99:2 Investeringar till lokal förnybar elproduktion	1 000	1 000	1 000
99:3 Vindkraft – ersättningsmodell till kommuner	275	275	±0
99:4 Stödpengar till drift av laddinfrastruktur	30	30	30
99:5 Havsvind, statligt ägande	1 000	1 000	1 000
Summa	4 305	5 305	5 030

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 22 Kommunikationer

Miljoner kronor

Utgiftsområde 22 Kommunikationer	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Utveckling av statens transportinfrastruktur	4 050	4 350	4 600
1:2 Vidmakthållande av statens transportinfrastruktur	6 000	6 000	6 000
1:6 Ersättning avseende icke statliga flygplatser	-107	-107	-107
1:18 Lån till körkort	100	120	151
99:1 Sverigebiljett	5 000	10 000	10 000
99:3 Utbildningssatsning järnväg och sjöfart	120	120	120
99:4 Klimatomställningspaket för personbilar	250	550	550
99:5 Gotlandstrafiken	200	200	200
Summa	15 613	21 233	21 514

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel

Miljoner kronor

Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Skogsstyrelsen	40	40	40
1:2 Insatser för skogsbruket	1 400	1 100	1 150
1:7 Ersättningar för viltskador m.m.	40	40	40
1:8 Statens jordbruksverk	20	20	20
1:12 Nationell medfinansiering till den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027	1 022	1 057	1 067
1:23 Sveriges lantbruksuniversitet	85	85	85
Summa	2 607	2 342	2 402

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 24 Näringsliv

Miljoner kronor

Utgiftsområde 24 Näringsliv	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:2 Verket för innovationssystem: Forskning och utveckling	235	435	635
1:3 Institutens strategiska kompetensmedel	30	30	30
1:5 Näringslivsutveckling	122	122	122
1:8 Sveriges geologiska undersökning	20	20	20
1:16 Omstrukturering och genomlysning av statligt ägda företag	-22	±0	±0
1:20 Bidrag till företagsutveckling och innovation	120	120	±0
99:1 Program grön omställning inom pappersindustrin	250	250	250
Summa	755	977	1 057

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner*Miljoner kronor*

Utgiftsområde 25 Allmänna bidrag till kommuner	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
1:1 Kommunalekonomisk utjämning	2 381	1 661	1 371
99:1 Investeringsstöd samhällsfastigheter	1 800	1 800	1 800
Summa	4 181	3 461	3 171

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 26 Statsskuldräntor m.m.*Miljoner kronor*

Utgiftsområde 26 Statsskuldräntor m.m.	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
99:1 Skattefria underhållsavsättningar	10	10	10
Summa	10	10	10

Avvikelser gentemot regeringen för utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen*Miljoner kronor*

Utgiftsområde 27 Avgiften till Europeiska unionen	Avvikelse från regeringen		
	2024	2025	2026
Summa	±0	±0	±0

21 Den offentliga sektorns finanser m.m.

Tabell 12 Den offentliga sektorns finanser (V)

Miljoner kronor – avvikelse från regeringen

	2024	2025	2026
Offentliga sektorns inkomster	92 183	91 353	95 033
Offentliga sektorns utgifter	128 021	156 011	168 902
Finansiellt sparande i offentlig sektor	-35 838	-64 658	-73 869
Staten	-39 629	-68 768	-78 198
Ålderspensionssystemet	3 191	3 310	3 329
Kommunsektorn	600	800	1 000
Finansiellt sparande i procent av BNP (nivå)	-1,25 %	-1,40 %	-0,48 %

Tabell 13 Kommunsektorns finanser (V)

Miljoner kronor – avvikelse från regeringen

	2024	2025	2026
Kommunernas inkomster	21 839	22 079	26 055
Kommunal inkomstskatt	17 320	18 020	18 620
Kapitalinkomster och övriga inkomster	±0	±0	±0
Statsbidrag under utgiftsområde 25	4 181	3 461	3 171
därav ekonomiska regleringar	-21 080	-21 980	-22 380
Statsbidrag från övriga utgiftsområden	338	598	4 264
Utgifter	21 239	21 279	25 055
Finansiellt sparande i kommunsektorn	600	800	1 000

Tabell 14 Statens budgetsaldo och statsskulden (V)

Miljoner kronor – avvikelse från regeringen

	2024	2025	2026
Inkomster i statens budget	74 863	73 333	76 413
därav inkomster av försåld egendom	±0	±0	±0
Utgifter i statens budget	114 492	142 101	154 611
därav statsskuldsräntor	10	10	10
Riksgäldskontorets nettoutlåning	±0	±0	±0
Kassamässig korrigering	±0	±0	±0
Statens budgetsaldo	-39 629	-68 768	-78 198
Statsskuld vid årets slut	39 629	108 398	186 595

Tabell 15 Inkomster i statens budget (V)

Miljoner kronor – avvikelse från regeringen

	2024	2025	2026
Direkta skatter på arbete	35 390	36 630	39 630
Indirekta skatter på arbete	7 620	7 820	7 820
Skatt på kapital	41 623	37 583	37 963
Skatt på konsumtion och insatsvaror	7 240	9 010	9 310
Offentliga sektorns skatteintäkter	91 883	91 053	94 733
avgår skatter till andra sektorer	-18 020	-18 720	-19 320
Statens skatteintäkter	73 863	72 333	75 413
Periodiseringar	±0	±0	±0

	2024	2025	2026
Statens skatteinkomster	73 863	72 333	75 413
Övriga inkomster	1 000	1 000	1 000
Inkomster i statens budget	74 863	73 333	76 413

Tabell 16 Utgiftstak för staten (V)

Miljoner kronor – avvikelse från regeringen

	2024	2025	2026
Takbegränsade utgifter	114 482		
Budgeteringsmarginal	518		
Utgiftstak för staten	115 000		

22 Beräkning av statsbudgetens inkomster

Tabell 17 Beräkning av statsbudgetens inkomster 2024

Tusental kronor

Inkomsttitel	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1100 Direkta skatter på arbete	761 664 097	35 390 000
1111 Statlig inkomstskatt	62 767 509	10 880 000
1115 Kommunal inkomstskatt	920 596 587	17 320 000
1120 Allmän pensionsavgift	159 172 512	700 000
1130 Artistskatt	±0	±0
1140 Skattereduktioner	-380 872 511	6 490 000
1200 Indirekta skatter på arbete	748 798 820	7 620 000
1210 Arbetsgivaravgifter	732 384 550	7 780 000
1240 Egenavgifter	11 811 867	40 000
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	-50 841 954	-200 000
1270 Särskild löneskatt	60 525 873	±0
1280 Nedsättningar	-5 713 839	±0
1290 Tjänstegruppiv	632 323	±0
1300 Skatt på kapital	377 046 958	41 623 000
1310 Skatt på kapital, hushåll	81 498 239	22 533 000
1320 Skatt på företagsvinster	199 646 806	13 090 000
1330 Kupongskatt	7 633 994	±0
1340 Avkastningsskatt	28 827 102	±0
1350 Fastighetsskatt	41 267 767	6 000 000
1360 Stämpelskatt	13 644 209	±0
1390 Riskskatt för kreditinstitut	4 528 841	±0
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	724 304 236	7 240 000
1410 Mervärdesskatt	584 200 297	650 000
1420 Skatt på alkohol och tobak	31 417 679	±0
1430 Energiskatt	44 043 228	5 880 000
1440 Koldioxidskatt	24 076 575	600 000
1450 Övriga skatter på energi och miljö	8 767 836	110 000
1470 Skatt på vägtrafik	24 028 291	±0
1480 Övriga skatter	7 770 330	±0
1500 Skatt på import	9 551 662	±0
1600 Restförda och övriga skatter	12 181 627	10 000
1700 Avgående poster, skatter till EU	-9 551 662	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter	2 623 995 738	91 883 000
1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	-1 271 375 740	-18 020 000

Inkomsttitel	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
Statens skatteintäkter	1 352 619 998	73 863 000
1900 Periodiseringar	-7 647 093	±0
1000 Statens skatteinkomster	1 344 972 905	73 863 000
Övriga inkomster	-20 709 400	1 000 000
2000 Inkomster av statens verksamhet	47 889 978	1 000 000
3000 Inkomster av försåld egendom	5 000 000	±0
4000 Återbetalning av lån	614 717	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	22 164 000	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	48 674 728	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	-145 052 823	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Inkomster i statens budget	1 324 263 505	74 863 000

Tabell 18 Inkomster 2025–2026

Miljoner kronor

Inkomsttitel	Avvikelse från regeringen	
	2025	2026
1100 Direkta skatter på arbete	36 630	39 630
1111 Statlig inkomstskatt	11 280	11 980
1115 Kommunal inkomstskatt	18 020	18 620
1120 Allmän pensionsavgift	700	700
1130 Artistskatt	±0	±0
1140 Skattereduktioner	6 630	8 330
1200 Indirekta skatter på arbete	7 820	7 820
1210 Arbetsgivaravgifter	7 980	7 980
1240 Egenavgifter	40	40
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	-200	-200
1270 Särskild löneskatt	±0	±0
1280 Nedsättningar	±0	±0
1290 Tjänstegruppliv	±0	±0
1300 Skatt på kapital	37 583	37 963
1310 Skatt på kapital, hushåll	23 453	23 853
1320 Skatt på företagsvinster	8 030	8 010
1330 Kupongskatt	±0	±0
1340 Avkastningsskatt	±0	±0
1350 Fastighetsskatt	6 100	6 100
1360 Stämpelskatt	±0	±0
1390 Riskskatt för kreditinstitut	±0	±0

Inkomsttitel	Avvikelse från regeringen	
	2025	2026
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	9 010	9 310
1410 Mervärdesskatt	880	910
1420 Skatt på alkohol och tobak	±0	±0
1430 Energiskatt	7 270	7 540
1440 Koldioxidskatt	210	210
1450 Övriga skatter på energi och miljö	650	650
1470 Skatt på vägtrafik	±0	±0
1480 Övriga skatter	±0	±0
1500 Skatt på import	±0	±0
1600 Restförda och övriga skatter	10	10
1700 Avgående poster, skatter till EU	±0	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter	91 053	94 733
1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	-18 720	-19 320
Statens skatteintäkter	72 333	75 413
1900 Periodiseringar	±0	±0
1000 Statens skatteinkomster	72 333	75 413
Övriga inkomster	1 000	1 000
2000 Inkomster av statens verksamhet	1 000	1 000
3000 Inkomster av försåld egendom	±0	±0
4000 Återbetalning av lån	±0	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	±0	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	±0	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	±0	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Inkomster i statens budget	73 333	76 413

Nooshi Dadgostar (V)

Andrea Andersson Tay (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Ida Gabrielsson (V)

Tony Haddou (V)

Isabell Mixter (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)

Ali Esbati (V)